

ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ
«УКРАЇНА»

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Д'ЯКОВСЬКИЙ ГЕННАДІЙ ЛЕОНІДОВИЧ

УДК 343.98 : 343.131

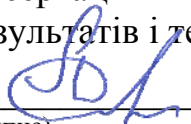
ДИСЕРТАЦІЯ

**КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ
РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ
ТА ВИКРАДЕННЯ ЛЮДИНИ, ВЧИНЕНОГО ОРГАНІЗОВАНОЮ
ГРУПОЮ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність
(081 – «Право»)

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
(доктора філософії)

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Г.Л. Д'яковський
(підпис)

Науковий керівник –
Чаплинський Костянтин Олександрович
доктор юридичних наук, професор

Дніпро - 2017

АНОТАЦІЯ

Д'яковський Г.Л. Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність (081 – Право). – Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2017.

У дисертації на монографічному рівні досліджено теоретичні й практичні положення розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою.

Автор зазначає, що, зважаючи на значне зростання цих злочинів, їхню латентність, високий рівень організованості, складнощі з розкриття й розслідування, значну протидію розслідуванню постає питання про негайне розроблення і впровадження у правоохоронну діяльність найновітніших й апробованих наукових методів та засобів для найбільш ефективного їх попередження та розслідування. На необхідність розробки окремої методики розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, указали 87 % опитаних респондентів.

Д'яковський Г.Л. наголошує, що на відміну від неї, по-перше, дане дослідження спрямоване на вивчення питань, пов'язаних з діяльністю організованих груп. По-друге, у представленій на захист роботі досліджено СРД крізь призму нового КПК та у ширшій кількості. По-третє, охарактеризовано взаємодію слідчого та оперативних підрозділів поліції. Інші аспекти, які визначають новизну даного дослідження, висвітлено далі.

Тобто, на сьогодні комплексного дослідження методики розслідування

незаконного позбавлення волі й викрадення людини, у контексті чинного Кримінального процесуального кодексу України та з урахуванням сучасних потреб правоохоронної практики не здійснювалося. Наведені обставини у своїй сукупності характеризують актуальність теми дисертації, її наукове, теоретичне та практичне значення.

На підставі системного аналізу наукових поглядів вчених й узагальнення оперативної, слідчої та судової практики представлено криміналістичну характеристику злочину. Сформульовано поняття криміналістичної характеристики вказаних злочинів як заснованої на матеріалах судово-слідчої практики криміналістично значущої інформаційної системи окремої категорії суспільно-небезпечних діянь, яка має розшукове значення та може бути використана у кримінальному провадженні. Визначено основні її структурні елементи. криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою,

Аргументовано, що система рекомендацій з розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, у сукупності з криміналістичною характеристикою досліджуваного злочину репрезентує себе як внутрішньовидова методика. Окреме її виокремлення зумовлене учиненням злочину певним суб'єктом – організованою групою, що визначає певне наповнення його криміналістичної характеристики та специфіку організаційно-тактичного забезпечення процесу розслідування в цілому.

Автором визначено типові способи учинення злочину, з'ясовано зміст обстановки злочину та його слідову картину, надано характеристику особи злочинця (членів організованої групи) та потерпілого.

Найбільш поширеним способом злочину є застосування безпосередньо до потерпілого фізичного насильства – 84 %. Нерідко злочинці під час учинення злочину застосовують: 1) компрометацію і шантажування – 14 %; 2) обман – 9 %; 3) погрози життю та здоров'ю відносно потерпілого, членів

його сім'ї та близьких – 82 %.

Встановлено, що до членів сім'ї потерпілого можуть пред'являтися вимоги, які необхідні для його звільнення. Такі вимоги у 82 % випадках мають матеріальний (фінансовий) характер. Розкрито основні способи підготовки і приховування злочину.

Розкрито зміст обстановки незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, шляхом дослідження її елементів: місця, часу та умов. Вперше запропоновано класифікацію місць учинення злочинів, зокрема: 1) місця проживання – 43 % (з них: приватні будинки – 58 %, квартири – 17 %, дачні кооперативи – 5 %, інше – 2 %); 2) місця роботи – 24 % (з них: підприємства – 9 %, установи – 13 %, організації – 27 %, інше – 6 %); 3) відкрита місцевість – 13 % (з них: площі – 2 %, вулиці – 17 %, парки – 4 %, сквери – 3 %, інше – 1 %); 4) транспортні засоби – 9 % (з них: легкові – 48 % або вантажні – 12 % автомобілі); 5) місця проведення дозвілля й відпочинку – 7 % (з них: розважальні заклади – 32 %, бази відпочинку – 14 %, готелі – 2 %, «знімні» квартири – 8 %, кафе – 1 %, бари – 1 %, ресторани – 2 %, інше – 1 %); 6) спортивно-оздоровчі комплекси – 4 % (з них: оздоровчі центри – 5 %, фітнес-клуби – 1 %, сауни – 4 %, інше – 1 %).

Визначено криміналістично вагомі ознаки особи злочинця (членів організованої групи) та потерпілого.

Надано типову характеристику особи злочинця: це чоловіки віком від 25 до 40 років, які мають середню спеціальну або базову вищу освіту, неодружені, не мають постійного місця роботи, можуть бути раніше засудженими. Члени організованої групи під час викрадення людини та її утримання не проживали в районі учинення злочину, не перебували у стані сп'яніння. Окреслено типову структуру організованої групи, що здійснює незаконне позбавлення волі та викрадення людини.

Виділено основні віктимні групи потерпілих, зокрема: а) особи, які володіють значними грошовими коштами чи майном; б) особи, які здійснюють підприємницьку діяльність; в) особи, які не виконали грошові

зобов'язання щодо повернення коштів у певні строки; г) особи, які займаються тривалою злочинною діяльністю і входять до складу кримінальних угруповань; д) особи похилого віку, у яких відсутні родичі.

Визначено особливості організації розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини. Досліджено типові слідчі ситуації, що виникають на певному етапі розслідування: 1. Отримано інформацію про злочин від очевидців події, виявлено матеріальні сліди злочину, злочинці невідомі. Ця ситуація є найбільш розповсюдженою і визначається необхідністю максимальної фіксації слідчої картини злочину, вжиття заходів із встановлення особи злочинця (членів організованої групи) та його затримання. За цієї ситуації особливе значення має огляд і допит очевидців події. 2. Отримано інформацію про злочин від невстановленої особи, конкретні відомості щодо характеру злочину відсутні. Це найбільш складна слідча ситуація. Слідчий повинен вжити заходів щодо встановлення особи злочинця та очевидців події. Необхідно зняти інформацію з камер відеоспостереження, що знаходяться в районі учинення злочину. 3. Отримано інформацію про викрадення людини від її родичів після звернення до них викрадачів з певними вимогами. У цій ситуації необхідно встановити психологічний контакт з родичами викраденого, визначити коло співучасників злочину, вжити заходів щодо встановлення місця знаходження злочинців та фіксації їхніх ознак. 4. Злочинці відомі, їх затримано, є достатні фактичні дані, що свідчать про учинення злочину. За цієї ситуації головним завданням слідчого є збирання інших доказів вини підозрюваних осіб для повідомлення їм про підозру.

Охарактеризовані форми взаємодії слідчого з працівниками оперативних підрозділів поліції під час розслідування кримінального правопорушення. Здійснено системний аналіз тактичних основ забезпечення розслідування злочину. Розроблено тактичні рекомендації з тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема огляду, слідчого експерименту та допиту підозрюваного, потерпілого й свідка.

Конкретизовано організацію і тактику огляду з урахуванням слідчих ситуацій, що склалися на початковому етапі розслідування. Визначено основні тактичні помилки й прорахунки, яких припускаються слідчі під час огляду. Під час огляду необхідно виявляти і вилучати записи із: 1) камер відеоспостереження, розташованих на об'єктах неподалік від місця злочину (державна установа, аптека, відділення банку, заправочна станція); 2) автореєстраторів автомобілів, які рухалися уздовж місця викрадення людини; 3) зроблені випадково пересіченими людьми на фотоапарат, камеру або мобільний телефон. Такі відеоматеріали дозволяють довести причетність конкретних осіб (особливо організатора групи) до злочину.

Виявлено, що потерпілі й свідки нерідко відмовляються давати показання або надають їх не у повному обсязі. Це зумовлено побоюваннями розголошення факту викрадення або негативним впливом з боку злочинців. З огляду на конфліктність допиту запропоновано організаційно-підготовчі заходи і тактичні прийоми його проведення, які дозволяють завчасно запобігати можливій протидії розслідуванню та проводити процесуальну дію ефективно й «наступально».

Наголошено, що слідчий експеримент є ефективним методом перевірки й уточнення доказової інформації. Зосереджено увагу на правильному визначенні учасників процесуальної дії, що дозволяє слідчому проводити експеримент швидко й ефективно, запобігаючи можливій протидії розслідуванню. Наголошено на невідкладності й вчасності проведення слідчої (розшукової) дії.

Визначено основні тактичні умови слідчого експерименту, зокрема: а) проведення слідчого експерименту в обстановці, максимально наближеній до тих, у яких відбувалося викрадення людини; б) неодноразове повторення однорідних дослідів у змінних умовах; в) оптимальне обмеження кількості учасників процесуальної дії. Встановлено, що більшість експериментів (64 %) відбуваються у конфліктних ситуаціях.

Для забезпечення їх ефективності запропоновано застосовувати такі

тактичні прийоми: 1) підтримання психологічного контакту з учасниками експерименту – 91 %; 2) проведення експериментальних дослідів чи випробувань з кожним членом організованої групи, свідком або потерпілим окремо – 82 %; 3) спостереження за поведінкою осіб, за участю яких проводяться експериментальні дії – 73 %.

Сформульовано ряд конкретних пропозицій, спрямованих на удосконалення теоретико-правових засад кримінально-процесуальних відносин, уточнено деякі категорії кримінального процесу та криміналістики.

Ключові слова: незаконне позбавлення волі, викрадення, криміналістична характеристика, досудове розслідування, слідчі (розшукові) дії, організована група, організація, тактика, слідча ситуація, тактичний прийом.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Наукові праці, в яких опубліковані
основні наукові результати дисертації:*

1. Д'яковський Г.Л. Зміст та структура криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика), 2015, № 2. с. 51-57.

2. Д'яковський Г.Л. Організація і тактика огляду при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки», 2015, вип. 3-2, т. 4, с. 88-92.

3. Д'яковський Г.Л. Особливості допиту свідків і потерпілих при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини,

вчиненого організованою групою // Науковий вісник публічного та приватного права, 2016, № 2, с. 61-67.

4. Дьяковский Г.Л. Организационно-тактическое обеспечение допроса при расследовании незаконного лишения свободы и похищения человека, совершенного организованной группой // Международный научно-практический журнал «Право и Закон», 2016, № 3, с. 116-120.

5. Д'яковський Г.Л. Окремі питання взаємодії слідчих та оперативних підрозділів при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою осіб // Науковий вісник публічного та приватного права, 2016, № 6, с. 47-53.

6. Д'яковський Г.Л. Способи вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини як елемент криміналістичної характеристики // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, 2016, № 4, с. 257-262.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Д'яковський Г.Л. Обстановка вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини // Актуальні проблеми розслідування злочинів в сучасних умовах: Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди святкування 10-річчя факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства (Дніпропетровськ, 24 верес. 2015 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015, с. 67-69. (усна доповідь і публікація тез)

8. Д'яковський Г.Л. Слідова картина незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою // Використання

спеціальних знань у досудовому розслідуванні: Матер. наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 13 травня 2016 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016, с. 173-175. (усна доповідь і публікація тез)

9. Д'яковський Г.Л. Особливості криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, учиненого організованою злочинною групою // Юридична наука: сучасний стан, перспективи, інновації: Матер. всеукраїнської науково-практичної конференції (Кривий Ріг, 7 груд. 2016) / Редкол.: Краснощок А. В. (гол. ред.) та ін. Кривий Ріг: КФ ДДУВС, 2016, с. 426-431. (усна доповідь і публікація тез)

10. Д'яковський Г.Л. Особливості використання спеціальних знань при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, учиненого організованою групою // Принципи та стандарти змагального кримінального процесу на досудовому провадженні: Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 7 груд. 2016 р.) / Ред. кол.: О. Ф. Кобзар, В. В. Рогальська, А. Г. Гаркуша. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017, с. 75-78. (усна доповідь і публікація тез)

SUMMARY

Dyakovsky G.L. Forensic description and features of investigation of illegal imprisonment and kidnapping committed by organized group. – *The qualifying scientific work on the rights of the manuscript.*

The thesis is for candidate's degree of law on speciality (PhD) 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic Examination; Operational-Search Activity (081 – Law). – The Open International University of Human Development «Ukraine». – The Dnipropetrovs'k State University of Internal

Affairs, Dnipro, 2017.

In the thesis at the monographic level there are theoretical and practical aspects of investigation of illegal imprisonment and kidnapping committed by organized group. On the basis of analysis of the systems of scientific looks of scientists and generalization of operational, inquisitional and judicial practice forensic description of crime has been presented. The concept of forensic description of the indicated crimes is set forth and certainly basic its structural elements.

The author notes that in view of the significant growth of these crimes, their latency, high level of organization, the difficulty of disclosure and investigation, the significant opposition to the investigation raises the question of the prompt development and implementation of the most up-to-date and proven scientific methods and means of law enforcement for the most effective prevention of them and the investigation 87% of the respondents indicated the need to develop a separate methodology for investigating illegal deprivation of liberty and kidnapping committed by an organized group.

G.L. Dyakovskyy emphasizes that firstly, this study is aimed at studying issues related to the activities of organized groups. Secondly, in the submitted defense, the investigatory search actions (ISA) are studied through the prism of the new Criminal procedural Code and in a wider range. Thirdly, the interaction between the investigator and the police operational units is described. Other aspects that determine the novelty of this study are discussed below.

That is, today a comprehensive study of the methodology for investigating illegal deprivation of liberty and kidnapping, in the context of the current Criminal Procedural Code of Ukraine, and taking into account the current needs of law enforcement practice, was not carried out. The above circumstances in their totality characterize the relevance of the topic of the dissertation, its scientific, theoretical and practical significance.

The notion of forensic characterization of the said crimes is formulated as a criminalized information system based on the materials of the forensic

investigation of a separate category of socially dangerous acts that has a search purpose and can be used in criminal proceedings. The basic structural elements of it are determined. There is forensic characterization of illegal deprivation of liberty and kidnapping committed by an organized group.

The most common method of crime is to apply directly to the victim of physical violence - 84%. Often, criminals use crimes when committing a crime: 1) compromise and blackmail - 14%; 2) fraud - 9%; 3) threats to the life and health of victims, their family members and relatives - 82%. It has been established that the victim's family members may be subjected to the requirements necessary for his/her release. Such requirements are material (financial) in 82% of cases. The basic methods of preparation and concealment of a crime are revealed.

The contents of the situation of illegal deprivation of liberty and kidnapping committed by an organized group by the study of its elements: place, time and conditions are revealed. For the first time, the classification of places for committing crimes was proposed, in particular: 1) place of residence - 43% (of which: private houses - 58%, apartments - 17%, cottage cooperatives - 5%, others - 2%); 2) the place of work - 24% (of which: enterprises - 9%, institutions - 13%, organizations - 27%, others - 6%); 3) open area - 13% (of which: area - 2%, streets - 17%, parks - 4%, public squares - 3%, others - 1%); 4) vehicles - 9% (of which: cars - 48% or trucks - 12% cars); 5) leisure and recreation facilities - 7% (of which: entertaining establishments - 32%, recreation centers - 14%, hotels - 2%, rental apartments - 8%, cafes - 1%, bars - 1%, restaurants - 2%, other - 1%); 6) sports and health complexes - 4% (of which: health centers - 5%, fitness clubs - 1%, saunas - 4%, others - 1%).

Criminologically significant indications of the offender's identity (members of the organized group) and the victim were determined.

Typical characteristics of the perpetrator are given: these are men between the ages of 25 and 40 who have a secondary special or basic higher education, are single, have no permanent place of work, may be sentenced earlier. Members of the organized group during the kidnapping and detention of a person did not live in

the area of committing a crime. The typical structure of an organized group that carries out unlawful deprivation of liberty and kidnapping is outlined.

The main victim groups of the victims have been identified, in particular: a) persons who possess significant cash or property; b) persons engaged in entrepreneurial activity; c) persons who have not fulfilled monetary obligations for the repayment of funds within certain terms; d) persons engaged in long criminal activity and forming part of criminal groups; E) elderly people who do not have relatives.

The features of organization of investigation of illegal imprisonment and theft of man have been determined. Typical inquisitional situations that arise up on the certain stage of investigation are investigational, and inquisitional (to the search) actions corresponding to these situations have been established. 1. The information on the crime obtained from witnesses of the event, found material traces of the crime, criminals are unknown. This situation is most widespread and is determined by the need to maximize the traceability of the crime, to take measures to identify the offender (members of the organized group) and his/her detention. In this situation, eye-witnesses of the event are of particular importance. 2. The Information on a crime from an unidentified person has been received, specific information on the nature of the crime is missing. This is the most difficult investigative situation. The investigator should take measures to identify the offender and witnesses of the event. It is necessary to remove information from the surveillance cameras located in the area of the crime. 3. The information on the kidnapping from his/her relatives after receiving hijackers with certain requirements was received. In this situation it is necessary to establish a psychological contact with the relatives of the kidnapped person, to identify the range of accomplices in the crime, to take measures to establish the location of the criminals and fix their features. 4. The criminals are known, they are detained, there is sufficient evidence that the crime was committed. In this situation the main task of the investigator is to collect other evidence of guilty suspects to report them suspicion.

The author has characterized forms of interaction of the investigator with the operational units police officers during the investigation of a criminal offense. A systematic analysis of the tactical foundations for the crime investigation has been carried out. Tactical recommendations on the tactics of conducting separate investigative (search) actions, in particular, inspection, investigator's experiment and interrogation of the suspect, the victim and the witness have been developed.

The organization and tactics of the crime scene inspection are specified in view of the investigative situations that occurred at the initial stage of the investigation. The basic tactical mistakes and mistakes that the investigators assume during the crime scene inspection have been determined. During the inspection it is necessary to detect and remove records from: 1) video surveillance cameras located at objects near the crime scene (state agency, pharmacy, bank branch, gas station); 2) car registers of cars moving along the place of kidnapping; 3) made casually by average people on a camera, camera or mobile phone. Such video materials can prove the involvement of specific individuals (especially the organizer of the group) to the crime.

It has been found that victims and witnesses often refuse to give evidence or provide them in a non-exhaustive manner. This is due to fears of disclosure of the fact of kidnapping or negative impact on the part of criminals. Given the conflict of interrogation, organizational and preparatory measures and tactical methods of its conduct have been proposed which allow preventing in advance the possible counteraction to the investigation and conduct procedural action effectively and "offensive".

It has been emphasized that an investigative experiment is an effective method for verifying and clarifying evidence. The attention is focused on the correct definition of participants in procedural action which allows the investigator to conduct the experiment quickly and effectively preventing possible counteraction to the investigation. It has been emphasized on the urgency and timeliness of conducting an investigative (wanted) action.

The basic tactical conditions of the investigator of the experiment has been

determined, in particular: a) conducting an investigative experiment in an environment that is as close as possible to those in which kidnapping took place; B) repeated repetition of homogeneous experiments under varying conditions; C) the optimal limitation of the number of participants in procedural action. It has been established that most experiments (64%) occur in conflict situations.

To ensure their effectiveness it is proposed to use the following tactical methods: 1) maintain psychological contact with the participants of the experiment - 91%; 2) conducting experimental experiments or tests with each member of the organized group, witness or victim separately - 82%; 3) observation of the behavior of persons, involving experimental activities - 73%.

A number of concrete proposals aimed at improving the theoretical and legal principles of criminal-procedural relations has been formulated, some categories of the criminal procedure and criminalistics have been specified.

Keywords: *illegal detention, kidnapping, forensic description, pre-trial investigation, investigative (search) actions, organized group, organization, tactics, investigative situation, tactic.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Наукові праці, в яких опубліковані
основні наукові результати дисертації:*

1. Д'яковський Г.Л. Зміст та структура криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика), 2015, № 2. с. 51-57.

2. Д'яковський Г.Л. Організація і тактика огляду при розслідуванні

незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки», 2015, вип. 3-2, т. 4, с. 88-92.

3. Д'яковський Г.Л. Особливості допиту свідків і потерпілих при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою // Науковий вісник публічного та приватного права, 2016, № 2, с. 61-67.

4. Дьяковский Г.Л. Организационно-тактическое обеспечение допроса при расследовании незаконного лишения свободы и похищения человека, совершенного организованной группой // Международный научно-практический журнал «Право и Закон», 2016, № 3, с. 116-120.

5. Д'яковський Г.Л. Окремі питання взаємодії слідчих та оперативних підрозділів при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою осіб // Науковий вісник публічного та приватного права, 2016, № 6, с. 47-53.

6. Д'яковський Г.Л. Способи вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини як елемент криміналістичної характеристики // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, 2016, № 4, с. 257-262.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Д'яковський Г.Л. Обстановка вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини // Актуальні проблеми розслідування злочинів в сучасних умовах: Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди святкування 10-річчя факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства (Дніпропетровськ, 24 верес. 2015 р.). Дніпропетровськ:

Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015, с. 67-69. (усна доповідь і публікація тез)

8. Д'яковський Г.Л. Слідова картина незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою // Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні: Матер. наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 13 травня 2016 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016, с. 173-175. (усна доповідь і публікація тез)

9. Д'яковський Г.Л. Особливості криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, учиненого організованою злочинною групою // Юридична наука: сучасний стан, перспективи, інновації: Матер. всеукраїнської науково-практичної конференції (Кривий Ріг, 7 груд. 2016) / Редкол.: Краснощок А. В. (гол. ред.) та ін. Кривий Ріг: КФ ДДУВС, 2016, с. 426-431. (усна доповідь і публікація тез)

10. Д'яковський Г.Л. Особливості використання спеціальних знань при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою // Принципи та стандарти змагального кримінального процесу на досудовому провадженні: Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 7 груд. 2016 р.) / Ред. кол.: О. Ф. Кобзар, В. В. Рогальська, А. Г. Гаркуша. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017, с. 75-78. (усна доповідь і публікація тез)

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень	19
ВСТУП	20
<p style="text-align: center;">Розділ 1. КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ТА ВИКРАДЕННЯ ЛЮДИНИ, ВЧИНЕНОГО ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ</p>	
1.1. Поняття та структура криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою	30
1.2. Способи вчинення злочину	39
1.3. Обстановка та слідова картина злочинного посягання	49
1.4. Характеристика членів організованої групи та потерпілого	64
Висновки до розділу 1	82
<p style="text-align: center;">Розділ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ТА ВИКРАДЕННЯ ЛЮДИНИ, ВЧИНЕНОГО ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ</p>	
2.1. Типові слідчі ситуації розслідування та відповідний алгоритм дій слідчого, спрямований на вирішення цих ситуацій	86
2.2. Взаємодія слідчих і оперативних підрозділів у справах про незаконне позбавлення волі та викрадення людини, вчинених організованою групою	104
Висновки до розділу 2	119

Розділ 3. ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ
СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

3.1. Організація і тактика проведення огляду	121
3.2. Тактика допиту підозрюваного, потерпілого та свідка	139
3.3. Особливості проведення слідчого експерименту	153
Висновки до розділу 3	168
ВИСНОВКИ	171
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	175
ДОДАТКИ	196

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЄРДР	– Єдиний реєстр досудових розслідувань
КК	– Кримінальний кодекс України
КПК	– Кримінальний процесуальний кодекс України
МВС	– Міністерство внутрішніх справ України
НП	– Національна поліція України
НСРД	– негласна слідча (розшукова) дія
ОМП	– огляд місця події
ОРЗ	– оперативно-розшукові заходи
СБУ	– Служба безпеки України
СОГ	– слідчо-оперативна група
СРД	– слідча (розшукова) дія

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. У кожній демократичній державі права та свободи людини вважаються найвищою соціальною цінністю. Тому для їх забезпечення створюється низка владних інституцій. Україна також не є винятком, адже у державі створено низку правоохоронних та інших органів, які займаються цією діяльністю. Водночас у будь-якому суспільстві мають місце випадки порушення прав і свобод громадян. Одним із найбільш непередбачуваних, резонансних та небезпечних його проявів є незаконне позбавлення волі та викрадення людини, оскільки зазначене правопорушення одразу обмежує можливості особи на реалізацію великої кількості своїх прав і законних інтересів. Крім того, під час учинення злочину нерідко виникає загроза здоров'ю та життю потерпілого.

За даними Генеральної прокуратури України, у 2013 р. вчинено 283 злочини, пов'язані з незаконним позбавлення волі та викраденням людини, за якими у 126 випадках було складено обвинувальні акти; у 2014 р. – 1974, за якими обвинувальний акт було складено лише у 103 кримінальних провадженнях; у 2015 р. – 873, тоді як обвинувальний акт було складено лише у 139 провадженнях; 2016 р. – 576, а обвинувальний акт – лише у 118 провадженнях. Більше того, з досліджуваної категорії кримінальних правопорушень, за якими провадження направлено до суду, близько 54 % вчинювались організованими групами, і більшість злочинів залишається нерозкритими. Окреслені статистичні дані свідчать про те, що вчинення незаконного позбавлення волі та викрадення людини є поширеним видом злочинів, кількість яких дедалі збільшується. Це зумовлено суттєвим погіршенням криміногенної ситуації в Україні, проведенням антитерористичної операції на сході держави, збільшенням незаконного обігу вогнепальної зброї та ін.

Зважаючи на значне зростання цих злочинів, їхню латентність, високий рівень організованості, складнощі з розкриття й розслідування, значну протидію розслідуванню постає питання про негайне розроблення і

впровадження у правоохоронну діяльність найновітніших й апробованих наукових методів та засобів для найбільш ефективного їх попередження та розслідування. На необхідність розробки окремої методики розслідування цих злочинів указали 87 % опитаних респондентів. Відповідно, до причин низької якості розслідування злочинів вони віднесли: невчасне й поверхневе проведення слідчих (розшукових) дій (далі – СРД) (61 %); неналежне процесуальне керівництво досудовим розслідуванням (57 %); небажання потерпілих й свідків співпрацювати зі слідством (53 %); неналежна взаємодія слідчого з оперативними підрозділами (49 %); застаріле технічне забезпечення (39 %); низький фаховий рівень слідчих і працівників оперативних підрозділів (21 %).

Теоретичне підґрунтя дисертації становлять фундаментальні роботи вчених стосовно різних аспектів виявлення й розслідування злочинів, зокрема Ю.П. Аленіна, Л.І. Аркуші, В.П. Бахіна, О.Я. Баєва, В.Д. Берназа, Р.С. Белкіна, О.М. Васильєва, А.Ф. Волобуєва, В.Г. Гончаренка, О.Ф. Долженкова, А.В. Дулова, В.А. Журавля, А.В. Іщенко, Н.С. Карпова, Н.І. Клименко, О.Н. Колесніченка, В.О. Коновалової, В.В. Лисенка, В.Г. Лукашевича, Є.Д. Лук'янчикова, С.І. Мінченка, Д.Й. Никифорчука, М.А. Очеретяного, М.А. Погорецького, Є.Р. Россинської, М.В. Салтевського, М.О. Селіванова, Р.Л. Степанюка, В.М. Тертишника, В.В. Тіщенко, Л.Д. Удалової, П.В. Цимбала, К.О. Чаплинського, С.С. Чернявського, Ю.М. Чорноус, В.Ю. Шепітька, Б.В. Щура, М.П. Яблокова та ін.

Проблеми попередження й розслідування незаконного позбавлення волі й викрадення людини досліджували у своїх роботах такі вчені, як І.О. Адміралова, О.Є. Амосов, О.Г. Блажнов, О.О. Володіна, Л.А. Копенкіна, Я.А. Соколова, Д.В. Ушатов та ін.

Зокрема, останніми дослідженнями в зазначеному напрямку стали такі праці: О.О. Володіна в своїй дисертації «Кримінальна відповідальність за викрадення людини (аналіз складу злочину)» (Харків, 2003 р.) проаналізувала особливості розвитку законодавства про кримінальну

відповідальність за викрадення людини в країнах з різним державним ладом і правовими системами, дослідила родовий та безпосередній об'єкти викрадення людини і взаємозв'язок між ними, розглянула ознаки об'єктивної сторони, суб'єктивної сторони та суб'єкта цього злочину тощо; Я.А. Соколовою в своїй роботі «Основні положення методики розслідування викрадення людини» (Київ, 2009) виокремлено та описано способи підготовки, вчинення та приховування викрадення людини, визначено обставини, що підлягають встановленню під час розслідування викрадення людини, та інші джерела доказів, сформульовано тактичні (проміжні) завдання розслідування викрадення людини та розроблено типові тактичні операції, спрямовані на їх вирішення. Якщо з роботою О.О. Володіною відмінність даного дослідження є зрозумілою (вона розглядала незаконне позбавлення волі та викрадення людини з кримінально-правової точки зору, а цього – з криміналістичної), то стосовно роботи Я.А. Соколової слід зазначити таке. На відміну від неї, по-перше, дане дослідження спрямоване на вивчення питань, пов'язаних з діяльністю організованих груп. По-друге, у представлений на захист роботі досліджено СРД крізь призму нового КПК та у ширшій кількості. По-третє, охарактеризовано взаємодію слідчого та оперативних підрозділів поліції. Інші аспекти, які визначають новизну даного дослідження, висвітлено далі.

Тобто, на сьогодні комплексного дослідження методики розслідування незаконного позбавлення волі й викрадення людини, у контексті чинного Кримінального процесуального кодексу України та з урахуванням сучасних потреб правоохоронної практики не здійснювалося. Наведені обставини у своїй сукупності характеризують актуальність теми дисертації, її наукове, теоретичне та практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до загальноуніверситетської наукової теми Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» «Теорія і практика застосування кримінально-процесуальних норм

і криміналістичних заходів протидії злочинності» (державний реєстраційний номер 0107U008698).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дослідження є вирішення конкретного наукового завдання з розробки методики розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою. Комплексність мети, її багатоплановість обумовили необхідність вирішення окремих *завдань*:

- сформулювати поняття криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, та визначити її структуру;

- визначити типові способи вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини;

- з'ясувати слідову картину та зміст обстановки незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою;

- окреслити криміналістично вагомі ознаки особи злочинця (членів організованої групи) та потерпілого;

- систематизувати типові слідчі ситуації розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою;

- охарактеризувати форми взаємодії слідчого з працівниками оперативних підрозділів поліції під час розслідування кримінального правопорушення;

- конкретизувати тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема огляду, слідчого експерименту та допиту підозрюваного, свідка й потерпілого.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у діяльності правоохоронних органів України при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини.

Предметом дослідження є криміналістична характеристика й особливості розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети, з урахуванням об'єкта і предмета дослідження, у роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи, які є засобами наукового пошуку. Їх застосування обумовлено системним підходом, що дозволяє реалізувати докладний розгляд методики розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини. *Формально-логічні методи* використовувались при вивченні матеріалів кримінальних справ і проваджень, нормативних актів, наукових положень та концепцій, що становлять предмет дослідження (розділи 1-3). *Порівняльно-правовий та формально-юридичний методи* застосовувалися при вивченні норм чинного кримінального і кримінально-процесуального законодавства України з метою мотивування висновків і пропозицій щодо доповнення чи уточнення окремих їх положень (підрозділи 1.1, 2.2, 3.1-3.3). *Соціологічний метод* дозволив здійснити анкетування працівників прокуратури, слідчих, оперативних та експертних підрозділів МВС України (підрозділи 1.2-1.4, розділи 2 і 3). *Статистичний та документальний методи* використовувалися для аналізу оперативної, слідчої і судової практики, результатів проведеного анкетування та узагальнення статистичних даних за темою дослідження (підрозділи 1.2-1.4, розділи 2 і 3). *Системно-структурний метод* використовувався при визначенні структури криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, класифікації способів злочину, системи даних про особу злочинця (розділ 1). На основі *синтезу* сформульовано висновки і пропозиції за темою дослідження.

Емпіричну основу дослідження становлять результати узагальнення оперативної, слідчої та судової практики протягом 2007-2017 рр. Розглянуто матеріали 125-и кримінальних справ та 87-и кримінальних проваджень з проблематики дослідження (Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Одеська та Полтавська області, м. Київ); дані офіційної статистичної звітності Генеральної прокуратури та МВС України за 2012-2017 рр.; зведені

результати анкетування 104-х працівників прокуратури, 279-и слідчих, 239-и працівників оперативних підрозділів та 63-х працівників експертних установ МВС України. При підготовці дисертації автором використано власний досвід роботи у підрозділах прокуратури України.

Наукова новизна отриманих результатів характеризується тим, що дисертаційне дослідження є одним із перших комплексних вивчень методики розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою. Зокрема, результатом дослідження стали такі основні наукові положення, пов'язані з криміналістичною характеристикою незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, і її елементами; встановленням змісту типових слідчих ситуацій та розробкою програми розслідування цього виду злочинів, рекомендацій з її використання; формуванням пропозицій щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Зазначені положення, на відміну від попередніх досліджень, відрізняються характеристикою у розрізі вчинення досліджуваного кримінального правопорушення саме організованою групою, а також на основі чинного законодавства з урахуванням тактичних особливостей проведення окремих СРД.

Основні наукові положення, які виносяться на захист:

– розроблено структуру криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, до якої включено такі елементи, як: спосіб вчинення злочину, обстановка злочину, слідова картина, особа потерпілого та злочинця (члени організованої групи);

– надано типову структуру організованої групи, що здійснює незаконне позбавлення волі та викрадення людини, яка складається із: 1) організатора (лідера) групи; 2) осіб, які забезпечують збирання інформації про потерпілого; 3) безпосередніх виконавців злочину; 4) осіб, які здійснюють прикриття злочинної діяльності групи (корумповані представники влади й

управління, правоохоронних органів); 5) допоміжного персоналу (власники приміщень, де утримується потерпілий; фахівці, які здійснюють відеозапис; охоронці; водії; медики та ін.);

– запропоновано класифікацію місць незаконного позбавлення волі та викрадення людини: 1) місця проживання (квартири, приватні будинки, дачні кооперативи); 2) місця роботи (підприємства, установи, організації); 3) відкрита місцевість (площі, вулиці, парки, сквери); 4) транспортні засоби (легкові або вантажні автомобілі); 5) місця проведення вільного часу й відпочинку (розважальні заклади, бази відпочинку, готелі, «зйомні» квартири, кафе, бари, ресторани); 6) спортивно-оздоровчі комплекси (оздоровчі центри, фітнес-клуби, сауни);

– поняття криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, як заснованої на матеріалах судово-слідчої практики криміналістично значимої інформаційної системи окремої категорії суспільно-небезпечних діянь, яка має розшукове значення та може бути використана у кримінальному провадженні;

– систему типових способів незаконного позбавлення волі та викрадення людини, що мають повноструктурний склад, оскільки вміщують елементи підготовки й приховування злочину;

– сукупність даних щодо основних слідів, що відображають картину учинення кримінального правопорушення;

– систему типових слідчих ситуацій, що складаються на початковому етапі розслідування злочину: 1) отримано інформацію про позбавлення волі та викрадення людини групою осіб від очевидців події, виявлено матеріальні сліди злочину, злочинці невідомі; 2) отримано інформацію про позбавлення

волі та викрадення людини групою осіб від невстановленої особи, конкретні відомості щодо характеру злочину відсутні; 3) отримано інформацію про викрадення людини від її родичів після звернення до них викрадачів з певними вимогами; 4) злочинці відомі, їх затримано, є достатні фактичні дані, що свідчать про учинення злочину;

– форми взаємодії слідчого з оперативними підрозділами поліції, що застосовуються в досліджуваній категорії проваджень, зокрема: обмін інформацією; спільне планування розшукових заходів; виконання доручень слідчого про проведення СРД та НСРД;

– ознаки, що характеризують особу злочинця (членів організованої групи), зокрема: стать, вік, освіта, місце роботи і проживання залежно від місця учинення злочину, наявність судимості, стан наркотичного сп'яніння;

– систему засобів тактичного забезпечення проведення огляду, допиту і слідчого експерименту (організаційно-підготовчі заходи, тактичні прийоми, тактичні умови) як найбільш поширених процесуальних дій при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, а також комплекс слідчих помилок, яких припускаються слідчі під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій, серед яких виокремлено такі: несвоєчасність проведення СРД, ігнорування записів з камер спостереження, використання науково-технічних засобів не в повному обсязі, безпідставне звуження меж огляду, відокремлене, без відповідної взаємодії проведення огляду місця події слідчим та інспекторами-криміналістами;

– комплекс слідчих помилок, що допускають слідчі під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій;

– загальнонаукові засади щодо значення криміналістичної характеристики злочину, її поняття та структури;

– відомості щодо обстановки незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, при побудові криміналістичної характеристики злочину шляхом аналізу просторових (місце вчинення злочину, тип населеного пункту) та часових (час доби, день тижня, пора року) ознак;

– положення щодо організації і тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій, спрямованих на вилучення інформації з матеріальних (огляд), особистісних (допит підозрюваного, потерпілого, свідка) та змішаних (слідчий експеримент) джерел;

– напрями щодо необхідності постійного оновлення й удосконалення тактичного забезпечення досудового розслідування.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що викладені в роботі висновки та пропозиції можуть бути впроваджені у:

– *наукову діяльність* – сформульовані й викладені теоретичні положення, узагальнення, висновки та рекомендації утворюють підґрунтя для подальших досліджень проблем розслідування злочинів, учинених організованими групами (акти впровадження Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 21.02.2017 р., Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» від 22.02.2017 р., Університету митної справи та фінансів від 20.02.2017 р.);

– *освітню діяльність* – при викладанні навчальних дисциплін і спецкурсів «Кримінальний процес», «Криміналістика», «Криміналістичні засоби та методи розкриття і розслідування кримінальних правопорушень», «Тактичні особливості проведення слідчих (розшукових) дій», а також при підготовці підручників, посібників, лекцій і навчально-методичних матеріалів, проведенні семінарів та практичних занять з кримінального процесу і криміналістики (акти впровадження Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

від 24.02.2017 р., Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 24.02.2017 р.);

– *практичну діяльність* – для вдосконалення діяльності органів прокуратури та оперативних, слідчих й експертних підрозділів Національної поліції України (акти впровадження слідчого управління ГУНП в Дніпропетровській області від 21.02.2017 р., Дніпропетровського НДЕКЦ МВС України від 24.02.2017 р.).

Апробація матеріалів дисертації. Викладені у дисертації результати наукового дослідження оприлюднено на науково-практичних конференціях та семінарі, зокрема: «Актуальні проблеми розслідування злочинів у сучасних умовах» (м. Дніпропетровськ, 2015 р., усна доповідь з публікацією тез); «Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні» (м. Дніпропетровськ, 2016 р., усна доповідь з публікацією тез); «Юридична наука: сучасний стан, перспективи, інновації» (м. Кривий Ріг, 2016 р., усна доповідь з публікацією тез); «Принципи та стандарти змагального кримінального процесу на досудовому провадженні» (м. Дніпро, 2016 р., усна доповідь з публікацією тез).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із основної частини (вступу, трьох розділів, які охоплюють дев'ять підрозділів, висновків), списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 231 сторінку, з яких 172 сторінки основного тексту. Список використаних джерел складається із 232-х найменувань і займає 21 сторінку, 4 додатки викладено на 38-и сторінках.

Розділ 1

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ТА ВИКРАДЕННЯ ЛЮДИНИ, ВЧИНЕНОГО ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ

1.1. Поняття та структура криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою

Чітка побудова методики розслідування окремого кримінального правопорушення є необхідною для надання найбільш ефективних методичних рекомендацій для працівників практичних підрозділів Національної поліції України. У свою чергу одним із її важливих елементів є криміналістична характеристика. Зі свого боку, розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого групою осіб, зазвичай характеризується складністю в отриманні доказової інформації. Тому на початковому етапі розслідування важливим моментом є визначення можливих місць знаходження інформації та її, взагалі, розуміння характеру відомостей про це правопорушення. У зв'язку з цим криміналістична характеристика незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, потребує детального дослідження.

На підставі аналізу наукових розробок учених (Р. С. Белкін, О. М. Васильєв, О. І. Возгрін, А. Ф. Волобуєв, О. Н. Колесніченко, В. К. Лисиченко, М. В. Салтевський, В. В. Тіщенко, В. Ю. Шепітько, М. П. Яблоков) розглянемо поняття, сутність та визначимо структуру криміналістичної характеристики злочину.

М. П. Яблоков визначив криміналістичну характеристику як динамічну систему відповідних взаємозалежних загальних та індивідуальних ознак

злочину, які найяскравіше проявляються у способі та механізмі злочинного діяння, обстановці його вчинення та в окремих рисах особистості – його суб'єкта, дані якої мають важливе значення для розробки методів розслідування [229, с. 68]. Зі свого боку В. К. Весельский формулював визначення цієї категорії як засновану на практиці правоохоронних органів та криміналістичних досліджень модель системи зведених відомостей про криміналістично значущі ознаки виду, групи або конкретного злочину, яка має на меті оптимізацію процесу розслідування злочинів [27, с. 88].

Як зазначав Є. В. Пряхін, криміналістична характеристика злочинів – це заснована на практиці правоохоронних органів і криміналістичних досліджень модель системи зведених відомостей про криміналістично значущі ознаки і виду, групи або конкретного злочину, яка має на меті оптимізувати процес розкриття та розслідування злочину [91, с. 255]. Інші науковці роблять наголос на тому, що дана категорія заснована на практиці правоохоронних органів і криміналістичних досліджень модель системи зведених відомостей про криміналістично значущі ознаки і виду, групи або конкретного злочину, яка має на меті оптимізувати процес розкриття та розслідування злочину [91, с.255].

А вже І.Ф. Герасимов вказував на те, що криміналістична характеристика злочину має не лише інформаційну роль, але й слугує фактичною базою для вирішення питань, що розглядаються в інших структурних елементах, зокрема: 1) відомості про способи вчинення злочинів надають можливість класифікації їх у методичних цілях та розробки окремих методик розслідування, або диференціювати методичні положення в рамках загальної методики; 2) висунення версій та планування розслідування; 3) тактики окремих слідчих дій» [38, с. 8-10].

В. В. Лисенко стверджував, що вона має практичне призначення не лише у випадку встановлення типових зв'язків між її елементами. Крім того, вона може бути також ефективно застосована у діяльності слідчих органів за наявності нетипових особливостей окремих елементів чи зв'язків. Виходячи з

наведеного, можна зазначити, що до змісту криміналістичної характеристики необхідно включати інформацію про злочини, яка має одиничні прояви [108, с. 234].

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що криміналістична характеристика незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, – це заснована на матеріалах судово-слідчої практики криміналістично значущої інформаційної системи окремої категорії суспільно-небезпечних діянь, яка має розшукове значення та може бути використана у кримінальному провадженні.

Використання даної категорії є найбільш важливим на початковому етапі розслідування злочинів, коли здебільшого існує дефіцит вихідної інформації. Адже за допомогою стійких кореляційних зв'язків між її окремими елементами вона дозволяє глибше аналізувати наявні слідчі та оперативні дані, висувати обґрунтовані версії, будувати інформаційні моделі щодо події злочину, ймовірних злочинців та інших невстановлених обставин. У даному випадку доречним буде навести приклад роботи Л.Г. Відонова, який на основі приблизно однієї тисячі кримінальних справ виявив залежності між деякими елементами криміналістичної характеристики умисних вбивств, отримавши цінні дані, що стосуються як умовно-однозначних, так і ймовірно-статистичних закономірних зв'язків. Далі він наводить приклади таких кореляційних зв'язків і робить однозначний висновок: «виявлення подібних зв'язків слід здійснювати і стосовно криміналістичних характеристик інших злочинів. Об'єктивні показники закономірних зв'язків покликані ознаменувати якісно вищий рівень у розвитку окремих методик розслідування» [29].

Система рекомендацій з розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, у сукупності з криміналістичною характеристикою досліджуваного злочину репрезентує себе як внутрішньовидова методика. Її виокремлення зумовлене учиненням злочину певним суб'єктом – організованою групою, що визначає певне

наповнення його криміналістичної характеристики та специфіку організаційно-тактичного забезпечення процесу розслідування в цілому.

Формуючи структуру криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого групою осіб, слід одразу зазначити, що її наповнення може бути різноманітним. Р. Л. Степанюк з цього приводу наголошував на однотипності будови видових, підвидових та комплексних методик, включаючи до них криміналістичну характеристику відповідно виду, підвиду злочинів або їх комплексу [191, с. 157].

В. В. Радаєв основними напрямками практичного застосування криміналістичної характеристики визначив:

- виявлення злочинів, висунення версій про злочинний характер тієї чи іншої події;
- висунення версії про особу злочинця;
- висунення версії про вчинення злочину групою осіб;
- використання відомостей про типові місця приховування та реалізації викраденого для розшуку предметів посягання;
- застосування даних про механізм слідоутворення для правильного визначення кола можливих джерел інформації про злочин, більш цілеспрямованої роботи з їх виявлення, для виявлення матеріальних слідів злочину під час огляду [144, с. 17-19].

З приводу тверджень щодо наповнення елементами криміналістичної характеристики, то до її структури, наприклад, В.С. Кузьмічов та Г.І. Прокопенко, відносять: предмет безпосереднього злочинного посягання (найрізноманітніші об'єкти органічного та неорганічного походження); спосіб учинення злочинів в його широкому розумінні (обставини приготування, вчинення і приховування злочину, спосіб дії суб'єкта, що використовується для досягнення поставленої мети); типову «слідову картину» злочину в її широкій інтерпретації (сукупність джерел матеріальних та ідеальних відображень у навколишній матеріальній обстановці вчиненого злочину); особу злочинця (опис людини як соціально-

біологічної системи, властивості та ознаки якої відображуються у матеріальному середовищі); особу потерпілого (для окремих видів чи груп злочинів: демографічні дані, відомості про спосіб життя, риси характеру, звички, зв'язки і стосунки, ознаки віктимності тощо) [105, с. 253]

О. Р. Росинська, зі свого боку, визначила такі елементи цієї наукової категорії: характеристика типових способів учинення та приховування злочинів даного виду та інших обставин злочину; відомості про коло осіб, серед яких треба шукати злочинця; характеристика типового потерпілого; опис типових обставин, що сприяли або перешкоджали таким злочинам [147, с. 242].

О.О. Ексархопуло до неї відносить:

- спосіб учинення злочину;
- спосіб приховування злочину;
- механізм злочину;
- обстановку вчинення злочину;
- знаряддя злочину;
- характерні для даного способу сліди;
- особу злочинця та особу потерпілого;
- мотиви поведінки злочинця та жертви [227, с. 271]

В. Ф. Єрмолович визначив узагальнену структуру криміналістичної характеристики злочинів, включивши до неї понад 20 елементів. Зокрема, він виділив в ній такі елементи: зв'язок злочину з адміністративними правопорушеннями, а також порушеннями фінансової, технологічної, трудової та іншої дисципліни; криміналістична структура злочину; способи ухилення від кримінальної відповідальності й покарання обвинуваченого за вчинене; діяльність осіб, що об'єктивно сприяла настанню злочинного результату або ухиленню суб'єкта від кримінальної відповідальності тощо [58, с. 238].

Втім В.Г. Танасевич та В.О. Образцов у структурі криміналістичної характеристики окремого виду злочину виділили такі шість елементів:

- спосіб учинення злочину;
- обстановку вчинення злочину;
- безпосередній об'єкт злочинного посягання;
- умови охорони його від злочинних посягань;
- обставини підготовки до вчинення злочину та приховування слідів, а також характеристика осіб, що його вчинили;
- особа злочинця, його поведінка до і після вчинення злочину [193, с. 97].

Структурними елементами безпосередньо криміналістичної характеристики викрадення людини, наприклад, І. О Адміралова визначає такі:

- особа викраденого, що виступає і як предмет злочинного посягання;
- особа злочинця;
- спосіб учинення і приховування злочину;
- обстановка злочину (місце, час та інші обставини);
- мотиви і цілі вчиненого злочину;
- типові матеріальні сліди злочину і вірогідні місця їх знаходження [1, с. 8].

У свою чергу Л. О. Копенкіна стосовно структурних елементів криміналістичної характеристики викрадення людини наполягає на тому, що ними є:

- предмет злочину у вигляді особи і поведінки викраденої;
- особа злочинця;
- цілі й мотиви його злочинної поведінки;
- спосіб, обстановка і механізм скоєння злочину [79, с. 12]

А вже Л. Д. Ушатов зазначає, що криміналістичній характеристиці викрадення людини, вчиненій злочинними групами, властиві такі структурні елементи:

- криміналістична характеристика злочинних груп, що здійснюють викрадення людини (включаючи відомості про особу злочинців і їх

міжособистісні стосунки);

- дані про потерпілих;

- мотивація дій учасників злочинних груп, що здійснюють викрадення людини;

- спосіб учинення і приховування злочину

- відомості про обстановку скоєння злочину (час, місце та інші обставини);

- особливості слідів, що залишаються в результаті злочину, і механізм їх утворення [202, с. 9]

Я.А. Соколова в її структурі пропонує виділити такі елементи:

- способи викрадення людини;

- особа злочинця;

- особа потерпілого;

- типові сліди злочину .[158, с. 225]

На нашу думку, у структурі криміналістичної характеристики досліджуваного злочину доцільно розглядати лише ті елементи, які мають важливе значення для процесу розслідування. Визначення й дослідження цих елементів дозволяє висунути правильні слідчі версії, встановити особу злочинця, визначити тактику проведення окремих слідчих (розшукових) дій та подальші напрями досудового розслідування. Серед основних елементів криміналістичної характеристики виділено такі:

- 1) спосіб учинення злочину;

- 2) обстановка злочину;

- 3) слідова картина;

- 4) особа потерпілого;

- 5) особа злочинця (члени організованої групи).

З огляду на те, що нами досліджується конкретний суспільно-небезпечний прояв, вважаємо за необхідне розглянути можливість існування окремих елементів у структурі криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою.

Важливим та основоположним елементом криміналістичної характеристики є спосіб учинення злочину. Якщо є кримінальне правопорушення, то є і те, як воно вчинялось. Сукупність дій, бездіяльності стосовно вчинення, підготовки та приховування і буде вміщувати в себе поняття способу вчинення незаконного позбавлення волі та викрадення людини. Завдяки дослідженню зазначеного елемента працівники правоохоронних органів мають змогу довести об'єктивну сторону злочину.

Груповий злочин є актом людської діяльності, що має місце в об'єктивних умовах: у певний час, певному місці, за певних обставин. У зв'язку з цим у систему криміналістичної характеристики досліджуваного злочину потрібно включити обстановку вчинення кримінального правопорушення. Крім того, зазначений елемент буде досліджуватися шляхом вивчення його складових (місце, час, умови вчинення). В цьому плані ми не погоджуємося із Я. А. Соколовою, яка у своїй структурі даний елемент не зазначила.

Обстановка вчинення злочину безпосередньо пов'язана зі слідовою картиною. Це пояснюється різними факторами. По-перше, безпосередньо на місці вчинення викрадення і будуть залишатися сліди правопорушення. По-друге, в ході допитів потерпілого, свідків, підозрюваних важливим буде з'ясування конкретних часових проміжків вчинення кримінально караного діяння. Тому наступним елементом, який повинен бути обов'язково дослідженим, є «слідова картина». Крім того, сліди мають значення для проведення відповідних СРД, НСРД та ОРЗ, під час яких вони можуть вилучатися.

Особа злочинця також, безумовно, є одним із обов'язкових елементів криміналістичної характеристики будь-якого злочину. З цього В. М. Мешков приводу зазначає, що стосовно суб'єкта злочину збирається інформація, яка його характеризує: за місцем роботи, навчання, місцем проживання; перевіряються версії щодо його зловживання наркотиками чи алкоголем; наявність судимості; причетність до агресивних релігійних сект [121, с. 111].

Завдяки дослідженню цього елемента слідчий має змогу висувати конкретні версії при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою.

Такий елемент, як «особа злочинця» вміщує у себе характеристику членів організованої групи. Адже для досліджуваної внутрішньовидової методики має значення не тільки характеристика окремої особи, а й злочинна діяльність конкретної групи осіб (їхня структура, розподіл злочинних ролей, наявність організатора злочину тощо).

Відомості про особу потерпілого є досить важливими в розрізі формулювання певних віктимологічних груп. Завдяки їх утворенню можлива побудова відповідних кореляційних зв'язків між різними елементами криміналістичної характеристики.

Констатуючи вищенаведене, зазначимо, що зміст та структура криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, є важливою складовою методики розслідування цього кримінального правопорушення. Визначені елементи характеризуються розшуковою спрямованістю, що дозволяє слідчим вчасно й ефективно проводити процесуальні дії, отримати вичерпну кількість доказів, що дозволяють довести провину кожного члена організованої групи за кожним епізодом кримінального провадження.

У структурі криміналістичної характеристики досліджуваного різновиду кримінальних правопорушень виділено такі елементи: 1) спосіб учинення злочину; 2) обстановка злочину; 3) слідова картина; 4) особа потерпілого; 5) особа злочинця (члени організованої групи). Ці елементи були виділені з огляду на їх значення в практичній діяльності працівників поліції для використання в процесі розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою.

1.2. Способи вчинення злочину

Центральним елементом криміналістичної характеристики є спосіб учинення злочину. Адже розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, зазвичай характеризується детальними заходами щодо його підготовки, безпосереднього вчинення та приховування. Тому на початковому етапі розслідування важливим моментом є визначення можливих місць знаходження інформації та й, взагалі, розуміння характеру відомостей про це правопорушення. У зв'язку з цим питання способів учинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини потребує детального дослідження.

Беззаперечною є важливість цього елемента у складі криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою.

Г. Г. Зуйков розглядав досліджувану наукову категорію як систему дій під час підготовки, учинення та приховування злочину, детермінованих умовами зовнішнього середовища та психофізичними властивостями особи, що можуть бути пов'язані з вибором використання відповідних знарядь або засобів та умов, місця і часу [63, с. 12]. В свою чергу, в методиці розслідування О. Н. Колесніченко виокремлював спосіб підготовки до вчинення злочину, спосіб самого вчинення злочину і спосіб його приховування. Адже, як він зазначав, ці дії можуть бути скоєні в різний час, у різних особами й мати різне кримінально-правове значення [71, с. 9-11].

У зв'язку з цим у теорії криміналістики прийнято розрізняти дії з підготовки, вчинення і приховування злочину. Крім того, для розслідування окремих суспільно-небезпечних діянь найбільше значення мають повноструктурні способи.

Наприклад, Е. Д. Куранова стверджувала, що до змісту поняття

способу вчинення можна включити дії з приховування злочину, визначивши спосіб як комплекс дій з підготування, вчинення, приховування злочину, який обраний винним відповідно з наміченою метою й тими умовами, у яких здійснюється злочинний задум [106, с. 165]. Виходячи із зазначених позицій, і розглядатимемо способи підготовки, вчинення та приховування організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини.

На підставі вивчення оперативно-слідчої практики доведено, що при вчиненні таких злочинів наявним є повноструктурний склад, оскільки здебільшого (97 %) здійснюються заходи щодо їх підготовки та приховування. Зважаючи на це, складовими елементами способу вчинення злочину є підготовка, безпосереднє вчинення та приховування.

Розглядаючи підготовку до вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини, зазначимо, що вивченням кримінальних проваджень за ст. 146 КК України нами встановлено, що у 86 % від їх загальної кількості злочинцями здійснювалися заходи щодо підготовки до вчинення злочину.

Нами виокремлено підготовчі заходи до учинення злочину, зокрема:

- 1) створення (формування) організованої групи – 100 %;
- 2) вибір (пошук) об'єкта злочинного посягання – 100 %;
- 3) збирання інформації про особу потерпілого, її звички, оточення – 97 %;
- 4) складання плану злочину – 92 %;
- 5) добір співучасників злочину та розподіл між ними ролей – 86 %;
- 6) підготовка знарядь і засобів учинення злочину – 78 %;
- 7) облаштування засідки для захоплення особи – 29 %;
- 8) пошук приміщення для подальшого утримання потерпілого у неволі – 98 %.

Так, гр. М. та гр. Б. у березні 2014 року, перебуваючи в номері 202 готелю «Гелікон», що знаходиться за адресою: Львівська область, Кам'янко-Буський район, смт. Запитів, вул. Весела, 25а, за попередньою змовою у групі

осіб, з корисливих мотивів, з метою отримання грошової винагороди у вигляді викупу, знайшовши через всесвітню мережу «Інтернет» інформацію про потерпілого гр. Ю. та належні йому кошти, вирішили здійснити викрадення останнього. З метою готування до скоєння викрадення потерпілого обвинувачені здійснювали візуальне спостереження за ним та місцем його проживання, відслідковували маршрути його пересування, осіб, з якими спілкувався потерпілий. У подальшому спланували здійснити викрадення потерпілого, шляхом інсценування дорожньо-транспортної пригоди на одній із вулиць в м. Львові. Проте 02.04.2014 року, перебуваючи в автомобілі марки «ВАЗ 21140», під час здійснення візуального спостереження за житлом потерпілого були виявлені охороною потерпілого та в подальшому затримані працівниками правоохоронних органів, тому свій злочинний умисел до кінця не довели [170].

Як зазначають окремі науковці, об'єктивну сторону злочину фактично можна ототожнити зі способом учинення злочину. Більше того, до способу віднесено й дії, які лежать поза межами складу, тобто спрямовані на приховування самого злочину. Специфіка способу вчинення злочину може вказувати на професійні навички вбивці, мотиви скоєння злочинного діяння, соціальний і психологічний портрет злочинця. Спосіб учинення злочину орієнтує слідчого на комплекс слідів, речових доказів, важливих для розслідування. Крім того, він може сприяти встановленню особи потерпілого (мається на увазі характер попередніх відносин потерпілого і злочинця) [92, с. 181].

І. Ш. Жорданія зазначав, що спосіб безпосереднього вчинення злочину – це не просто сукупність певних актів поведінки, а їх визначена цілісна структура поведінки. Тому дана категорія утворюється із взаємопов'язаних елементів, актів поведінки, спрямованих на підготовку, вчинення і приховування злочину. Ці акти поведінки – дії, операції, прийоми – сполучаються за певною ієрархією і субординацією як частини цілеспрямованої вольової діяльності [57, с. 73]. Досліджуване кримінальне

правопорушення може бути вчинено у двох формах:

- незаконне позбавлення волі людини;
- викрадення людини [99].

Незаконним позбавлення волі є у всіх випадках, коли воно здійснюється всупереч Конституції і законів України, а також чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Жодна людина не може бути позбавлена волі інакше, ніж відповідно до процедури, встановленої законом, зокрема у таких випадках, як:

- законне ув'язнення людини після її засудження компетентним судом;
- законний арешт або затримання людини для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, передбаченого законом;

– законний арешт або затримання людини з метою забезпечення її присутності перед компетентним державним органом на підставі обґрунтованої підозри у вчиненні злочину або якщо обґрунтовано визнається за необхідне запобігти вчиненню нею злочину чи зникненню її після його вчинення;

– затримання неповнолітньої людини на підставі законного розпорядження з метою виховного нагляду або законне затримання неповнолітньої людини з метою забезпечення її присутності перед компетентним державним органом;

– законний арешт або затримання людини, здійснені з метою запобігання її незаконному в'їзду до країни, або людини, стосовно якої вживаються заходи з метою депортації або екстрадиції [99, с. 321].

Розкриваючи юридичний зміст викрадення людини, О. О. Володіна наводить точки зору багатьох учених, які пропонують своє тлумачення змісту цього поняття. Вказуючи на недосконалість наведених визначень, вона зазначає, що при визначенні цього поняття одні учені у своїх висновках ураховують лише деякі з основних ознак розглядуваного злочину, ігноруючи інші, що мають визначальне значення, інші, навпаки, вносять в це поняття не

властиві йому ознаки. Докладно розглянувши об'єктивні ознаки аналізованого злочину, дисертантка доводить, що викрадення людини, яке може бути вчинено лише у формі активної поведінки особи, передбачає сукупність послідовно вчинюваних дій: заволодіння (у тому числі і захоплення) особою, вчинене в будь-який спосіб, переміщення (віддалення) потерпілого з місця його постійного чи тимчасового перебування та можливого подальшого протиправного тримання особи всупереч її волі та бажанню. Причому тільки заволодіння людиною та переміщення її з місця перебування є обов'язковими ознаками об'єктивної сторони даного злочину [31, с. 10].

Позбавлення волі може полягати у триманні особи в місці, де вона взагалі не бажає або більше не бажає перебувати, або в помещенні її в місце, яке вона не має змоги вільно залишити, хоча бажає цього. Отже, обов'язковою ознакою складу злочину у його першій формі є місце. Ним можуть бути як приміщення (кімната, камера, погріб тощо) чи комплекси приміщень (підвал багатоповерхового будинку, лікарня), так і інші місця (дах багатоповерхового будинку, транспортний засіб) чи місцевості (скала, острів тощо) [127].

Способами незаконною позбавлення волі можуть бути:

- обман;
- зловживання довірою;
- відібрання засобів пересування;
- відібрання ключів чи інших необхідних засобів тощо [127].

Так, 26.02.2013, приблизно о 16 годині, гр. Ф., діючи за попередньою змовою з групою осіб, з метою незаконного позбавлення волі та викрадення людини, перебуваючи в загальному коридорі поряд з квартирою, застосовували фізичне насильство щодо мешканця вищевказаної квартири гр. О. При цьому, користуючись своєю перевагою у фізичній силі та кількості, прагнучи подолати волю потерпілого до опору, нанесли йому численні удари руками і ногами в різні частини тіла, чим спричинили легкі

тілесні ушкодження. Після цього, силою поклавши гр. О. на підлогу та завівши його руки за спину, гр. Ф. за допомогою помічників, стягнув принесеним з собою пластмасовим хомутом обидві кисті рук потерпілого, чим обмежив можливість останнього чинити фізичний опір. Продовжуючи свої злочинні дії, злочинці силою вивели потерпілого з під'їзду будинку та проти його волі помістили в салон автомобіля, який знаходився в користуванні гр. Ф., після чого на вказаному автомобілі повезли потерпілого в напрямку м. Вишневе Києво-Святошинського району Київської області, де його й утримували [185].

Незаконне позбавлення волі є триваючим злочином. Тому дії з утримання потерпілого у стані позбавлення волі, до яких винний приєднався після початку злочину і до його закінчення, є співвиконавством у цьому злочині [127].

Так, 20.11.2012 року приблизно о 18.00 годин гр. Ч., перебуваючи у дворі домоволодіння за адресою: м. Кривий Ріг, Центрально-Міський район, вул. Ентузіастів, реалізуючи свій злочинний намір, спрямований на викрадення людини, шляхом обману та зловживання довірою, скориставшись тим, що гр. Ю. є малолітньою особою та у зв'язку з цим не розуміє значення вчинених з нею дій, таємно викрав останню, після чого помістив її до приміщення погребу літньої кухні на території домоволодіння, розташованого за адресою, де утримував її [172].

Викрадення людини передбачає:

– відкрите заволодіння нею (коли остання або інші, треті особи, у присутності яких здійснюється викрадення, завідомо для винного розуміють значення вчинюваних ним злочинних дій. Таке заволодіння може відбутися, скажімо, шляхом грабежу чи розбійного нападу);

– таємне заволодіння (вчинене за відсутності інших осіб щодо людини, яка не розуміє значення вчинюваних з нею дій у зв'язку з малоліттям, перебуванням у безпорадному стані тощо);

– заволодіння людиною, вчинене шляхом обману чи зловживання

довірою (скажімо, винна особа забирає людину із притулку для старих на підставі підроблених документів);

– заволодіння людиною в результаті вимушено-добровільної передачі її винному під погрозою насильства над її батьком, усиновителем, опікуном, піклувальником, вихователем тощо, або під погрозою насильства над особами, близькими для останніх, або розголошення відомостей, що їх ганьблять, пошкодження чи знищення їхнього майна [101, с. 411].

Спосіб учинення злочину, виступаючи як обставина, що підлягає встановленню й доведенню, у той же час має важливе значення для встановлення всіх елементів складу злочину. Аналіз цього способу надає можливість правильно встановити об'єктивну сторону злочину, наявність чи відсутність суспільно небезпечного діяння, його межі, суспільно небезпечні наслідки, причинний зв'язок між діянням і наслідками, а також місце, час, обстановку, засоби вчинення злочину, якими способами детерміновано і знаходиться з ними в нерозривному взаємозв'язку і взаємозалежності [134, с. 145].

Дослідженням матеріалів кримінальних проваджень з'ясовано, що найбільш розповсюдженим способом учинення злочину є застосування безпосередньо до потерпілого фізичного насильства – 84 %. Нерідко, під час учинення злочину члени організованої групи використовують: компрометацію й шантажування (14 %); обман (9 %); погрози життю та здоров'ю потерпілого (82 %). Виявлено, що у 74 % випадках до потерпілого з боку злочинців пред'являлися конкретні вимоги, які необхідні для його звільнення. Такі вимоги у 82 % випадках мають матеріальний (фінансовий) характер.

А. А. Гусейнов пропонує два підходи до фізичного насильства: абсолютистський та прагматичний. Згідно з першим, поняття насильства несе чітко виражене негативне оціночне навантаження, фактично прямо ототожнюється зі злом взагалі. Прагматичний підхід орієнтується на ціннісно-нейтральне та об'єктивне визначення насильства і ототожнює його з

фізичною та економічною шкодою, яку люди спричиняють один одному [46, с. 35].

Під час фізичного захоплення потерпілого злочинці використовували автотранспортні засоби – для переміщення до місця його утримання (99 %) та вогнепальну зброю – з метою психологічного впливу та подолання можливого опору (67 %).

П. В. Малишкін стосовно способу приховування злочину констатує, що для перспективи приховування суспільно-небезпечного діяння злочинець найчастіше формує так звані штучні умови для ефективної реалізації задуманого. В результаті здійснення ним комплексу дій для приховування злочину в обстановці злочину відображаються основні властивості ознак обраного ним способу злочину. З інформації, отриманої зі слідів, які особа лишила на місці події в ході здійснення дій з приховування злочину, стає можливим визначити спосіб їх учинення, дії злочинця, вчинені з цією метою, розпізнати спосіб приховування [118, с. 22].

Р. С. Белкін, на наш погляд, найбільш зрозуміло і чітко визначив спосіб приховування як злочину діяльність (елемент злочинної діяльності), спрямовану на перешкоджання розслідуванню шляхом утаювання, знищення, маскуванню і фальсифікації слідів злочину і злочинця [14, с. 364].

О. В. Баланюк підготовчі ж дії з приховування злочинів класифікував на такі групи:

– підготовчі дії щодо приховування особистої участі (розроблення плану зі створення неправдивого алібі, що включає в себе комплекс дій, спрямованих на створення в певних осіб неправильного уявлення про істинне місце перебування злочинця в конкретний час, попередню домовленість із неправдивими свідками та ін.);

- підбір, придбання засобів, призначених для знищення слідів злочинця, а також підбір засобів, призначених для утруднення використання службово-пошукового собаки та ін.);

– підготовчі дії з приховування злочину в цілому і маскуванню окремих

його обставин (виготовлення чи складання підроблених документів з метою приховування злочинних фінансово-господарських операцій чи справжніх обставин події; планування і підбір засобів та створення умов для вчинення інсценування події та ін.);

– підготовчі дії зі створення умов для ухилення від відповідальності і продовження злочинної діяльності (вчинення дій, спрямованих на створення уявлення про винність у злочині інших осіб, або «об'єктивних» обставин, що призвели до злочинних наслідків; вербування і установка корумпованих зв'язків із відповідними посадовими особами органів влади й управління та тощо) [8, с. 195-196]

Вивченням кримінальних проваджень за ст. 146 КК України нами встановлено, що приховування злочину відбувалося в 76 % випадків, зокрема:

- зникнення з місця події – 100 %;
- знищення слідів і знарядь злочину – 75 %;
- давання неправдивих свідчень або відмова від даання показань – 92 %;
- висунення неправдивого алібі – 67 %;
- негативний вплив на свідків й очевидців злочинної події – 24 %.

Таким чином, найбільш поширеними способами приховування організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини є зникнення з місця події та неправдиві свідчення. Загалом, існують дві форми приховування злочину: активна (дія, або людська поведінка) та пасивна (бездіяльність). Дія і бездіяльність, що складають спосіб приховування злочинів, об'єднуються загальним протиправним задумом, сутність якого – перешкодити встановленню об'єктивної істини [26, с. 82].

Відповідальність за незаконне позбавлення волі виключається, коли особі, наприклад, забороняється покидати межі населеного пункту або відвідувати певні місцевості тощо. Закінченим злочином викрадення людини є з моменту заволодіння нею і фактичного початку обмеження її волі [127].

Також нами було виявлено умови, що безпосередньо впливають на спосіб учинення злочину:

- 1) фізичні властивості й ознаки особи потерпілого (фізичні дані, наявність спеціальних вмінь та навичок, озброєність);
- 2) наявність або відсутність охорони (їхня кількість, наявність зброї);
- 3) маршрути й засоби пересування;
- 4) кількісні та якісні характеристики членів організованої групи;
- 5) місце проведення кримінальної операції.

Констатуючи вищенаведене, зазначимо, що підготовка до вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини полягала у: розробці плану злочину; виборі об'єкту посягання; відшукуванні пристосування і підготовці знарядь злочину; розподілі ролей між співучасниками; підборі співучасників.

Серед способів учинення злочинів розглядуваної категорії найчастіше мали місце обман; зловживання довірою; відібрання засобів пересування; відібрання ключів чи інших необхідних засобів тощо; відкрите заволодіння людиною (коли остання або інші, треті особи, у присутності яких здійснюється викрадення, завідомо для винного розуміють значення вчинюваних ним злочинних дій); таємне заволодіння (вчинене за відсутності інших осіб щодо людини, яка не розуміє значення вчинюваних з нею дій у зв'язку з малолітттям, перебуванням у безпорадному стані тощо); заволодіння людиною, вчинене шляхом обману чи зловживання довірою; заволодіння людиною в результаті вимушено-добровільної передачі її винному під погрозою насильства над її батьком, усиновителем, опікуном, піклувальником, вихователем тощо, або під погрозою насильства над особами, близькими для останніх, або розголошення відомостей, що їх ганьблять, пошкодження чи знищення їхнього майна [27].

З огляду на висновки, зроблені М. А. Очеретяним з приводу вчинення хуліганства, ми побудуємо відповідні положення за досліджуваним кримінальним правопорушенням [132]. Так, серед дій, спрямованих на приховування злочину, відмічаємо: зникнення з місця злочину, що мало місце у 100 %, в тому числі з використанням автотранспорту; використання

одягу одного фасону, кольору, а також однотипних знарядь; знищення знарядь злочину; знищення одягу, взуття; неправдиві свідчення, в тому числі алібі; відмова від давання показань. У результаті проведеного дослідження доходимо висновку, що злочин, кваліфікований за ст. 146 КК України та вчинений організованою групою, має повноструктурний склад, адже в більшості випадків мають місце моменти підготовки та приховування діяння.

1.3. Обстановка злочинного посягання та слідова картина

Будь-яке кримінальне правопорушення вчинюється в конкретних просторово-часових умовах. Крім того, з огляду на ці умови суспільно-небезпечне діяння і має змогу відбутися. Це в переважній більшості характеризує злочини, які потребують ретельної підготовки, та місця вчинення. До категорії таких діянь, як ми дослідили у попередньому розділі, необхідно віднести і вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини. Звідси виникає необхідність дослідити конкретні просторово-часові умови його вчинення, тобто обстановку правопорушення.

Як указує Ю. Е. Пудовочкін, для з'ясування такої ознаки об'єктивної сторони злочину, як обстановка злочину, що переконливо доводиться в юридичній літературі, потрібно, по-перше: виключити у неї просторово-часові характеристики вчиненого діяння, оскільки вони охоплюються самостійними ознаками місця й часу вчинення злочину; по-друге, необхідно обмежити спектр зовнішніх умов учинення злочинів лише тими, які безпосередньо визначають суспільну небезпечність злочину [142, с. 117-118]. Тобто дослідження обстановки дозволяє визначити низку ознак об'єктивної сторони суспільно-небезпечного діяння, що, у свою чергу, дозволить розслідувати його у повному обсязі.

Стосовно поняття обстановки, то, наприклад, А. Г. Василяді розглядає

її як обмежене просторово-часовими рамками вчиненого злочину взаємодію людини, матеріальних предметів, природо-кліматичних та інших факторів, що створюють вплив на ступінь суспільної небезпеки вчиненого діяння і, які набувають у цьому зв'язку кримінально-правового значення. Основна фактична властивість обстановки заключається в її здатності впливати на процес вчинення злочинного діяння: на його основі визначається і його кримінально-правове значення цієї ознаки, яка проявляється в здатності обстановки змінювати суспільну небезпечність вчиненого в її умовах діяння» [с. 8-14]. А в Великому тлумачному словнику сучасної української надане таке визначення поняття «обстановка»: «...Сукупність умов, за яких щонебудь відбувається... Становище на місці воєнних дій, зумовлене їх перебігом, співвідношенням бойових сил, їх розташуванням, характером місцевості і т. ін.» [22, с. 820].

Отже, важливість цього елемента криміналістичної характеристики злочину характеризується досить щільним зв'язком з іншими структурними частками незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою. З цього приводу Ю. І. Ільченко стверджував, що перед слідчим стоїть завдання в ході огляду місця події встановити початковий стан цієї структури з метою з'ясування початкових змін в обстановці, які відбулися в результаті вчинення злочину (це свого роду розумове, з допомогою логічного мислення, проникнення у механізм злочину за матеріальною обстановкою, яке можливе за уважного і цілеспрямованого вивчення обставин події) [64, с. 9].

Крім того, слід зазначити, що умови й межі, що характеризують обстановку, дуже широкі і можуть мати різний рівень чи ступінь наближення до злочину. По-перше, вони можуть належати до глобальної, міжнародної сфери, мати відношення до загальнодержавної сфери чи мати більш локальний характер, стосуватися обмеженого регіону і навіть ділянки місцевості (публічне місце, квартира і т. ін.). По-друге, це можуть бути: а) дорожня обстановка; б) бойова обстановка; в) умови надзвичайного стану

(становища); г) стихійне або суспільне лихо; д) поведінка потерпілого також є елементом обстановки в низці випадків (це спеціально передбачається як ознака об'єктивної сторони складу злочину, зокрема ст. 116 КК України). Умисне вбивство, вчинене у стані сильного душевного хвилювання, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства, систематичного знущання або тяжкої образи з боку потерпілого [129, с. 369].

У свою чергу П. С. Матишевський та Є. В. Фесенко зазначають, що досліджуване поняття характеризується як сукупність передбачених законом зовнішніх обставин, що характеризуються прилюдністю (публічністю) або наявністю певних подій. Поняття «прилюдність» охоплює випадки, коли злочинне діяння вчиняється у присутності хоча б однієї людини (як правило, свідка). Не виключається прилюдність і тоді, коли інших осіб на місці вчинення злочину немає, крім самого потерпілого. Це можливо в тих випадках, коли діяння спрямоване не лише на особисті інтереси потерпілого, а посягає на більш широке коло інтересів (інших громадян, суспільства в цілому) [205, с. 147-148].

А вже С. І. Винокуров стверджує, що даний елемент криміналістичної характеристики слід розбирати як систему певним чином взаємодіючих між собою в конкретних умовах місця і часу факторів об'єктивної реальності, що обумовлюють спрямованість і хід поведінки людей в події злочину, а також детермінуючий характер, механізм і умови матеріального відображення, процесів і явищ, що відбуваються у вигляді характерної, відносно стійкої (для однотипних злочинів) сукупності слідів, дослідження яких дозволяє судити про суть того, що відбулося [30, с. 46].

Докладно дослідивши цю наукову категорію, на базі великої кількості джерел О. О. Астахова зробила висновок, що під обстановкою вчинення злочину слід розуміти сукупність об'єктивних умов (обставин), визначених у законі про кримінальну відповідальність, або таких, що впливають з його змісту, в яких вчиняється злочин, або є збігом подій та обставин, в яких протікає зовнішній акт злочинної поведінки, що створюють вплив на ступінь

суспільної небезпеки вчиненого та які набувають у цьому зв'язку кримінально-правового значення [5, с. 62].

Щодо визначення елементів, які необхідно розглядати при дослідженні обстановки вчинення злочинів, то вчені також з цього приводу не зійшлись до однієї думки. Наприклад, А. Г. Василяді включає у поняття обстановки такі елементи: місце вчинення злочину; час вчинення злочину; людину; матеріальні предмети; природно-кліматичні та деякі інші фактори [22, с. 13].

Натомість Н. П. Яблоков визначає її через поєднання умов місця і часу, речових, фізико-хімічних, метеорологічних умов, виробничих факторів, особливості поведінки учасників події та інших умов об'єктивної реальності, що склалися в момент події злочину, і в сукупності таких, що впливають на спосіб його вчинення і механізм, який проявляється у різного роду слідах, що дозволяє судити про особливості цієї системи [228, с. 39].

На нашу думку, найбільш точною та чіткою є позиція М. Х. Валеева, який вважає, що до елементів обстановки вчинення злочину мають належати місце, час, об'єкт, предмет учинення посягання, склад співучасників і характер їх взаємовідносин із потерпілим та іншими особами, а також матеріальні елементи навколишнього середовища [20, с. 21].

З огляду на зазначені погляди науковців, нами було вирішено досліджувати зміст обстановки незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, шляхом характеристики таких її елементів, як місце, часу та умов.

Говорячи про місце вчинення злочину, одразу вкажемо на те, що вчені з кримінального права та кримінології під ним вбачають певну територію або інше місце, де відбувається суспільно небезпечне діяння і настають його суспільно небезпечні наслідки [100, с. 143-144]. У свою чергу, криміналісти характеризують місце злочину як певну географічну точку (територію, приміщення тощо), яка тісно пов'язана з обстановкою злочину [225, с. 187-188]. Обидві позиції є правильними, вони просто характеризують поняття з різних сторін: як місце, де відбувається суспільно небезпечне діяння і

настають його суспільно небезпечні наслідки, та тісно пов'язане з обстановкою злочину.

Л. Брич з цього приводу зазначав, що спочатку потрібно визначитися зі змістом поняття «місце вчинення злочину як ознака складу злочину», а вже потім досліджувати окремі його характеристики. Для з'ясування цього питання науковець окреслив такий перелік обставин, що потрібно встановлювати:

– чи охоплюється поняттям «місце вчинення злочину» лише місце вчинення суспільно небезпечного діяння (дії або бездіяльності), чи воно включає й місце настання суспільно небезпечних наслідків;

– чи поширюється поняття місце вчинення злочину на місцезнаходження інших ознак складу злочину;

– як відрізнити випадки, коли певні просторові характеристики є місцем учинення суспільно небезпечного діяння й, відповідно, самостійною ознакою складу злочину – місцем учинення злочину, від випадків, коли ті чи інші просторові характеристики стосуються інших ознак складу злочину [17, с. 269]

З огляду на зазначені обставини та на основі аналізу кримінальних справ і проваджень, опитування працівників слідчих та оперативних підрозділів нами вперше запропоновано класифікацію місць учинення злочинів, зокрема:

1) місця проживання – 43 % (з них: приватні будинки – 58 %, квартири – 17 %, дачні кооперативи – 5 %, інше – 2 %);

2) місця роботи – 24 % (з них: підприємства – 9 %, установи – 13 %, організації – 27 %, інше – 6 %);

3) відкрита місцевість – 13 % (з них: площі – 2 %, вулиці – 17 %, парки – 4 %, сквери – 3 %, інше – 1 %);

4) транспортні засоби – 9 % (з них: легкові – 48 % або вантажні автомобілі – 12 %);

5) місця проведення дозвілля й відпочинку – 7 % (з них: розважальні заклади – 32 %, бази відпочинку – 14 %, готелі – 2 %, «знімні» квартири – 8 %, кафе – 1 %, бари – 1 %, ресторани – 2 %, інше – 1 %);

б) спортивно-оздоровчі комплекси – 4 % (з них: оздоровчі центри – 5 %, фітнес-клуби – 1 %, сауни – 4 %, інше – 1 %).

Проаналізувавши характеристики наведеної класифікації місць учинення організованою групою досліджуваної категорії правопорушень, нами було встановлено, що вони головним чином характеризуються такими властивостями:

– охоплюють місця перебування потерпілого протягом значного часу (вільного чи робочого);

– знаходяться в районі проживання чи роботи особи, яку збираються викрадати та незаконно утримувати;

– характеризуються невеликою кількістю свідків правопорушення.

Важливою складовою обстановки вчинення кримінального правопорушення є час. Як доречно наголошував Н. С. Таганцев, часом учинення злочину є час настання наслідків. Це положення впливало із загальної концепції про застосування у всіх випадках пізнішої версії закону, навіть якщо він більш суворий [192].

З іншого боку, крім визначення розміру відповідальності, час впливає на всі етапи виникнення, існування та використання доказової інформації. Урахування впливу часового чинника у процесі розслідування надає змогу:

– визначити час події злочину;

– встановити часові зв'язки між фактами;

– з'ясувати черговість подій, дій або фактів;

– обчислити тривалість різних подій та ін. Разом з тим дії злочинців характеризуються певною вибірковістю в часі [89, с. 277].

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень надав змогу встановити, що залежно від часу позбавлення волі й викрадення людини організованими

групами здебільшого (51 %) вчинюється у ранковий і денний час – з 6 до 18 години. Близько 38 % злочинів здійснюється увечері (з 18 до 22 години), 11 % – вночі (з 22 до 6 години).

Загалом, час учинення злочину, про що наголошує М. І. Бажанов, – це певний проміжок часу, протягом якого відбувається суспільно небезпечне діяння і настають суспільно небезпечні наслідки. В Особливій частині КК України час вчинення злочину як ознака об'єктивної сторони описується дуже рідко, і визначення його дуже розмите. Водночас встановлення часу вчинення злочину у кожній справі має важливе значення для вирішення питання про чинність кримінального закону в часі (ст. 4, 5 КК України) [7].

Окремі вчені зазначають, що місце і час учинення злочину має значення для визначення обстановки, виходячи із розуміння простору як органічної їх єдності, коли ні час, ні територія не можуть існувати один без одного (в одних випадках вони дозволяють виділити значущу саме в кримінально-правовому сенсі ділянку обстановки, в інших вони утворюють просторово-часові межі, в яких існує принципова для кримінального права залежність суспільної небезпечності діяння від обстановки його вчинення) [61, с. 477].

У свою чергу А. В. Шмонін зазначає, що час злочину як обставина криміналістичної характеристики злочинів не обмежується астрономічними властивостями: рік, місяць, дата, години, хвилини, секунди. Вона розглядається у всій сукупності взаємозв'язків і відносин з іншими обставинами розслідуваного злочинного діяння. Це може бути час, пов'язаний із сезонністю, з настанням темряви, або, навпаки, світлого часу доби, часом найменшої кількості можливих свідків тощо [225, с. 188-189]. У деяких випадках позбавлення людини волі саме ці характеристики у своїй сукупності і впливають на тяжкість вчиненого правопорушення. Адже позбавлення людини просторової та часової орієнтації, необхідного свіжого повітря, перебування її у холодному та сирому приміщенні, в темряві протягом значного проміжку часу вказує на поправання злочинцями

основоположних прав громадянина України, закріплених у Конституції нашої держави.

Так, у липні 2011 року, гр. Д. разом з гр. О. та гр. Є. поїхали на заробітки до м. Києва. Пропрацювавши до серпня 2011 року, гр. Є. у зв'язку із сімейними обставинами необхідно було їхати до м. Суми і він попросив у осіб грошові кошти, на що останні передали йому 2000 грн., при цьому вважаючи, що ці гроші вони дали гр. Є. у борг. Повернувшись до м. Києва у вересні 2011 року, гр. Є. знову потрібно було поїхати до м. Суми і він попросив у цих осіб грошові кошти. На це останні дали свою згоду і передали йому 1000 грн.. Однак гр. Є., вважаючи, що гроші, які йому передали останні, є його заробітною платою, гроші не повертав. В березні 2012 року (точного часу та дати у ході досудового та судового слідства встановити не надалося за можливе) гр. Д. розповів своєму раніше знайомому про те, що гр. Є. винен йому грошові кошти в сумі 4000 грн. Вони вирішили ці гроші забрати. 17.06.2012 року близько 08.00 годин вони зустріли потерпілого та з метою примушування останнього до повернення боргу почав наносити йому удари. Після того зловмисники відвели гр. Є. до приміщення ЗОШ № 25, де, продовжуючи реалізовувати свій злочинний намір, почали наносити потерпілому удари по різним частинам тіла з метою примушування останнього до повернення боргу. Потім на маршрутному таксі відвезли гр. Є. до домоволодіння одного зі злочинців, де, продовжуючи свій злочинний намір з метою повернення в подальшому боргу, завели потерпілого до підвального приміщення, яке розташоване за вказаною адресою, зачинили двері, при цьому зафіксувавши їх навісним замком, щоб гр. Є. не мав змоги вийти. Гр. Є. знаходився в підвальному приміщенні в період часу з 17.06.2012 року по 20.06.2012 року без світла, тобто будучи позбавлений зору, у сирому приміщенні, позбавлений просторової та часової орієнтації, необхідного свіжого повітря, перебуваючи у холодному та сирому приміщенні [169].

Відповідно до характеристики дня тижня встановлено, що більшість

злочинів (75 %) учинюються у робочі дні. Крім того, виявлено, що 24 % викрадень людини здійснюється навесні, 31 % – влітку, 18 % – взимку, 27 % – восени. Ці показники свідчать про відсутність прямого зв'язку між сезонною складовою та кількістю вчинених злочинів.

Також важливо акцентувати увагу на тому, що суб'єкт злочину активно впливає своєю поведінкою на обстановку вчинення злочину, але трапляється і так, що від нього вже небагато може залежати, тобто причинно-наслідкові зв'язки у такій ситуації стають незворотними [2, с. 8].

Виявлено кореляційні зв'язки між часом учинення злочину та його обстановкою: з 6 до 18 години більшість викрадень людей здійснювалося за місцем проживання та роботи; з 18 до 22 години – на відкритій місцевості, з транспортних засобів та місць проведення вільного часу й відпочинку.

Крім вивчення таких обставин, як місце та час учинення злочину, слід акцентувати увагу на умовах, що сприяють їх учиненню. Як доречно наголошує В. Н. Кудрявцев, безпосередній вплив має місце в тому, що обстановка утворює сукупність конкретних умов (є збігом подій і обставин), в яких може бути вчинений конкретний злочин, тобто створює для нього об'єктивну можливість (це означає, що жоден злочин не може бути вчинений, а вчинене не може призвести до шкідливих наслідків, якщо в реальній дійсності не буде для цього належних умов) [104, с. 24].

Зокрема, І. Ф. Герасимов наголошує, що їх окреслення сприяє визначенню напрямку пошуків інформації, а іноді й звуженню кола осіб, серед яких може виявитися злочинець [37, с. 5]. У свою чергу Г. М. Міньковський серед умов вчинення конкретного злочину виділяв такі:

– середовище, що формує дисгармонію або деформацію потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій конкретної особи, що стають основою криміногенної мотивації;

– сама криміногенна мотивація;

– ситуації, в яких перебуває особа в процесі формування, життєдіяльності і безпосередньо в процесі вчинення злочину і які сприяють

виникненню й реалізації криміногенної мотивації в поведінці (умови, що сприяють конкретному злочину);

– психофізіологічні та психологічні особливості особи, що підсилюють її чутливість до криміногенних впливів ззовні та стимулююче перетворення їх на внутрішню позицію [88, с. 136].

Загалом, умови – це такі явища, які самі не породжують злочинність і злочини, а сприяють, полегшують, інтенсифікують: а) формування і б) дію причини. Це різноманітні явища, процеси, обставини, які сприяють або створюють можливість виникнення та прояву причини, яка породжує наслідок [103, с. 188]. Тому слід погодитись з думкою, що конкретні умови, в яких вчиняється злочин, мають істотний вплив на вчинюване діяння, спрямовують у певному розумінні розвиток причинно-наслідкового зв'язку, обумовлюють характер і ступінь тяжкості шкідливих наслідків, що настали і тому слугують невід'ємними ознаками злочину в цілому і окремих його елементів [104, с. 22].

На наше переконання, найбільш доцільно в криміналістичному плані виділяє їхні групи Г. Г. Зуйков, зокрема:

- безпосередню причину вчинення злочину;
- умови, що сприяли дії безпосередньої причини в конкретному злочинному посяганні; обставини, що сформуvalи безпосередню причину;
- умови, що сприяли дії факторів, якф сформуvalи безпосередню причину [62, с. 5].

А вже Є. М. Блажівський на основі проведеного дослідження зазначив, що більш корисним з прикладної точки зору є поділ обставин, що сприяють вчиненню злочину, на такі групи:

- обставини, пов'язані з особою, яка вчинила злочин (несприятливі умови формування особистості тощо);
- обставини, що існують незалежно від особи, яка вчинила злочин (недоліки в охороні власності, неналежний облік матеріальних цінностей тощо) [15, 338].

Зазначені характеристики цілком указують на необхідність визначення умов, які сприяють вчиненню злочинів. Водночас, крім самого діяння, ці умови характеризують певним чином і особу, що вчинює кримінальне правопорушення.

Зважаючи на це доречним буде наведення позиції вчених-криміналістів стосовно основних властивостей, що спонукають осіб до вчинення злочинів, зокрема:

- прогресуючі матеріальні потреби, прагнення бути заможною людиною, яка має гроші не лише для задоволення повсякденних потреб, але й для створення певного «іміджу» – належності до вищих кіл суспільства;

- переконаність у тому, що гроші – це найвища цінність у житті та постійна потреба «робити гроші» стає основною, а інколи єдиною метою;

- правовий і моральний нігілізм, тобто зневажання законів і норм моралі та прагнення досягти поставленої мети будь-якими, зокрема незаконними, а інколи й відверто злочинними методами;

- нехтування як інтересами суспільства загалом, так і окремих людей, зневажання людей, які стоять нижче за своїми фінансовими можливостями;

- схильність до ризику в службовій діяльності та в житті загалом, яка переростає в авантюризм (неврахування під час прийняття рішень явно існуючих небезпечних обставин);

- динамічність поведінки залежно від життєвих обставин (можливість їх зміни на прямо протилежні) [98, с. 345-348].

Тому крім місця та часу, виокремлено умови, що сприяють учиненню вказаного злочину:

- зростання у вільному доступі незаконно отриманої холодної та вогнепальної зброї;

- можливість об'єднання осіб у групи для вчинення незаконного захоплення людини;

- перебування злочинця у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння та ін.

Враховуючи викладене ми підтримуємо позицію О. О. Астахової стосовно того, що значення обстановки вчинення злочину проявляється в такому:

– коли обстановка вчинення злочину є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони того чи іншого злочину, то вона впливає: а) на кваліфікацію вчиненого злочину; б) на розвиток об'єктивної сторони того чи іншого злочину; в) на ступінь суспільної небезпечності злочину; г) може бути пом'якшуючою або обтяжуючою обставиною вчинення злочину; коли обстановка вчинення злочину є факультативною ознакою конкретного злочину, то вона впливає на призначення покарання особі, винній у вчиненні злочину;

– обстановка вчинення злочину належить до предмета доказування у кожному кримінальному провадженні [4, с. 96-97].

Підсумовуючи, зазначимо, що зміст обстановки незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, визначається шляхом дослідження таких її елементів, як місця, часу та умов. Звідси нами запропоновано класифікацію місць учинення злочинів, зокрема: 1) місця проживання (квартири, приватні будинки, дачні кооперативи); 2) місця роботи (підприємства, установи, організації); 3) відкрита місцевість (площі, вулиці, парки, сквери); 4) транспортні засоби (легкові або вантажні автомобілі); 5) місця проведення дозвілля й відпочинку (розважальні заклади, бази відпочинку, готелі, «знімні» квартири, кафе, бари, ресторани); 6) спортивно-оздоровчі комплекси (оздоровчі центри, фітнес-клуби, сауни). Залежно від часу позбавлення волі й викрадення людини з'ясовано, що близько 51 % злочинів вчинюється у ранковий і денний час (з 6 до 18 години), приблизно 38 % – увечері (з 18 до 22 години), близько 11 % – вночі (з 22 до 6 години). У будні дні організованою групою вчиняється близько 75 % викрадень. Акцентовано на умовах, що сприяють учиненню цих злочинів.

Обстановка вчинення злочину дуже тісно пов'язана зі слідовою

картиною, адже остання безпосередньо залишається прив'язаною до місця вчинення чи настання наслідків правопорушення. Загалом, слідова картина, як зазначає В. Я. Колдін, відображає в матеріально-фіксованій формі всю суму обставин досліджуваної події, що належать до предмета доказування, і являють сукупний слід цієї події. Адже матеріальна обстановка є потенційним слідоносієм, а слідова картина – виділеною в матеріальній обстановці цілісною системою джерел актуальної криміналістичної інформації [67, с. 242].

На підставі аналізу судово-слідчої практики нами визначено слідову картину злочину як поєднання матеріальних слідів й ідеальних відображень, що виникли внаслідок учинення злочину, тобто будь-які зміни об'єктивної дійсності, що несуть криміналістично вагому інформацію про кримінальне правопорушення.

Розгляд слідової картини та обстановки сприяє виявленню кореляційних зв'язків цих елементів з іншими структурними елементами криміналістичної характеристики досліджуваного злочину. Адже з огляду на те, що певні способи вчинення злочинів мають характерні механізми утворення слідів, їх встановлення у процесі розслідування надає змогу дійти висновку як про знаряддя їх учинення, так і про особу злочинця (наявність професійних навичок, фізичні дані, психологічні риси) [133, с. 302].

З огляду на проведені дослідження нами було виявлено вузлові місця, де можуть бути зосереджені сліди членів організованої групи:

- місце, звідки викрали потерпілого;
- місце, де утримували особу в неволі;
- місце дислокації або проживання злочинців;
- місце, де мешкає потерпілий, члени його сім'ї та близькі.

Серед найбільш типових матеріальних слідів із урахуванням місця викрадення й утримання особи нами виділено такі групи слідів:

- сліди рук – 31 %;

– сліди крові та інших органічних речовин – 87 %.

– сліди знарядь злочину, що використовувалися при вчиненні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, а також безпосередньо самі знаряддя;

– сліди від опору потерпілого.

Зазначені сліди несуть найбільшу інформаційну роль при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини групою осіб.

Так, 17.04.2016 близько 07:00 год. гр. Й., маючи умисел на проникнення до житла за відсутності визначених законом підстав, через незачинені двері, за відсутності дозволу потерпілого та інших членів сім'ї, протиправно зайшов до житлового будинку гр. І. В подальшому 17.04.2016 гр. Й., діючи за попередньою змовою з гр. Є., перебуваючи за воротами господарства гр. І., скориставшись безпорадним станом потерпілого, підійшли до останнього та, маючи умисел на незаконне позбавлення волі гр. І., зв'язав йому ноги капроновим шнуром, тим самим позбавив його можливості вільно пересуватися і обирати місце свого перебування. Зловмисники умисно, всупереч волі потерпілого, силоміць повели його городами поза будинками. В подальшому, пройшовши через город громадянки В., завів потерпілого до будинку останньої, де заштовхав гр. І. в кухню будинку. Під час руху зловмисники наносили потерпілому численні удари по тілу та голові. З будинку потерпілий спробував вирватися та втекти, але через те, що у нього були зв'язані ноги, а у правопорушника в руках був капроновий шнур, це йому не вдалося. Після цього, на прохання власниці покинути її будинок, злочинці силоміць, тримаючи гр. І. за капроновий шнур, яким в нього були зв'язані ноги, витягли його за межі території її господарства – на вул. Залізничну в с. Квітневе та продовжили спричиняти потерпілому тілесні ушкодження. В подальшому, вони повели гр. І., всупереч його волі, вулицею до стадіону с. Квітневе. Під час того як потерпілого вели по стадіону, гр. І., скориставшись нагодою, заховався за приміщення туалету, що знаходиться на стадіоні, та почав розв'язувати зав'язаний на ногах

капроновий шнур. Побачивши, що потерпілий зник з поля зору, правопорушники зайшли за приміщення туалету та виявивши, що в цей час гр. Ї. намагається розв'язати капроновий шнур, почали наносити удари потерпілому по різних частинах тіла з метою не допустити того, щоб гр. Ї. зміг звільнитися [180].

У ході проведення ОМП зі ствола дерева було вилучено ряд слідів біологічного походження в місцях незаконного поводження з гр. Ї., що стало додатковим підтвердженням вини правопорушників [180].

Поряд із матеріальними відображеннями на місці події вбивства існує ймовірність виявлення джерел (слідів) ідеальних відображень. Це «ідеальні сліди», що відобразили подію злочину в пам'яті потерпілих, свідків, підозрюваних, обвинувачених. Р. С. Белкін зазначав, що механізм виникнення ідеальних змін і самі ці зміни як уявні образи у свідомості учасників або сторонніх спостерігачів події є об'єктом дослідження криміналістики лише частково, оскільки криміналістика черпає основні дані про ці процеси з психології (загальної та судової), фізіології та інших наук про людину [13, с. 37].

З'ясовано, що здебільшого слідова картина характеризується ідеальними відображеннями – 73 %. Незначна кількість матеріальної доказової інформації, що виявляється на місці злочину, зумовлена неналежним проведенням першочергових слідчих (розшукових) дій.

Констатуючи вищенаведене, зазначимо, що на підставі вивчення кримінальних справ і проваджень виокремлено вузлові місця, де можуть бути зосереджені сліди членів організованої групи, та визначено типові сліди злочину. Слідову картину злочину визначено як поєднання матеріальних слідів та ідеальних відображень, що виникли внаслідок учинення злочину, тобто будь-які зміни об'єктивної дійсності, що несуть криміналістично вагому інформацію про кримінальне правопорушення.

1.4. Характеристика членів організованої групи та потерпілого

Розглядаючи криміналістичну характеристику будь-якого кримінального правопорушення, необхідно звертати увагу на елементи, які безпосередньо можуть допомогти в його розслідуванні. До цих елементів, безумовно, належить особа злочинця. В нашому випадку ми повинні не просто дослідити цей елемент, а охарактеризувати його в розрізі вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини.

Говорячи про поняття особи злочинця, одразу слід навести позиції науковців з різних галузей юридичної науки. Зокрема, А. Ф. Зелінський визначає особистість злочинця як сукупність соціально-демографічних, психологічних та моральних характеристик, які в тій чи іншій мірі типово притаманні людям, винним у злочинній діяльності певного типу [60, с. 57].

Як доречно наголошував М. М. Єфімов, зміст цієї категорії повинен бути в розгляді людини як певної системи, властивості та ознаки якої знаходять відображення в навколишньому середовищі та використовуються під час розслідування [55, с. 219].

А вже Г. Ф. Хохряков визначив особу злочинця як особу, що скоїла злочин, і наполягав на тому, що це визначення є найбільш точним [209, с. 41]. У свою чергу М. І. Єнікеєв формулює поняття досліджуваного елемента криміналістичної характеристики як сукупність типологічних якостей індивіда, які обумовили вчинене ним злочинне діяння [53, с. 47]. В першому визначенні ми можемо помітити чітку прив'язку до моменту вчинення кримінального правопорушення, а в іншому – до особливостей конкретного правопорушника.

Зрозуміло, що зазначені обставини є характерними при визначенні поняття особи злочинця. Адже історія нашого суспільства вказує на обов'язковість покарання за вчинене суспільно-небезпечне діяння, навіть якщо причинами таких дії особи вважався вплив на особу чогось надприродного, впливом психічних відхилень та соціуму.

Водночас, як зауважують окремі науковці, потрібно розуміти, що специфічні риси, що характеризують особу злочинця, знаходять своє виявлення, передусім, у його поведінці, що передує вчиненню злочину. Вони зазвичай полягають у ставленні до праці, навчання, своїх обов'язків, суспільства, колективу, інших осіб, виявляється у поведінці в сім'ї, побуті тощо [109, с. 15].

Досліджуючи проблему особистості злочинця, психологи вказують на те, що злочинна поведінка зумовлена взаємодією особистості із соціальним середовищем. Політичні, соціально-економічні, духовні сторони суспільства здійснюють зовнішній вплив на формування механізму злочину, а психічні особливості формують механізм злочину із середини. Крім того, вони зазначають, що психологія організованої злочинності відрізняється спільністю злочинних цілей та інтересів. При цьому злочинна група створюється з метою вчинення не одного єдиного злочину, а для постійної і довготривалої злочинної діяльності [11, с. 151]

Зважаючи на наведені позиції, необхідно визначити риси, які характеризують особу злочинця. Крім того, в юридичній літературі з цього приводу висловлюються різні точки зору. Водночас криміналістичне вивчення особи злочинця надає важливу інформацію, що становить зміст одного з елементів криміналістичної характеристики злочинів.

Так, В. О. Образцов визначає такі риси, якими характеризується особа злочинця:

- безпосередні незмінні ознаки біологічного походження;
- соціально обумовлені ознаки, які можуть змінюватися. При цьому зміни можуть бути пов'язані із впливом на даного суб'єкта зовні (травми, каліцтва), а також можуть виходити як від нього (зміна зовнішності), так і всупереч його бажанню, під впливом соціальної сфери та інших умов [81, с. 41].

А вже М. В. Салтевський до цих властивостей людини відносив фізичні, біологічні та соціальні [152, с. 422]. Інші автори більш широко

визначають перелік ознак, що характеризують досліджуваний елемент криміналістичної характеристики:

- демографічні (стать, вік, стан здоров'я);
- моральні (світогляд, інтереси, спрямованість);
- соціальні (трудові, сімейно-побутові);
- психологічні (емоції, темперамент, вольові якості тощо) [109, с. 16-17].

З цього приводу також є доречною позиція В. А. Жбанкова, який зазначив, що у психології існує визначення психологічної структури особи, що складається з чотирьох підструктур:

- спрямованість особи (прагнення, бажання, інтереси, ідеали, світогляд, переконання), що формується у процесі виховання
- досвід (знання, вміння, навички і звички, набуті особистим досвідом, навчанням, але вже з помітним впливом біологічних якостей особи);
- охоплює індивідуальні особливості окремих психічних процесів як форм відображення: емоції, відчуття, мислення, сприйняття, увага, почуття, воля, пам'ять;
- біологічно обумовлена, що поєднує темперамент особи, її статеві і вікові характеристики, а також патологічні зміни [56, с. 128-129].

М. Ю. Валуйська радить застосовувати такий критерій, що має кримінально-правову природу і може рельєфно відбити внутрішньотипові структурні розходження досліджуваної сукупності, який характеризує ступінь участі особи у вчиненні злочину. Уточнюючими параметрами названих критеріїв вона називає такі:

- домінуючі інстинкти;
- умови соціалізації (особливо ранньої);
- темперамент;
- інтелект;
- вольові якості;
- мотивація злочину (у тому числі ступінь віддаленості від умовної

психологічної норми рушійних сил конфлікту, що знайшов своє вирішення у вчиненні вбивства);

– суб'єктивна кількість зусиль, що докладаються для досягнення злочинного результату (фізичних, інтелектуальних, психологічне навантаження для подолання психологічних бар'єрів);

– ступінь підготовленості вбивства [21, с. 140].

На завершення наведемо позицію В. Ю. Шепітька, який зауважив, що особа злочинця має певні дані демографічного характеру, деякі моральні якості та психологічні особливості [222, с. 258].

З огляду на дослідження емпіричного матеріалу нами були визначено типові характеристики особи злочинця шляхом узагальнення даних про його фізичні, біологічні, соціальні та демографічні властивості.

На підставі аналізу кримінальних справ і проваджень встановлено, що злочини здебільшого вчиняють чоловіки – 97 %. Втім, до складу групи можуть входити і жінки (3 %).

На момент учинення незаконного позбавлення волі або викрадення злочинці перебували у віці 18-25 років (6 %), 25-30 років (12 %), 30-40 років (39 %), 40-45 років (35 %), понад 45 років (8 %). Найбільш криміногенну групу складають особи віком 25-40 років.

Залежно від рівня освіти злочинців встановлено, що середню освіту мали 8 %, середню спеціальну – 31 %, базову вищу – 43 %, вищу – 15 %, іншу – 3 %. Більшість з них неодружені – 76 %, не мають постійного місця роботи – 62 %, були раніше засудженими – 23 %. Виявлено, що під час учинення злочину члени організованої групи не проживали в районі учинення злочину (94 %), не перебували у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння (98 %).

Тому ми вважаємо, слідчий повинен вживати вичерпних заходів для складання найбільш вірогідного портрету особи злочинця. Ці дані дозволяють значно звужити коло пошуку підозрюваних, висунути правильні слідчі версії, спрогнозувати поведінку ймовірного злочинця та визначити

тактику проведення слідчих (розшукових) дій за його участю.

Взаємозв'язок зовнішньої і внутрішньої сторін злочинної поведінки передбачає багатоаспектність характеристики суб'єктивної сторони злочину. Насамперед її визначають як психічне відображення у свідомості суб'єкта об'єктивних ознак вчиненого діяння, підкреслюючи тим самим її обумовленість об'єктивними ознаками. Однак її характеризують і з позиції притаманній їй відносній самостійності, яка полягає в тому, що суб'єктивна сторона породжує, спрямовує і регулює об'єктивну сторону злочину [104, с. 12].

У нашому випадку типова характеристика особи злочинця має такий вигляд: це чоловіки, віком від 25 до 40 років, мають середню спеціальну або базову вищу освіту, неодружені, не мають постійного місця роботи, можуть бути раніше засудженими. Члени організованої групи під час викрадення людини та її утримання не проживали в районі учинення злочину, не перебували у стані сп'яніння. Тому нами окреслено типову структуру організованої групи, що здійснює незаконне позбавлення волі та викрадення людини.

Усі ці особи, як впливає з предмета дослідження, входять до складу організованої групи. Розглядаючи організовані злочинні угруповання як суб'єкт злочинної діяльності, як наголошує К. О. Чаплинський, слід пам'ятати про те, що кожне злочинне об'єднання складається з окремих індивідів, які володіють певними якостями та ознаками, що характеризують їх в особистісному відношенні. Становище у складі злочинної групи накладає відбиток на поведінку й риси характеру її членів, в яких відображаються усі ознаки організованої групи в цілому. Усе це є основою для визнання члена групи як суб'єкта злочину [с. 46].

Структура організованих злочинних груп була предметом дослідження

великої кількості вчених Зокрема, В. Г. Гриб виділяє такі елементи у злочинній групі:

- керівництво;
- «розвідка», «контррозвідка» та «радники-спеціалісти»;
- куратори певних територій та напрямів діяльності;
- матеріальне забезпечення;
- виконавці злочинів, бойовики та охорона [43, с. 7].

Одразу зазначимо, що, крім визначення структури ми повинні з'ясувати відомості стосовно характеристики злочинної групи. Так, характеристика організованої групи повинна містити відомості про:

- 1) способи утворення групи;
- 2) кількісний склад групи та характеристику її членів;
- 3) організатора (лідера) групи;
- 4) стосунки між членами групи та наявність конфліктів і протиріч;
- 5) особливості прикриття або відновлення злочинної діяльності групи та ін.

Будучи більш небезпечною формою (підвидом) співучасті за попередньою змовою, організована група характеризується низкою ознак, які відрізняють її від співучасті за попередньою змовою в елементарній формі, зокрема, кількістю учасників (для констатації факту її наявності необхідно, щоб така група складалася з трьох чи більше осіб), спрямованістю їх діяльності, як правило, на вчинення двох або більше злочинів, а також стійкістю. Стійкість як обов'язкова відмітна ознака організованої групи припускає постійно діюче злочинне угруповання зі стійкими організаційними формами і чітко визначеними методами злочинної діяльності [45, с. 84].

Продовжуючи розгляд структури злочинної групи, приведемо позицію В. С. Мешкової, яка визначає її наступним чином:

- регіональні лідери злочинної діяльності та організатори окремої групи;
- радники і консультанти та розвідка і контррозвідка;

- ізолюючий блок та блоки захисту – «криши»;
- активні члени, бойовики, охоронці, [122, с. 19, 21].

Питання про осудність суб'єкта, як зазначає О. О. Володіна, у справах про викрадення людини, у тому числі й дитини, виникає дуже рідко (з вивчених справ тільки відносно однієї особи). Це обумовлено насамперед складністю об'єктивної сторони даного злочину, а саме — специфікою його вчинення, яка полягає в тому, що дії із заволодіння людиною, переміщення її в інше місце для подальшого тримання за своїм характером повинні бути здатними порушити її особисту недоторканність, що вимагає від суб'єкта певного розвитку інтелектуальних і вольових здібностей. Виходячи з цього, детальний розгляд осудності як ознаки суб'єкта викрадення людини не вважається за необхідне. Однак у випадку, якщо дії особи, яка вчинила даний злочин, викликають сумніви в її нормальному психічному стані або викрадення людини поєднане із вчиненням іншого тяжкого злочину, наприклад, вбивства, що дає підстави сумніватися у психічній повноцінності особи, проведення такої експертизи є обов'язковим [32, с. 139]

У свою чергу Є. В. Горенська як елементи структури організованої групи виділяє такі:

- організатор (організатори) та помічники організатора;
- керівники підрозділів, розвідка і контррозвідка та технічне забезпечення;
- виконавці, охорона керівного ядра та ін. [40, с. 275].

Отже, створення організованої групи, розподіл функцій у ній, узгодженість відносин лідерства і підпорядкованості вимагає від неї певної функціонально-ієрархічної побудови злочинного сегмента. Притаманними рисами цього будуть:

- наявність загального керівництва;
- чітко визначена підпорядкованість рядових членів об'єднання його керівникам;
- вертикальні зв'язки між вищими та нижчими структурами

об'єднання;

– загальні правила поведінки та дотримання їх усіма членами групи.

На наш погляд, в розрізі цього твердження та вищенаведених позицій найбільш доречною буде думка К. О. Чаплинського, який зазначає, що науковці виділяють блоки злочинних груп, які є різними за назвою, але мають єдині функції. Тому, узагальнюючи, можна стверджувати, що кожній групі притаманна наявність таких структурних одиниць:

– лідери (організатори) організованих груп чи злочинних організацій;

– аналітичний блок (радники і консультанти);

– блок безпеки (розвідка і контррозвідка);

– блок прикриття (захисту), що складається із корумпованих чиновників і представників правоохоронних органів, а також з адвокатів, які обслуговують злочинні групи, та утримувача єдиної «каси»;

– активні члени: бойовики, безпосередні виконавці, охоронці, навідники та ін. [219, с. 48-49]

На основі судово-слідчої практики нами визначено такі категорії учасників організованої групи, що вчинюють незаконне позбавлення волі та викрадення людини:

а) організатор;

б) безпосередні виконавці правопорушення;

в) особи, що здійснюють прикриття кримінально караного діяння;

г) особи, що збирають інформацію про потерпілого;

д) допоміжний персонал (водії, власники приміщень для утримання особи).

Більшість членів групи складають виконавці злочинів (73 %), які найчастіше встановлюються під час розслідування.

Між тим найважливішу роль у цій побудові відіграють лідери групи. Як зазначає В. М. Биков, суб'єктивний фактор полягає в тому, що особа, яка висувається в лідери, володіє такими особистими якостями, які необхідні для здійснення функцій лідера у злочинній групі. Вона найбільш активна,

енергійна, рішуча, наділена високим інтелектом, життєвим, у тому числі й злочинним, досвідом [18, с. 37]. Тому нами зосереджено увагу на організаторі (лідері) організованої групи, який безпосередньо керує її діяльністю.

Так, А. М. Царегородцев під організатором розуміє особу, яка організувала, очолювала чи керувала злочинним об'єднанням або організувала конкретний злочин чи керувала його вчиненням. Він указує на необхідність розмежування організаторів злочинного об'єднання та організаторів конкретних злочинів у формулюванні загального поняття організатора. Це обумовлюється тим, що умови відповідальності членів злочинного об'єднання суттєво відрізняються і не можуть прирівнюватися до умов відповідальності співучасників інших форм співучасті [210, с. 15, 18].

Так, гр. М. у грудні 2009 року організував та очолив стійку злочинну групу, а інші двоє гр. С. та гр. А. у грудні 2009 року увійшли до цієї організованої злочинної групи, до складу якої, окрім них, у цей же період також увійшли ще дві раніше неодноразово судимі особи, справи щодо яких виділено в окремі провадження у зв'язку з їх розшуком. Вони обрали вчинення злочинів як основне джерело здобуття коштів та матеріальних благ для свого існування, діючи з корисливих мотивів, з метою особистого збагачення, шляхом учинення умисних злочинів, спрямованих на незаконне викрадення та позбавлення волі осіб, заволодіння їхнім майном, шляхом розбою та вимагання.

Вказані особи попередньо, умисно і добровільно, усвідомлюючи наслідки своїх дій, зорганізувалися в стійке злочинне об'єднання для вчинення в тому числі й особливо тяжких злочинів, склавши при цьому єдиний план злочинних дій, відомий усім його учасникам, з розподілом функцій кожного учасника групи, спрямованих на реалізацію цього плану, підкорюючись під час злочинної діяльності гр. М. як організатору злочинної групи, свідомо виконуючи всі його вказівки.

Зазначена організована група характеризувалася попередньою

зорованістю в спільне об'єднання для вчинення злочинів, стабільністю, згуртованістю та стійкістю свого складу, наявністю загальних правил поведінки, тривалістю злочинної діяльності, конспіративністю, розробкою та узгодженням планів і способів злочинної діяльності та вчинення кожного злочину, домовленістю і готовністю до постійного вчинення злочинів кожним із учасників групи та отримання матеріальних благ від такої діяльності на постійній основі.

Для вчинення злочинів, що становлять значну суспільну небезпеку, учасниками організованої групи заздалегідь було розроблено план з розподілом ролей, згідно з яким встановлено об'єкт злочинного посягання – право власності, грошові кошти громадян, а також свобода особи.

У своєму розпорядженні учасники організованої групи мали та використовували автомобіль, ніж, удавку, маски, шапки, зброю.

Також, з метою незаконного позбавлення волі потерпілих, учасники вказаної організованої злочинної групи мали у своєму розпорядженні і використовували при вчиненні злочинів будинок, у якому ними незаконно утримувалися потерпілі.

У відповідності із розробленим планом злочинної діяльності функції та завдання кожного учасника організованої групи були розподілені таким чином.

Гр. М. був організатором групи, створив разом з особою, справу щодо якої виділено в окреме провадження у зв'язку з її розшуком, яка була співорганізатором організованої злочинної групи, організовану злочинну групу, організовував вчинення злочинів та керував їх підготовкою і вчиненням, забезпечував фінансування та організовував приховування злочинної діяльності організованої групи, об'єднав дії інших учасників і спрямував їх на вчинення злочинів, координував поведінку цих осіб.

Гр. М., будучи обізнаним про осіб потерпілих, а також про майно, яке перебувало в їх віданні, маючи навички керування транспортними засобами, розробив разом з особою, справу щодо якої виділено в окреме провадження у

зв'язку з її розшуком, яка була співорганізатором організованої злочинної групи, план злочинної діяльності організованої групи для вчинення злочинів проти власності громадян, визначив об'єкти злочинного посягання (право власності, грошові кошти громадян, а також свобода особи), місце та спосіб учинення злочину, тактику поведінки та функції кожного учасника організованої групи.

Керівна та організаційна роль у діяльності організованої групи гр. М. полягала у тому, що він разом з особою, справу щодо якої виділено в окреме провадження у зв'язку з її розшуком, яка була співорганізатором організованої злочинної групи, встановлював об'єкти злочинного посягання, визначав спосіб вчинення злочину, місце вчинення злочину та ролі кожного з учасників організованої групи, а також давав вказівки учасникам організованої групи щодо вчинення злочинів [164]

Тобто найбільш небезпечним учасником організованих злочинних угруповань є лідер, хоча й участь інших членів таких об'єднань є досить значною. Лідер, маючи значний авторитет у кримінальному середовищі, як правило, координує функціонування різних злочинних груп. За необхідності він перерозподіляє сфери кримінального бізнесу між ними, спираючись на міцність своїх бойовиків, використовуючи заступництво корумпованих впливових державних чиновників та знання консультантів. Останнім часом також спостерігається розширення діяльності лідера, участь його як арбітра у суперечках між кількома ватажками організованих злочинних груп [219, 65].

Встановлено, що більшість злочинних груп (62 %) мали сталий характер та склалися з такої кількості її членів: а) 1-2 особи – 8 %; б) 3-4 особи – 42 %; в) 5-6 осіб – 36 %; г) більше 6-и осіб – 14 %.

Для результативності розслідування має значення також встановлення наявності регіональних, міжрегіональних та міжнародних зв'язків. Н. С. Карпов та С. В. Євдокименко з цього приводу зазначають, що встановлення таких зв'язків між злочинними групами переслідує такі цілі:

– взаємний обмін злочинним досвідом та розмежування сфер

діяльності;

– «відмивання» грошей або вчинення злочинів за межами регіону чи країни;

– виїзд за межі України для ухилення від кримінальної відповідальності;

– обмін виконавцями вчинення злочинів тощо [65, с. 28].

Підсумовуючи, зазначимо, що типова характеристика особи злочинця має такий вигляд: це чоловіки віком від 25 до 40 років, які мають середню спеціальну або базову вищу освіту, неодружені, не мають постійного місця роботи, можуть бути раніше засудженими. Члени організованої групи під час викрадення людини та її утримання не проживали в районі учинення злочину, не перебували у стані сп'яніння. Нами окреслено типову структуру організованої групи, що здійснює незаконне позбавлення волі та викрадення людини, а також визначено такі категорії учасників організованої групи, що вчинюють незаконне позбавлення волі та викрадення людини: а) організатор; б) безпосередні виконавці правопорушення; в) особи, що здійснюють прикриття кримінально караного діяння; г) особи, що збирають інформацію про потерпілого; д) допоміжний персонал (водії, власники приміщень для утримання особи).

Останнім елементом, який буде нами досліджено в криміналістичній характеристиці незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, буде особа потерпілого. В різних галузях юридичної науки вона має пені відмінності, але ми спробуємо виділити необхідне безпосередньо для процесу розслідування кримінальних правопорушень досліджуваної категорії.

З цього приводу Л. Л. Фуллер зазначає, що немає пояснень, але має місце той факт, що й у цивільному праві передбачається відшкодування майнової шкоди, спричиненої злочином, тільки фізичній особі, яка потерпіла

від злочину, а не юридичній (ст. 1177 ЦК України), хоча у науково-практичних коментарях цього положення зазначається, що при злочинному діянні може заподіюватися шкода майну як фізичної, так і юридичної особи [206, с. 726].

Стосовно поняття потерпілого, то, наприклад, М. В. Сенаторов, завдяки дослідженню теорії кримінального права, положень кримінального закону та практики його застосування зробив висновок, що потерпілий від злочину та обставини, пов'язані з ним, мають значення для встановлення соціальної сутності злочину, з'ясування характеру та ступеня його суспільної небезпечності, криміналізації та декриміналізації діянь, диференціації кримінальної відповідальності. Чітке посилання на потерпілого та обставини, пов'язані з ним, дозволяють відмежувати один злочин від іншого; виступають ознаками складу переважної частини злочинів; сприяють конкретизації інших ознак складу; враховуються при кваліфікації злочинів та призначенні покарання, а також при вирішенні питань чинності закону про кримінальну відповідальність у просторі, звільнення від кримінальної відповідальності та відбування покарання [153, с. 3]

У свою чергу Д. В. Рівман, спираючись на результати кримінологічних досліджень, вважає правильним визначення адитивної жертви, тобто спільності людей, проти якої були спрямовані злочинні дії, але шкода матеріалізувалася у заподіяння безпосередньо особам, які становлять цю спільність [146, с. 36]. На наш погляд, в нашому випадку це твердження є досить доцільним, адже скоріш за все неможливо виділити характерний портрет потерпілого від незаконного позбавлення волі, а от віктимогенні групи є ймовірним сформулювати.

Однак у будь-якому випадку ми погоджуємося з твердженням, що потерпілий від злочину – це соціальний суб'єкт (фізична чи юридична особа, держава, інше соціальне утворення або ж суспільство в цілому), блага, праву чи інтересу якого, що охороняється кримінальним законом, злочином заподіюється шкода або створюється загроза такої [153, с. 60].

Стосовно рис потерпілих, то, наприклад, В. О. Туляков зазначає, що характерними для рикошетних жертв є страждання, симптоми психологічних ускладнень, що мають різне пояснення (емоційні чи поведінкові реакції на спричинення шкоди суб'єкту, до якого прив'язана рикошетна жертва, або звичайні людські уявлення про безпеку та справедливість оточуючого світу, що порушуються злочином, або відчуття страху тощо) [197, с. 116].

А вже С. В. Анощенкова до загальних ознак потерпілого у теорії кримінального права відносить:

- фізична природа потерпілого;
- сутнісна (соціально-правова) ознака потерпілого;
- характер шкоди, що заподіюється потерпілому, її реальність чи потенційність;
- юридичний факт, з яким пов'язана поява потерпілого;
- ставлення потерпілого до спричиненої йому шкоди [3, с. 64].

На момент викрадення потерпілі: перебували у шлюбі (91 %) і мали дітей (86 %), займали певні керівні посади в органах влади й управління (47 %), мали при собі значні грошові кошти, цінності або певні документи (72 %) та ін.

Отже, спробуємо охарактеризувати групи потерпілих через відомості соціально-демографічного характеру. Зокрема, Я. А. Соколова виділяє такі групи зв'язків залежно від взаємин потерпілого зі злочинцями:

- особи, знайомі зі злочинцями (дружні стосунки, партнери по бізнесу, конкуренти по бізнесу тощо);
- особи, не знайомі зі злочинцями і не пов'язані з ним діловими стосунками;
- особи, яких пов'язують зі злочинцем родинні зв'язки [159, с. 9].

На онові аналізу судово-слідчої практики нами були виділені такі віктимогенні групи потерпілих від досліджуваної категорії кримінальних правопорушень:

- а) володіють значними грошовими коштами чи майном – 41 %. Так,

гр. Л., будучи обізнаним про наявність у раніше незнайомого гр. М. значних грошових коштів, які надходили на його платіжну картку, оформлену у ПАТ КБ «Надра» на своє ім'я, та придбання ним матеріальних цінностей, діючи з корисливих мотивів та за попередньою змовою із ще трьома особами, вчинили відносно потерпілого кримінальне правопорушення. Так, 06.08.2014 року близько 18 години гр. Б., перебуваючи біля магазину «Наш Край», що по пр-ту Відродження в м. Луцьку, за попередньою змовою із гр. Л. та іншими особами переслідуючи корисливий мотив, з метою заволодіння платіжною карткою ПАТ КБ «Надра» із грошми на рахунку в сумі 200 тисяч гривень, яка знаходилась в одному із банкоматів, усвідомлюючи, що для досягнення злочинної мети необхідно особисте звернення гр. М. у відділення ПАТ КБ «Надра», здійснюючи психологічний тиск та погрожуючи застосуванням насильства, незаконно утримували його в автомобілі «Opel Vectra» під наглядом одного зі співучасників до 09:00 06.08.2014 року, тобто до відкриття відділення банку. Після цього, діючи згідно з попередньою домовленістю наказав гр. М. пересісти у автомобіль, яким особисто керував під час вчинення кримінальних правопорушень, де, представляючись співробітником Служби безпеки України, продемонстрував відповідне посвідчення, яке потерпілий сприйняв як дійсне, та висловив погрози щодо застосування насильства при зверненні до правоохоронних органів, після чого проїхав до відділення ПАТ КБ "Надра", яке знаходиться за адресою: м. Луцьк, Київська площа,1, чекав на потерпілого в автомобілі, позбавляючи таким чином можливості вільно пересуватись. В подальшому, з'ясувавши час, необхідний для відновлення картки, що становить не менше 3-х робочих днів, учасниками групи було прийнято рішення про незаконне обмеження волі потерпілого, що виражалось у постійній цілодобовій присутності біля потерпілого гр. Л., який обмежував або забороняв спілкування потерпілого по мобільному телефону та постійних погрозах, щодо застосування насильства з боку сторони зловмисників. Таким чином, в період з 06 по 09 серпня 2014 року потерпілий був незаконно позбавлений волі та знаходився в

період часу з 15:00 години по 19:00 годину 06.08.2014 року.[]

б) здійснюють підприємницьку діяльність – 29 %;

в) не виконали грошові зобов'язання щодо повернення коштів у певні строки – 18 %. Так, 28.10.2015 року гр. З. з раніше знайомим обвинуваченим гр. Я. приблизно о 22 годині 00 хвилин прибули на таксі до ТРЦ «Караван», де зустріли раніше знайомого чоловіка, гр. Б., який працював у службі таксі «Десяточка» та раніше перевозив гр. З. та гр. Я. на власному автомобілі ВАЗ та у якому гр. З. загубила мобільний телефон. З метою повернення мобільного телефону гр. З. та гр. Я. підійшли до потерпілого та вимагали повернення мобільного телефону гр. З. Потерпілий у свою чергу на вимогу останніх передав гр. З. її мобільний телефон. В цей момент у гр. З. спільно зі співучасником виник раптовий злочинний умисел, спрямований на незаконне позбавлення волі потерпілого з корисливих мотивів з метою отримання з нього грошових коштів у сумі 3000,00 грн. за пошкодження начебто ним мобільного телефону. Далі, у зазначений час, реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне позбавлення волі потерпілого, ОСОБА_2, діючи умисно з корисливих мотивів, за попередньою змовою групою осіб, перебуваючи на автостоянці, розташованій біля ТРЦ « Караван», гр. Я., виконуючи злочинні вказівки співучасниці злочину гр. З., будучи в положенні обличчям до обличчя з потерпілим, кулаком правої руки наніс один удар потерпілому в ділянку лівої щоки, після чого продовжуючи свої злочинні діяння, не змінюючи свого розташування відносно потерпілого, наніс йому один удар кулаком правої руки в ділянку грудної клітини, тим самим заподіюючи потерпілому фізичних страждань. Далі, реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне позбавлення волі потерпілого, гр. Я. зі співучасницею злочину, схопивши потерпілого під руки, насильно всупереч його волі, обмежуючи свободу пересування, посадили до таксі, на якому прибули до місця вчинення злочину, а саме автомобілі ВАЗ-2101 синього кольору, де всупереч волі потерпілого натягнули йому на обличчя шапку, чим обмежили можливість останнього орієнтуватися у місцевості,

після чого всупереч волі останнього, перевезли до приміщення квартири. Прибувши, завели потерпілого до приміщення цієї квартири, де, стягнувши з голови шапку, гр. Я. за вказівками співучасниці злочину почав наносити удари потерпілому в різні частини тіла, тим самим заподіюючи потерпілому фізичних страждань, та, погрожуючи предметом, схожим на пістолет, вимагав передачу грошових коштів у сумі 3000 грн. за пошкодження мобільного телефону. Продовжуючи свої злочинні діяння, гр. З та гр. Я утримували останнього у ванній кімнаті вищевказаної квартири до 10 години 00 хвилин 29.10.2015 року, чим завдали фізичних страждань та перешкоджали потерпілому обирати за своєю волею місце перебування [168];

г) займаються тривалою злочинною діяльністю і входять до складу кримінальних угруповань – 6 %. 09 лютого 2013 року приблизно о 21 годині гр. Ф., перебуваючи із своїми знайомими на вул. Центральній с. Берестове Артемівського району Донецької області, розповів останнім, що в с. Комишуваха Попаснянського району Луганської області мешкає чоловік, якого він підозрює у скоєнні крадіжки майна, яке належить його дядькові, після чого запропонував друзям з'їздити в с. Комишуваха Попаснянського району Луганської області для того, щоб забрати даного чоловіка та привезти його в с. Берестове, де розібратися за фактом крадіжки, на що отримав згоду останніх. Після цього гр. Ф. на автомобілі ВАЗ-2105 близько 23 години приїхали до місця проживання гр. Д., який мешкає в квартирі, де почали стукати у вхідні двері під'їзду та квартири, розбивши при цьому скло на вхідних дверях під'їзду. Після того, як на стук з квартири вийшов гр. Д., який був роздягнутий та без взуття, гр. Ф. разом із співучасниками, реалізуючи свій спільний злочинний намір, застосовуючи насилля до гр. Д., яке виразилося у нанесенні ударів кулаками та ногами по голові та тулубу, всупереч волі гр. Д. витягли останнього з під'їзду будинку та примусово посадили на заднє пасажирське сидіння автомобіля ВАЗ-2105, при цьому співучасники сіли по обидва боки від потерпілого, перешкоджаючи таким

чином останньому вийти з автомобіля. Після цього гр. Ф. разом із співучасниками повезли гр. Д. всупереч його волі за місцем мешкання злочинців. По приїзду за вказаною адресою гр. Ф. разом із співучасниками, продовжуючи реалізацію спільного злочинного наміру, завели гр. Д. до ванної кімнати будинку, де почали вимагати від останнього розповісти про крадіжку майна, супроводжуючи це нанесенням ударів по голові та тулубу останнього, заподіявши тому легкі тілесні ушкодження, після чого не отримавши від гр. Д. зізнання у крадіжці майна, гр. Ф. вирішили залишити гр. Д. у себе в домоволодінні на ніч, у зв'язку з чим останній відвів гр. Д. у будівлю гаражу, розташованого на території домоволодіння, де з метою перешкоджання потерпілому вільному пересуванню та волевиявленню обирати місце свого перебування, позбавляючи можливості самостійно покинути територію даного домоволодіння, гр. Ф. зачинив вхідні двері гаражу на запірний пристрій, де до 08 години 10 лютого 2013 року гр. Д. був незаконно позбавлений волі. Наступного ранку 10 лютого 2013 року близько 8-ї години гр. Ф. зі співучасниками, розуміючи, що гр. Д. не причетний до крадіжки майна, та усвідомлюючи, що ними відносно гр. Д. було скоєне кримінальне правопорушення, посадили останнього до автомобіля ВАЗ-2105 та повезли того за місцем його мешкання в с. Комишуваха Попаснянського району Луганської області, але по дорозі, побачивши автомобіль співробітників міліції, почали втечу і 10 лютого 2013 року близько 13-ї години були затримані [177].

д) особи похилого віку, у яких відсутні родичі – 2 %;

е) інші особи – 4 %.

Підсумовуючи, зазначимо, що нами виділено основні віктимні групи потерпілих, зокрема: а) особи, які володіють значними грошовими коштами чи майном; б) особи, які здійснюють підприємницьку діяльність; в) особи, які не виконали грошові зобов'язання щодо повернення коштів у певні строки; г) особи, які займаються тривалою злочинною діяльністю і входять до складу кримінальних угруповань; д) особи похилого віку, у яких відсутні родичі.

Висновок до розділу 1

На підставі проведеного дослідження встановлено, що система рекомендацій з розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, у сукупності з криміналістичною характеристикою досліджуваного злочину репрезентує себе як внутрішньовидова методика. Її виокремлення зумовлене учиненням злочину певним суб'єктом – організованою групою, що визначає певне наповнення його криміналістичної характеристики та специфіку організаційно-тактичного забезпечення процесу розслідування в цілому.

У структурі криміналістичної характеристики досліджуваного злочину доцільно розглядати лише ті елементи, які мають важливе значення для процесу розслідування. Визначення й дослідження цих елементів дозволяє висунути правильні слідчі версії, встановити особу злочинця, визначити тактику проведення окремих слідчих (розшукових) дій та подальші напрями досудового розслідування. Серед основних елементів криміналістичної характеристики виділено такі: 1) спосіб учинення злочину; 2) обстановка злочину; 3) слідова картина; 4) особа потерпілого; 5) особа злочинця (члени організованої групи).

На підставі вивчення оперативно-слідчої практики доведено, що при вчиненні зазначених злочинів наявним є повноструктурний склад, оскільки здебільшого (97 %) здійснюються заходи щодо їх підготовки та приховування. Зважаючи на це, складовими елементами способу злочину є підготовка, безпосереднє вчинення та приховування.

Виокремлено підготовчі заходи до вчинення злочину, зокрема: 1) створення (формування) організованої групи – 100 %; 2) вибір (пошук) об'єкта злочинного посягання – 100 %; 3) збирання інформації про особу потерпілого, її звички, оточення – 97 %; 4) складання плану злочину – 92 %; 5) добір співучасників злочину та розподіл між ними ролей – 86 %; 6) підготовка знарядь і засобів учинення злочину – 78 %; 7) облаштування

засідки для захоплення особи – 29 %; 8) пошук приміщення для подальшого утримання потерпілого у неволі – 98 %.

З'ясовано, що найбільш поширеним способом злочину є застосування безпосередньо до потерпілого фізичного насильства – 84 %. Нерідко, під час учинення злочину члени організованої групи застосовують: компрометацію й шантажування (14 %); обман (9 %); погрози життю та здоров'ю потерпілого (82 %). Виявлено, що у 74 % випадках до потерпілого з боку злочинців пред'являлися конкретні вимоги, які необхідні для його звільнення.

Наголошено на способах приховування злочину (76 %), зокрема: зникнення з місця події – 100 %; знищення слідів і знарядь злочину – 75 %; давання неправдивих свідчень або відмова від давання показань – 92 %; висунення неправдивого алібі – 67 %; негативний вплив на свідків та очевидців злочинної події – 24 %.

На основі аналізу кримінальних справ і проваджень, опитування працівників слідчих та оперативних підрозділів запропоновано таку класифікацію місць учинення злочинів: 1) місця проживання (приватні будинки, квартири, дачні кооперативи) – 43 %; 2) місця роботи (підприємства, установи, організації) – 24 %; 3) відкрита місцевість (площі, вулиці, парки, сквери – 13 %; 4) транспортні засоби (легкові або вантажні автомобілі) – 9 %; 5) місця проведення дозвілля й відпочинку (розважальні заклади, бази відпочинку, готелі, «знімні» квартири, кафе, бари, ресторани) – 7 %; 6) спортивно-оздоровчі комплекси (оздоровчі центри, фітнес-клуби, сауни) – 4 %.

З'ясовано, що залежно від часу позбавлення волі й викрадення людини здебільшого (51 %) вчинюється у ранковий і денний час – з 6 до 18 години. Близько 38 % злочинів здійснюється увечері (з 18 до 22 години), 11 % – уночі (з 22 до 6 години).

Виявлено кореляційні зв'язки між часом учинення злочину та його обстановкою: з 6 до 18 години більшість викрадень людей здійснювалося за місцем проживання та роботи; з 18 до 22 години – на відкритій місцевості, з

транспортних засобів та місць проведення вільного часу й відпочинку.

З'ясовано, що здебільшого слідова картина характеризується ідеальними відображеннями – 73 %. Незначна кількість матеріальної доказової інформації, що виявляється на місці злочину, зумовлена неналежним проведенням першочергових слідчих (розшукових) дій.

На підставі вивчення кримінальних справ і проваджень виокремлено вузлові місця, де можуть бути зосереджені сліди членів організованої групи, та визначено типові сліди злочину.

Виявлено структуру організованої групи та визначено типові ознаки її членів. Охарактеризовано групи потерпілих через відомості соціально-демографічного характеру.

Характеристика організованої групи повинна містити відомості про: 1) способи утворення групи; 2) кількісний склад групи та характеристику її членів; 3) організатора (лідера) групи; 4) стосунки між членами групи та наявність конфліктів і протиріч; 5) особливості прикриття або відновлення злочинної діяльності групи та ін.

На підставі аналізу кримінальних справ й проваджень встановлено, що злочини здебільшого вчиняють чоловіки – 97 %. Втім до складу групи можуть входити і жінки (3 %). Визначено, що на момент учинення злочину злочинці мали вік: 18-25 років (6 %), 25-30 років (12 %), 30-40 років (39 %), 40-45 років (35 %), понад 45 років (8 %). Найбільш криміногенну групу становлять особи віком 25-40 років.

Залежно від рівня освіти злочинців встановлено, що середню освіту має 8 %, середню спеціальну – 31 %, базову вищу – 43 %, вищу – 15 %, іншу – 3 %. Більшість з них неодружені – 76 %, не мають постійного місця роботи – 62 %, були раніше засудженими – 23 %. Виявлено, що під час учинення злочину члени організованої групи не проживали в районі учинення злочину (94 %), не перебували у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння (98 %).

Зосереджено увагу на організаторі (лідері) організованої групи, який

безпосередньо керує її діяльністю.

Встановлено, що більшість злочинних груп (62 %) мали сталий характер та склалися з такої кількості її членів: а) 1-2 особи – 8 %; б) 3-4 особи – 42 %; в) 5-6 осіб – 36 %; г) більше 6-и осіб – 14 %.

Виявлено умови, що впливають на сталість групи: 1) проживання її членів в одній місцевості; 2) минулі злочинні зв'язки; 3) спільне відбування покарання у місцях позбавлення волі; 4) спільні інтереси, місця проведення вільного часу чи роботи; 5) родинні або інші зв'язки.

Виокремлено віктимні групи потерпілих. Це особи, які: а) володіють значними грошовими коштами чи майном – 41 %; б) здійснюють підприємницьку діяльність – 29 %; в) не виконали грошові зобов'язання щодо повернення коштів у певні строки – 18 %; г) займаються тривалою злочинною діяльністю і входять до складу кримінальних угруповань – 6 %; д) особи похилого віку, у яких відсутні родичі – 2 %; е) інші особи – 4 %.

Виявлено, що на момент викрадення потерпілі: перебували у шлюбі (91 %) і мали дітей (86 %), займали певні керівні посади в органах влади й управління (47 %), мали при собі значні грошові кошти, цінності або певні документи (72 %) та ін.

Розділ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ТА ВИКРАДЕННЯ ЛЮДИНИ, ВЧИНЕНОГО ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ

2.1. Типові слідчі ситуації розслідування та відповідний алгоритм дій слідчого, спрямований на вирішення цих ситуацій

Розслідування кримінальних правопорушень відбувається поступово, зважаючи на певні процесуальні стадії та ситуації на конкретних етапах провадження. Тому досить важливо орієнтуватися в можливості настання тих чи інших обставин. Ці обставини можна спланувати з огляду на типові слідчі ситуації розслідування. При розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, нами також буде виокремлено й охарактеризовано слідчі ситуації розслідування та визначено порядок дій слідчого у кожній з них. Адже це оптимізує роботу працівників правоохоронних органів для досягнення мети провадження.

В. І. Лунгу з приводу початку розслідування зазначав, що він є системою взаємопов'язаних початкових невідкладних та інших слідчих дій, що зумовлені вимогами невідкладності та процесуальної економії, спрямовані на з'ясування обставин вчиненого суспільно небезпечного діяння, як правило, по гарячих слідах, виявлення та закріплення слідів злочину, встановлення та затримання осіб, причетних до нього, забезпечення подальшого всебічного, повного та об'єктивного розслідування для вжиття заходів з ліквідації шкідливих наслідків, усунення причин та умов, які сприяли вчиненню суспільно небезпечних діянь [113, с. 11-12]. Тому бажано алгоритмізувати зазначені процеси. А це саме й можна здійснити за допомогою виокремлення типових слідчих ситуацій.

Загалом, у правоохоронній діяльності стосовно розслідування

кримінальних правопорушень алгоритмізація – це формалізована діяльність слідчого, прокурора й інших осіб за допомогою мови логіки висловлення, що являє собою компонент методики вирішення криміналістичних завдань [19, с. 63]. У свою чергу В. О. Малярова, визначаючи зміст та межі етапів розслідування злочину, зазначає, що початковий етап розпочинається з моменту внесення відомостей про подію до ЄРДР і закінчується винесенням письмового повідомлення про підозру, що робиться за наявності достатніх доказів (п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України) [119, с. 88-89]

Тобто, як доречно наголошують окремі науковці, алгоритмізацію розслідування можна розглядати як творчий процес створення формалізованої моделі діяльності слідчого щодо вирішення завдань розслідування злочину у вигляді алгоритму, практичне використання якого сприяє оптимізації зазначеної діяльності й підвищенню її ефективності [6, с. 12].

На основі дослідження судово-слідчої практики нами було з'ясовано, що початкові відомості, які є підставою для внесення відомостей в ЄРДР за фактом учинення незаконного позбавлення волі та викрадення людини, отримуються відповідними органами з таких джерел:

- а) заяви, листи й повідомлення, що надійшли від громадян (88 %);
- б) повідомлення працівників різних установ та організацій (7 %);
- в) матеріали слідства, виділені з інших кримінальних проваджень (2 %);
- г) матеріали, отримані під час проведення НСРД та розшукових заходів (3 %).

М. М. Гапанович наголошує на тому, що все різноманіття початкових повідомлень і заяв про злочини, залежно від наявності чи відсутності в них достатніх даних, які вказують на ознаки того чи іншого складу злочину, можна розділити на три групи:

- повідомлення (матеріали і заяви), які містять достатні дані, що вказують на ознаки будь-якого злочину;

– повідомлення (матеріали) і заяви, у яких відсутні достатні дані про ознаки того чи іншого складу злочину;

– повідомлення (матеріали) і заяви про злочини, у яких таких даних недостатньо [36, с. 12-21].

Після внесення відомостей до ЄРДР початковий етап розслідування формально тільки починається. Це відбувається на відміну від попереднього КПК. Наприклад, Є. П. Іщенко, виділяючи наявність попереднього етапу, зазначає, що попередню перевірку, яку проводять до порушення кримінальної справи, не можна вважати самостійним етапом розслідування, оскільки слідства як такого не було, процесуальні засоби виявлення обставин події не використовувалися. На його думку, така перевірка повинна розглядатися лише як підготовча стадія до початку судового провадження [33, с. 304]. У зв'язку з відсутністю стадії порушення кримінальної справи перестала існувати і попередня перевірка матеріалів. В більшості випадків відомості до ЄРДР вносяться навіть до проведення ОМП.

Стосовно поняття слідчої ситуації доречно навести позиції окремих науковців. Зокрема, Р. Л. Степанюк зазначав, що ця категорія може бути визначена як сформульована на підставі аналізу практики розслідування певної категорії злочинів абстрагована штучна модель, яка відображає стан наявної у слідчого інформації про обставини злочину й обставини, що склалися на відповідному етапі розслідування [190, с. 111]. Натомість О. М. Васильєв слідчу ситуацію визначає через вибір напрямку розслідування і можливості вирішувати завдання стратегічного значення на кожному його етапі [24, с. 134].

Більш розгорнуте твердження надає Є. С. Хижняк, зазначаючи, що досліджувана складова розслідування, як і криміналістична характеристика, є одним із найважливіших інструментів у руках слідчого, що надає змогу максимально підвищити ефективність діяльності з розслідування злочинів, а володіння типовими слідчими ситуаціями надає змогу слідчому визначити коло пріоритетних завдань, уникнути непотрібної витрати часу та сил. На

основі зіставлення типової слідчої ситуації й ситуації, що сталася під час розслідування конкретного злочину, використовуючи взаємозв'язки між елементами криміналістичної характеристики цієї групи злочинів, слідчий зможе оптимально спланувати процес розслідування та найефективніше вирішити завдання встановлення особи, яка вчинила злочин [207, с. 197]. Отже, у наведеному визначенні має місце згадка про використання взаємозв'язків між елементами криміналістичної характеристики групи кримінальних правопорушень, що, в принципі, дозволяє виділити типові слідчі ситуації.

Л. Я. Драпкін, у свою чергу, визначає її як загальнокриміналістичну проблему і відносить до теоретичних та методологічних основ і принципів криміналістики, оскільки її роль для розслідування багато в чому визначальна і багатозначна, оскільки вона відображає правовий, техніко- і тактико-криміналістичний, методичний, інформаційний, організаційно-управлінський, оперативно-розшуковий, психологічний аспекти [49, с. 27].

Також доречною є думка В. К. Весельського, який, формулюючи слідчу ситуацію, зазначав, що вона належить до кола понять криміналістичної тактики і вже в цій ролі, як і інші тактико-криміналістичні поняття, реалізується в криміналістичній методиці. Цей висновок він обґрунтовував тим, що саме слідча ситуація зумовлює тактику конкретних слідчих дій [28, с. 195].

На підставі узагальнення наукових розробок згаданих учених нами розглянуто поняття слідчої ситуації як тактичний засіб розслідування, що характеризує сукупність конкретних умов часу, простору та обставин на певному етапі розслідування.

В ході розслідування слідчий ознайомлюється з великою кількістю речових доказів, документів з метою безпосереднього отримання інформації в результаті проведення оперативно-розшукових і слідчих дій. Враховуючи це, приймаються відповідні рішення про організацію та планування процесу розслідування злочинів, використання допомоги спеціалістів та інших

підрозділів органів внутрішніх справ. Дані про обставини вчинення злочину є предметом аналізу у процесі розслідування. Сукупність зазначеної інформації, отриманої з різних джерел, становить зміст слідчої ситуації [70, с. 56]. Тому важливою категорією, що взаємопов'язана зі слідчою ситуацією, є криміналістична версія.

На наше переконання, найбільш вдало визначення криміналістичної версії сформулював Р. С. Белкін, а саме як самостійний специфічний криміналістичний засіб (криміналістичний метод розслідування), яким користується слідчий для пізнання та доведення об'єктивної істини в попередньому слідстві. Цей засіб, або метод, полягає в побудові та перевірці слідчим усіх імовірних на зібраних матеріалах припущень про форми зв'язків і причини окремих явищ події, що розслідується, як реально можливих пояснень, встановлених до теперішнього часу фактів, а також обставин, пов'язаних із цією подією, які можуть знадобитися для перевірки старих і пошуку нових фактів [12, с. 31].

Враховуючи те, що початкова слідча ситуація є динамічною системою, питання про її часові параметри є досить умовним. Початкова слідча ситуація може бути обмежена періодом від моменту надходження повідомлення про злочин до правоохоронного органу до завершення невідкладних слідчих дій, затримання та допиту підозрюваного чи іншої обставини, що свідчить про різку зміну початкової ситуації – вирішення початкової слідчої ситуації [220, с. 82-83]. Крім того, розуміння поняття слідчої ситуації саме у вузькому аспекті є значно конкретнішим, виразнішим і реальнішим у плані визначення заходів, необхідних для розкриття та розслідування кримінальних правопорушень [157, с. 17–18]. Отже, на перший план виходить формулювання завдань початкового етапу розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою.

Так, В. В. Тіщенко визначив такий перелік завдань, які повинні вирішуватись на початковому етапі розслідування насильницьких злочинів:

– виявлення і фіксація доказової інформації щодо злочину, який

розслідується по «гарячих слідах»;

- вжиття заходів для запобігання втраті доказової інформації, що міститься в слідах, документах, інших об'єктах, її своєчасне виявлення та фіксація;

- з'ясування й оцінка сформованої після порушення кримінальної справи слідчої ситуації;

- виявлення джерел інформації про розслідуваний злочин;

- визначення напрямку розслідування і розробка плану розслідування;

- обрання форми й методів взаємодії з органами і службами, що здійснюють оперативно-розшукову роботу;

- пошук і одержання інформації про механізм та обстановку вчиненого злочину;

- збирання й вивчення відомостей про особистість потерпілого;

- пошук, одержання й аналіз інформації про осіб, що вчинили злочин, їх розшук і затримання [195, с. 137].

У свою чергу В. О. Шершньова вважає, що основними елементами початкової слідчої ситуації є:

- першочергова інформація, отримана в ході перевірки заяв, повідомлень і відразу після порушення кримінальної справи, про подію, що містить ознаки злочину, та осіб, причетних до цієї події;

- об'єктивні умови, що характеризують отримання цієї інформації (місце, час, кліматичні умови, використання науково-технічних засобів тощо);

- сили та засоби, які має у своєму розпорядженні слідчий для подальшої роботи щодо використання початкової інформації в цих умовах;

- позиція підозрюваного, потерпілого, свідків, а також результати їх протидії встановленню істини на початковому етапі розслідування та потенційна можливість протидії;

- інші фактори, що перешкоджають чи сприяють успішному вирішенню криміналістичних завдань (втрата речових доказів, виявлених під

час огляду, явка з повинною тощо) [224, с. 142].

У розрізі розгляду цих завдань та елементів буде доречною думка М. І. Порубова стосовно того, що слідча ситуація є конкретною обстановкою розслідування, особливості якої обумовлюються сукупністю обставин вчинення кримінальних правопорушень й умовами його розслідування; сукупністю інформаційних даних про подію кримінального правопорушення, що обумовлюють шляхи та способи його розслідування на конкретному етапі [с. 102].

Безпосередньо з приводу формулювання типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування необхідно навести позицію Я. А. Соколової, яка у своєму дослідженні залежно від наявності даних про обставини вчинення й особу, яка вчинила викрадення людини, виділила такі типові слідчі ситуації:

– має місце викрадення людини, слідство має у своєму розпорядженні досить повні дані про обставини вчинення злочину і про особу, яка його вчинила, злочинця затримано після вчинення злочину гарячими слідами;

– має місце викрадення людини, слідчий володіє даними про обставини вчинення злочину і про особу, яка його вчинила, але місце перебування останньої не встановлено;

– має місце викрадення людини, але відсутні відомості про особу, яка його вчинила;

– слідчий володіє даними про обставини вчинення злочину і про особу, яка його вчинила, але відсутні дані про місце перебування викраденої людини;

– слідчий володіє даними про особу, яка вчинила злочин, встановлено місце перебування викраденої людини [159, с. 10].

Як ми зазначали в обґрунтуванні актуальності нашого дослідження дисертація Я.А. Соколової була захищена в 2009 р. та характеризувала лише викрадення людини. Тому зрозуміло, що наше дослідження має інші ситуації. На основі аналізу кримінальних проваджень за ст. 146 КК України

нами виокремлено такі типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування:

1) отримано інформацію про позбавлення волі та викрадення людини групою осіб від очевидців події, виявлено матеріальні сліди злочину, злочинці невідомі – 53 %;

2) отримано інформацію про позбавлення волі та викрадення людини групою осіб від невстановленої особи, конкретні відомості щодо характеру злочину відсутні – 21 %;

3) отримано інформацію про викрадення людини від її родичів після звернення до них викрадачів із певними вимогами – 19 %;

4) злочинці відомі, їх затримано, є достатні фактичні дані, що свідчать про вчинення злочину – 7 %.

Охарактеризуємо зазначені типові слідчі ситуації та спробуємо їх алгоритмізувати, відтак визначити можливі дії правоохоронців та їх послідовність. Стосовно першої ситуації, ми бачимо, що отримано інформацію про злочин від очевидців події, виявлено матеріальні сліди злочину, злочинці невідомі. Ця ситуація є найбільш поширеною і визначається необхідністю максимальної фіксації слідової картини злочину, вжиття заходів із встановлення особи злочинця (членів організованої групи) та його/їх затримання. За цієї ситуації особливе значення має огляд і допит очевидців події.

Так, 08 листопада 2016 року близько 13 год. 30 хв. гр. Ю. спільно із своєю дружиною та гр. М., з метою отримання боргу від потерпілої гр. Є. у сумі 4 тис. грн., який вона мала перед гр. Ц., прибули до місця проживання останньої, де за відсутності потерпілої, з метою повернення боргу у присутності інших осіб, із погрозою застосування фізичної розправи щодо тих, які перебували в будинку, заволоділи майном, що належало потерпілій, а саме: газовою плитою вартістю 1377 грн., телевізором вартістю 560 грн, яке перенесли в багажник автомобіля, на якому прибули до будинку потерпілої гр. Є.. Продовжуючи свої протиправні дії, правопорушники в цей же день 08

листопада 2016 року близько 14-00 години, внаслідок раптово виниклого умислу на викрадення потерпілої гр. Є. з метою отримання від останньої боргу, по вулиці Хорольська в смт. Семенівка Полтавської області із застосуванням фізичного насильства затагли останню в легковий автомобіль, яким прибули до місця проживання потерпілої, та поїхали в напрямку смт. Градизьк Глобинського району Полтавської області. При цьому погрожували фізичною розправою останній у разі неповернення боргу та застосовували фізичне насильство, внаслідок чого останній заподіяли легкі тілесні ушкодження [162].

Повідомлення до правоохоронних органів надійшло від очевидців захоплення гр. Ц. Після цього було проведено ряд заходів щодо встановлення зловмисників [162].

Алгоритм пошуку злочинця, як наголошує В. О. Малярова, включає послідовне рішення таких завдань:

- виявлення джерел інформації про ознаки шуканого злочинця;
- побудова гіпотетичної моделі злочинця (шуканої особи) та встановлення його належності до 1) широкої сукупності (класу) осіб за загальними ознаками та 2) вузької сукупності (групи) осіб за окремими ознаками;
- встановлення обмеженої, кількісно визначеної групи осіб, що перевіряються;
- встановлення особи, що перевіряється, тобто особи, яка, відповідно до обставин кримінального провадження, може бути шуканим злочинцем, та за необхідності отримання від неї зразків для експертизи згідно зі ст. 245 КПК України;
- ідентифікація конкретної особи;
- встановлення шуканого злочинця [120, с. 131].

Крім зазначених заходів щодо цієї слідчої ситуації варто здійснити подальші СРД та інші заходи:

- огляд місця події;

- освідкування потерпілих;
- допит потерпілих та свідків;
- огляд та долучення до провадження відеозаписів, фотографій, на яких зафіксовано дії з викрадення людини.

Зазначені відеозаписи можуть вилучатися з відеореєстраторів машин, прилеглих до місця події установ, з мобільних телефонів свідків та потерпілих.

Друга ситуація характеризується тим, що отримано інформацію про злочин від невстановленої особи, конкретні відомості щодо характеру злочину відсутні. Це найбільш складна слідча ситуація. Слідчий повинен вжити заходів щодо встановлення особи злочинця та очевидців події. Необхідно зняти інформацію з камер відеоспостереження, що знаходяться в районі вчинення злочину.

Так, 03.12.2013 року гр. Б. та гр. Ж. у вечірній час доби, з метою з'ясування обставин зникнення грошових коштів з офісного приміщення ПП «Пантеон» призначили зустріч гр. А. поблизу магазину «АТБ» за адресою: м. Полтава, вул. Героїв Сталінграда, 31. У подальшому, продовжуючи свої злочинні дії та маючи умисел на незаконне позбавлення волі, що виразилося в протиправному перешкоджанні потерпілому обрати за своєю волею місце свого знаходження, взявши останнього під руки та без добровільної згоди примусово посадили у салон автомобіля марки «Ford Transit», після чого, продовжуючи свої дії, поїхали до лісосмуги, що знаходиться неподалік с. Розсошенці Полтавського району. Приїхавши до лісосмуги та вийшовши із машини, гр. Б. та гр. Ж. погрозливим тоном наказали вийти з автомобіля та вимкнути мобільні телефони, які знаходились у кишені останнього, після чого почали голосно вимагати, аби гр. А. повернув гроші, які зникли з офісу ПП «Пантеон», оскільки вважали, що це саме він причетний до їх зникнення. Вказані дії тривали впродовж 15 хвилин, внаслідок чого потерпілий не мав можливості вільно обирати своє місцезнаходження та вимушений був знаходитись у лісосмузі. У подальшому гр. Б. та гр. Ж. повідомили

потерпілому, що в нього є 4 доби на повернення грошових коштів. Після цього сіли в автомобіль та поїхали в напрямку м. Полтави, залишивши гр. А. у вищевказаній лісосмузі [161].

По телефону правоохоронним органам було повідомлено про вчинене правопорушення, але якихось конкретних відомостей надано не було. У ході проведення ОРЗ було встановлено особу потерпілого, який і надав у ході допиту відомості стосовно факту позбавлення його волі.

В даному розрізі доречно навести позицію А. Мазур стосовно того, що саме вирішення завдань розслідування та слідча ситуація визначають межі етапів розслідування. Не потрібно «прив'язуватись» до певного процесуального рішення, як і до вирішення якогось одного завдання, оскільки це може позначитись на повноті та ефективності розслідування. Звісно, потрібно враховувати, що не завжди проведення всіх необхідних, на думку слідчого, дій приведе до вирішення поставлених перед розслідуванням завдань. Невирішення поставлених завдань може бути зумовлене і виникненням несприятливої слідчої ситуації. У цьому випадку невіршені завдання підлягають «перенесенню» на подальший етап розслідування та вирішуються слідчим вже за допомогою ширшого арсеналу засобів і методів [115, с. 339]

Тому в ході розслідування за зазначеної ситуації потрібно провести такі СРД та інші заходи, щоб з'ясувати такі обставини події:

- обставини, що не були встановлені на початку розслідування;
- встановлення зв'язку між потерпілим та правопорушниками;
- очевидців захоплення людини;
- сліди, що залишились на місці захоплення та місці незаконного утримання потерпілого.

- слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи, що не були проведені чи були проведені поверхнево.

У даному випадку також доречно проводити окремі ОРЗ. Водночас, як наголошує С. І. Мінченко, здійснення оперативно-розшукових заходів

часто супроводжується проблемами, що виникають на ґрунті суперечностей між загальною цільовою спрямованістю оперативно-розшукової діяльності на забезпечення прав і свобод людини, з одного боку, і практично зумовленою необхідністю вторгнення суб'єктів виконання таких заходів у сферу недоторканної правової свободи, з іншого [124, с. 156].

У третьому випадку маємо те, що отримано інформацію про викрадення людини від її родичів після звернення до них викрадачів із певними вимогами. У цій ситуації необхідно встановити психологічний контакт з родичами викраденого, визначити коло співучасників злочину, вжити заходів щодо встановлення місця знаходження злочинців та фіксації їхніх ознак.

На початку жовтня 2014 року військовослужбовець гр. Л. вступив з іншими військовослужбовцями у злочинну змову, спрямовану на незаконне збагачення шляхом отримання будь-якої суми грошових коштів від особи, яку вони попередньо викрадуть. Гр. Л. було запропоновано план спільних дій у викраденні особи, її перевезення до підконтрольного місця та отримання із застосуванням зброї незаконної вигоди, з котрим останні погодились. 12.10.2014р. гр. Л., будучи озброєний пневматичним пістолетом разом з іншими правопорушниками, які були озброєні гвинтівкою, прибули на автомобілі «Ford Kuga» до розважального комплексу «Вікторія» по вул. Парковій, 10 у м. Краматорську Донецької області, де стали очікувати на появу людини з ознаками наявності високого статку. Того ж дня близько 20 год. 30 хв. до автомобільної стоянки біля розважального комплексу «Вікторія» на автомобілі прибув потерпілий гр. І. Діючи відповідно до раніше обумовленого плану, гр. Л. вказав своїм подільникам на гр. І. як на особу, відносно котрої ними буде вчинятися злочин. Один із них, діючи згідно з обумовленим планом, під'їхав на автомобілі «Ford Kuga» до транспортного засобу гр. І. та, зупинившись позаду, позбавив останнього можливості залишити місце події. При цьому інший демонстрував вогнепальну зброю – гвинтівку. Далі відчинили двері його автомобіля,

одягнули на кисті його рук наручники, чим подавили волю останнього та примусили перейти гр. І. із салону автомобіля до транспортного засобу «Ford Kuga» для вивезення до задалегідь підготовленого місця у нежитловий будинок на околиці міста Краматорська Донецької області. Після цього зловмисники, з метою приборкання волі гр. І. до спротиву та залякування останнього, а також для приховування маршруту подальшого руху, заклеїли клейкою стрічкою рот та очі останнього, одягнули на його голову тканий мішок та виїхали до вищевказаного нежитлового будинку. 12.10.2014 р. близько 22 год. гр. Л., прибувши разом із подільниками та гр. І. до нежитлового будинку, завів потерпілого до однієї із кімнат вказаного нежитлового будинку, а інші зловмисники залишились в автомобілі з метою забезпечення контролю навколо будинку. Перебуваючи в будинку, гр. Л., діючи з корисливих мотивів, самостійно висунув гр. І. усну протиправну вимогу передати йому грошові кошти у сумі 200 тис. грн., погрожуючи продовжити його незаконне утримання. Отримавши згоду гр. І. на передачу вищевказаних грошових коштів його близькими родичами, гр. Л. надав потерпілому можливість зателефонувати рідному брату та висунув вимогу про залишення пакету з грошима поряд із будинком № 10 по вул. 50-років ВЛКСМ у м. Краматорську Донецької області. 13.10.2014 р. близько 02 год. 45 хв. брат потерпілого залишив пакет із 200 тис. грн. біля будинку за вищевказаною адресою, якими гр. Л., припинивши утримувати гр. І., незаконно заволодів [174].

Про вчинене незаконне позбавлення волі гр. І. повідомив до правоохоронних органів його брат. Завдяки вдало проведеним ОРЗ правопорушники були затримані [174].

Як зазначає В. А. Образцов, слідча ситуація характеризує не лише фактичне становище, стан розслідування, але і його стратегічний та тактичний потенціали, містить перспективний початок розслідування, обумовлює розробку і реалізацію його подальшої програми [81, с. 282]. Тому зазначені умови можливі, коли є чітка співпраця родичів та правоохоронців.

У зазначеній ситуації повинні проводитись такі дії:

- огляд місця події з метою виявлення слідів захоплення людини, також її утримання в певному місці;
- орієнтування працівників правоохоронних органів на встановлення осіб, які можуть бути очевидцями діяння, а потім їх допит як свідків;
- проведення експертиз стосовно виявлених речових доказів;
- розшук правопорушників.

У четвертій ситуації злочинці відомі, їх затримано, є достатні фактичні дані, що свідчать про вчинення злочину. За цієї ситуації головним завданням слідчого є збирання інших доказів вини підозрюваних осіб для повідомлення їм про підозру.

Так, гр. Х. 23.09.2013 приблизно 21:00 год. за попередньою змовою із гр. В., перебуваючи в квартирі, діючи умисно з метою незаконного позбавлення волі гр. Я., нанесли йому кілька ударів в ділянку голови та тулубу, далі зв'язали йому руки та ноги і в подальшому прив'язали до батареї, під час чого продовжували наносити удари руками та ногами по тулубу. Згідно з висновком експерта у гр. Я. виявлено плями пігментації в ділянках крижів, в проекції гребня здухвинної кістки справа, вказані плями у потерпілого виникли на місці загоєння синців або саден та належать до легких тілесних ушкоджень. Правопорушники незаконно утримували гр. Я. у квартирі приблизно до 10:00 год. 24.09.2013, оскільки останній покинув квартиру попри заборону гр. В., через балкон. Вказані дії гр. В. та гр. Х. скоювали з метою спонукати гр. Я. не вчиняти насильницькі дії відносно своєї колишньої співмешканки [186].

У визначеній ситуації серед типових СРД, що можуть бути проведені, слід виокремити такі:

- огляд місця події;
- допити потерпілих та свідків;
- пред'явлення для впізнання;
- призначення експертиз.

Наступний етап розслідування злочинів, як доречно зазначає В. О. Малярова, є основним у період роботи слідчого. Він починається після виконання початкових невідкладних дій із переходом до більш планомірної роботи у кримінальному провадженні. На заключному етапі відбувається всебічна оцінка зробленої у кримінальному провадженні роботи, зібраних доказів, і на цій основі, відповідно до ст. 283 КПК України, прийняття певних процесуальних рішень [119, с. 88-89]

На основі аналізу кримінальних проваджень за ст. 146 КК України нами виокремлено типові слідчі ситуації подальшого етапу розслідування:

1) повідомлено про підозру, підозрюваний дає неправдиві показання або відмовляється від давання показань – 61 %. Так, 25 січня 2010 року близько 21-ї години гр. О. за попередньою змовою з іншими особами, згідно із заздалегідь розробленим планом, з метою викрадення гр. С. та гр. Н., на автомобілі «БМВ Х5» під керуванням гр. О. прибули до місця мешкання останніх. Звідти в період часу з 21-ї до 23-ї години викрали гр. С. та гр. Н. та всупереч їхньої волі посадили в автомобіль і перевезли їх до заздалегідь підготовленого складу, розташованого в селі Богданівка, Нижньосірогозького району Херсонської області, по шляху зв'язавши їм руки і заклеївши роти скотчем. 26 січня 2010 року близько 06-ї години гр. С. та гр. Н. вдалося звільнити руки і втекти із приміщення складу, після чого вони забігли в будинок, розташований в селі Богданівка Нижньосірогозького району Херсонської області, де мешкала гр. Ф. та здійснили дзвінок в міліцію, але були наздогнані правопорушниками, після чого їх посадили в автомобіль і відвезли у невідому напрямку. У ході проведення досудового слідства, а також оперативно-розшукових заходів встановити місцезнаходження гр. С. та гр. Н. не уявлялося можливим, оскільки зазначені особи безвісно відсутні [163].

В ході розслідування підозрюваний відмовлявся від давання показань, надавав неправдиві показання, але завдяки проведеним СРД та іншим заходам вина останнього була доведена.

В конкретній слідчій ситуації необхідно провести такі слідчі (розшукові) дії:

- повторні допити потерпілих та свідків
- слідчий експеримент із потерпілим;
- пред'явлення для впізнання підозрюваного свідкам та потерпілому;
- повторний допит підозрюваного;
- призначення і проведення експертиз;

2) повідомлено про підозру кільком членам організованої групи, з яких один дає правдиві показання, що викривають інших у злочинній діяльності – 35 %. Так, 23 березня 2014 року приблизно о 10 годині 30 хвилин гр. Ю. діючи умисно за попередньою змовою в групі з особою, відносно якої матеріали виділено в окреме провадження, перебуваючи на подвір'ї будинку, підійшли до неповнолітніх гр. Є. та гр. Н., де з метою встановлення обставин крадіжки свого майна гр. Ю. схопив лівою рукою за комірець куртки одного та правою рукою за комірець куртки іншого, та став погрожувати останнім фізичною розправою у випадку неповідомлення ними інформації про обставини крадіжки його майна. Продовжуючи свій злочинний умисел, гр. Ю., фізично утримуючи у зазначений спосіб неповнолітніх, не звертаючи уваги, що останні не бажають з ним йти до його автомобіля, повів їх до нього і надалі, протвсуперечи їх волі, посадив на заднє сидіння автомобіля, де за діями неповнолітніх стала стежити особа, яка сіла разом з ними на заднє сидіння. Всі зазначені особи на автомобілі виїхали до лісосмуги Великоанадольського лісу у Волноваському районі Донецької області. У лісі гр. Ю., вивівши з автомобіля неповнолітніх гр. Є. та гр. Н. всупереч їх волі, пов'язав руки неповнолітніх привезеним із собою скотчем, при цьому останніх притримувала особа. Продовжуючи свій злочинний умисел, гр. Ю. прив'язав їх скотчем до дерев. Пригрозив залишити їх у такому стані на кілька днів, а у випадку неповідомлення ними відомостей про викрадене майно погрожував фізичною розправою. Перебуваючи у зазначених обставинах, неповнолітні гр. Є. та гр. Н. сприйняли погрози як реальні

своєму здоров'ю та життю та погодились самостійно видати майно гр. Ю.. Вислухавши неповнолітніх, правопорушник розв'язав неповнолітніх і разом з ними виїхали до міста Волноваха [173].

У конкретній слідчій ситуації необхідно провести такі слідчі (розшукові) дії та інші заходи:

- повторні допити потерпілих та свідків;
- одночасні допити між підозрюваним, що дає правдиві показання, та іншими учасниками організованої групи;
- обшуки;
- призначення і проведення експертиз;
- повторні допити підозрюваних;

3) особі повідомлено про підозру, підозрюваний дає правдиві показання – 4 %. Так, 16 жовтня 2014 року близько 00 год. 00 хв. солдат гр. Д. із своєю штатною зброєю – автоматом АК-74 та гранатою Ф-1 самовільно залишив місце служби, а саме розташування табірному збору військової частини. У подальшому гр. Д. на виїзді із с. Титарівка Старобільського району Луганської області в районні автозаправки «Восточные ресурсы» зупинив автомобіль, за кермом якого перебував гр. О., який їхав в с. Половинкіне Старобільського р-ну Луганської обл. Надалі гр. Д. попросив гр. О. відвести його в м. Старобільськ Луганської області, на що гр. О. погодився. Сівши на переднє сидіння пасажира автомобіля солдат попросив гр. О. під'їхати до автобусної зупинки, яка знаходилась неподалік заправки, та забрати товариша. Там на заднє сидіння автомобіля сів гр. І., який разом з гр. Д. залишив розташування табірному збору військової частини. Після проїзду блокпосту, розташованого в с. Підгорівка Старобільського району, гр. О. на вимогу правопорушника зупинив автомобіль. У подальшому зловмисники, погрожуючи застосувати зброю – відповідно автомат АК-74 та гранату Ф-1, і таким чином протиправно перешкоджаючи гр. О. обирати за своєю волею місце перебування, примусив останнього везти їх до м. Сватове Луганської області. При виїзді з м. Сватове

Луганської області приблизно о 03 год. 00 хв. автомобіль був зупинений на блокпосту працівниками міліції для перевірки документів. У подальшому, потерпілий повідомив працівникам міліції, які несли службу на блокпосту, що ці особи, погрожуючи зброєю автоматом АК-74 та гранатою Ф-1, незаконно позбавили його волі – свободи пересування. Підозрювані свою вину у вчиненні кримінального правопорушення визнали повністю та співпрацювали зі слідством [178].

В цій слідчій ситуації необхідно провести такі СРД:

- одночасні допити підозрюваного з потерпілими та свідками;
- обшуки;
- призначення і проведення експертиз для встановлення тяжкості тілесних ушкоджень, виявлення ідентифікуючих ознак хулігана;
- слідчий експеримент з підозрюваним.

Підсумовуючи, зазначимо, що на основі аналізу кримінальних проваджень за ст. 146 КК України нами виокремлено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування: 1. Отримано інформацію про злочин від очевидців події, виявлено матеріальні сліди злочину, злочинці невідомі. 2. Отримано інформацію про злочин від невстановленої особи, конкретні відомості щодо характеру злочину відсутні. 3. Отримано інформацію про викрадення людини від її родичів після звернення до них викрадачів з певними вимогами. 4. Злочинці відомі, їх затримано, є достатні фактичні дані, що свідчать про учинення злочину.

Також виявлено типові слідчі ситуації подальшого етапу розслідування: 1) повідомлено про підозру, підозрюваний дає неправдиві показання або відмовляється від давання показань – 61 %; 2) повідомлено про підозру кільком членам організованої групи, з яких один дає правдиві показання, що викривають інших у злочинній діяльності – 35 %; 3) особі повідомлено про підозру, підозрюваний дає правдиві показання – 4 %.

2.2. Взаємодія слідчих і оперативних підрозділів у справах про незаконне позбавлення волі та викрадення людини, вчинених організованою групою

Розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого групою осіб, зазвичай характеризується складністю в отриманні доказової інформації з різних джерел. Адже, по-перше, злочинці залишають не так багато матеріальної доказової інформації на місці події, по-друге, свідків та очевидців вчинення досліджуваної категорії кримінальних правопорушень буває досить мало. Тому на початковому етапі розслідування важливим моментом є взаємодія слідчих та оперативних підрозділів. Адже злагоджена взаємодія усіх працівників Національної поліції України, а також вміння слідчого організувати та провести відповідні слідчі (розшукові) дії дозволяє ретельно зібрати всю можливу інформацію. Тому особливості взаємодії слідчих та оперативних підрозділів при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого групою осіб, вимагають ґрунтовного висвітлення.

Крім того, необхідно зазначити, що з досліджуваної категорії кримінальних правопорушень, за якими провадження направлені до суду, близько 50 % вчинювались групами осіб. Розглядаючи взаємодію слідчих та оперативних підрозділів, одразу слід указати на те, що вона є найбільш необхідною для ефективного та швидкого розслідування в будь-яких кримінальних провадженнях.

Так, 10.02.2011 року близько 20.00 год. гр. Б. та гр. К. знаходилися в автомобілі «Фольксваген» поблизу будинку С. Біля під'їзду № 3 вони випадково зустріли раніше знайомого гр. Ц., з яким виник конфлікт, під час якого гр. К. наніс гр. Ц. удари руками та ногами по різних частинах тіла, силоміць заштовхав його до автомобіля, чим фактично позбавив останнього свободи пересування. Після цього у автомобілі надів на голову гр. Ц. матерчатий мішок, горловину якого зв'язав мотузкою на шиї останнього та

поклав гр. Ц. в автомобілі на підлогу. Продовжуючи злочинні дії, спрямовані на викрадення та незаконне позбавлення волі гр. Ц., гр. Б. та гр. К. на вищевказаному автомобілі вивезли потерпілого у невстановлене слідством місце – лісосмугу, де зняли з голови гр. Ц. мішок, та гр. К. продовжував наносити гр. Ц. численні удари по голові, тулубу та при цьому почав вимагати останнього повідомити, де знаходиться викрадене у гр. Б. майно. В подальшому близько 23-ї години 10.02.2011 року гр. К. з гр. Б. на вищевказаному автомобілі привезли гр. Ц. до будинку С, де і залишили [187]. Лише завдяки взаємодії слідчих та оперативних підрозділів працівники правоохоронних органів змогли зібрати орієнтуючу інформацію на початковому етапі розслідування.

Загалом, А. Я. Хитра визначає взаємодію слідчого із працівниками оперативних підрозділів під час здійснення кримінального провадження як засновану на законі і спільності завдань у кримінальному судочинстві погоджену колективну діяльність, яка передбачає ефективне використання правових заходів і сил слідчих, обумовлена їх компетенцією та формами діяльності і спрямована на розслідування і попередження злочинів [208, с. 6].

Деякі автори зазначають, що взаємодія слідчого й оперативного працівника полягає в їх погодженій діяльності із забезпечення успішного розкриття і розслідування злочинів, що здійснюється кожною зі сторін у рамках своєї компетенції властивими їй засобами і методами. Добре налагоджена і раціональна взаємодія слідчого з оперативним працівником є однією з важливих умов, що забезпечує успішне розкриття і розслідування злочинів. Відомо, що слідчі й оперативні підрозділи мають специфічні, тільки їм властиві засоби і методи розкриття злочинів, тому надзвичайно важливо, щоб ці можливості були використані не розрізнено, а в комплексі [194, с. 252].

П. Т. Скороченко вважає, що суть взаємодії слідчого та оперативних підрозділів полягає в їх спільній діяльності [155, с. 82-83]. Під взаємодією слідчого та оперативних підрозділів І. В. Усанов розуміє погоджену

діяльність зазначених суб'єктів, засновану на законних та підзаконних нормативних актах, що спрямована на реалізацію певної тактики з метою встановлення та подальшого викриття особи, що вчинила злочин [201, с. 70].

Н. П. Яблоков та В. В. Крилов стверджують, що взаємодія слідчих з оперативно-розшуковими органами – це заснована на законі і погоджена за всіма принциповими умовами діяльність зазначених осіб і органів, спрямована на розкриття злочинів та вирішення всіх інших завдань їх розслідування й попередження [82, с. 363].

У свою чергу В. В. Топчій зазначає, що сутність взаємодії слідчого й оперативного працівника при виявленні та розкритті злочинів полягає у комплексі узгоджених процесуальних й оперативно-розшукових дій, що спрямовані на розкриття, розслідування і запобігання злочинам [196, с. 168].

А вже А. Я. Дубинський і Ю. І. Шостак розглядають взаємодію як засновану на законі погоджену за метою, місцем і часом діяльність незалежних один від одного в адміністративному відношенні органів, що виражається в найбільш доцільному поєднанні властивих цим органам засобів і методів та спрямована при організуючій ролі слідчого на попередження, припинення, розкриття і всебічне, повне та об'єктивне розслідування злочинів, віднесених до компетенції слідчого [50, с. 5-7].

Таким чином, більшість авторів включає у поняття взаємодії такі критерії:

- відповідність вимогам Закону та відомчим нормативним актам;
- погодженість за часом, місцем та деякими іншими умовами;
- здійснення спільної діяльності з метою попередження та розслідування кримінальних правопорушень.

Отже, взаємодія є елементом організації розслідування, що полягає у проведенні під єдиним керівництвом уповноваженої особи (слідчого) та при погодженні з відповідними підрозділами слідчих (розшукових) дій, НСРД та інших заходів для ефективного й швидкого вирішення певних завдань, що виникають у кримінальному провадженні.

Також важливим питанням в аспекті взаємодії правоохоронних органів є розшукова робота. Вона проводиться слідчим у процесі розслідування і тільки процесуальними чи організаційно-технічними засобами. Оскільки розшукові заходи і слідчі (розшукові) дії, що проводяться з метою розшуку, здійснюються в процесі розслідування кримінального правопорушення, вони є елементами цього процесу.

У свою чергу, В. А. Колесник з приводу особливостей взаємодії оперативних і слідчих підрозділів зазначає низку положень. Зокрема, взаємодія має організаційні й кримінально-процесуальні аспекти, і якщо в окремих випадках можуть здійснюватися узгоджені дії під час участі оперативних працівників у проведенні окремих слідчих дій і це буде спільною діяльністю слідчого й оперативного працівника, то участь слідчого у проведенні оперативних заходів виключена. Але якщо такі оперативні заходи здійснюватимуться з метою виконання узгоджених завдань у поєднанні з процесуальними діями, то попри відсутність спільності дій оперативного працівника і слідчого, питання взаємодії матимуть місце. Тому у взаємодії оперативних та слідчих підрозділів слід акцентувати увагу не на спільності, а на узгодженості дій слідчих та оперативних підрозділів, якщо такими діями виконуються спільні чи взаємовигідні завдання. Проте за певних обставин взаємодія матиме прояв саме у спільних діях і лише в межах повноважень, наданих слідчому та оперативному працівнику [68, с. 121].

Як зазначають науковці, суб'єктами розшукової роботи під час провадження досудового розслідування є слідчий та орган дізнання в особі начальника органу дізнання чи особи, яка провадить дізнання. Суб'єктами взаємодії та координації у ході розшукової роботи також можуть бути прокурор, експерти, спеціалісти, представники громадськості та засобів масової інформації [90, с. 223].

Важливим питанням є визначення об'єктів розшукової роботи. Ми підтримуємо позицію вчених, які серед них виділяють: люди (підозрювані, засуджені, потерпілі, свідки), трупи та їхні частини, тварини (як предмет

злочинного посягання) та їхні трупи, речові докази та інші предмети (документи, транспортні засоби), майно, на яке може бути накладено арешт [90].

Загалом, взаємодія оперативних і слідчих працівників здійснюється в певних рамках, які продиктовані інтересами конспірації і правового захисту засобів і методів оперативно-розшукової діяльності.

Серед характерних закономірностей розшукової роботи слідчого, що мають важливе криміналістичне значення, необхідно зазначити такі:

- відбиття об'єктів у матеріальному світі, що дозволяє їх індивідуалізувати та ототожнювати;

- залежність поведінки розшукуваних осіб від місця та умов, де вони перебувають;

- зумовленість вибору та способу приховування розшукуваних об'єктів від професійних здібностей, психологічних якостей, досвіду особи;

- взаємозв'язок між способами приховування розшукуваних об'єктів та їх застосуванням [90, с. 223].

Ми підтримуємо позицію О. В. Грибовського, який виділив такі принципи взаємодії:

- взаємна відповідальність, активне застосування сучасних методик, оптимальне використання наявних можливостей;

- дотримання загальних засад оперативно-розшукового та кримінального провадження;

- забезпечення нерозголошення даних оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій;

- відповідальність [44, с. 252].

У свою чергу, О. С. Саїнчин називає загальні умови взаємодії, виділяючи серед них такі:

- найсуворіше дотримання законності;

- плановість;

- швидкість, активність і широке застосування науково-технічних засобів у ході розслідування;

- обов'язкове залучення громадськості;
- правильне ставлення до оцінки доказів;
- знання кожним учасником взаємодії повноважень і форм діяльності органів слідства і дізнання;
- точне розмежування компетенції учасників взаємодії;
- врахування провідної ролі слідчого у процесі взаємодії;
- нерозголошення даних досудового слідства, а також засобів і методів, застосовуваних в ОРД,
- відносна самостійність органу дізнання у виборі засобів і методів, використовуваних для здійснення ОРЗ [149, с. 267].

Інакше кажучи, взаємодія при незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого групою осіб, – це тісна співпраця усіх учасників процесу, їх узгоджені дії під єдиним керівництвом слідчого. Водночас необхідним є чітке розмежування функцій зазначених осіб відповідно до їх процесуального статусу, адже взаємодія – це раціональне поєднання можливостей, методів і засобів незалежних суб'єктів.

Підставами взаємодії оперативних підрозділів та слідчих під час виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, як наголошує О. В. Грибовський, є такі:

- спільність мети і завдань оперативних працівників та слідчого (адже лише при об'єднанні зусиль органи досудового розслідування й оперативні підрозділи зможуть ефективно виконати свої завдання);
- однакова юридична сила процесуальних актів оперативних підрозділів та слідчого;
- необхідність використання можливостей оперативного підрозділу і слідчого (слідчий має право провадити слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії (ст. 40 КПК України), оперативний підрозділ може здійснювати негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні виключно за письмовим дорученням слідчого, прокурора (ст. 41 КПК України)) [44, с. 247].

Отже, досліджуючи організацію взаємодії слідчих та оперативних працівників при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого групою осіб, необхідно зважати на факт двох її управлінських рівнів:

- рівень діяльності служб та підрозділів;
- рівень розслідування конкретного кримінального правопорушення.

Взаємодія слідчих та працівників оперативних підрозділів реалізується у певних формах. Під формами взаємодії слідчого і працівників дізнання маємо на увазі організаційні прийоми і методи, способи і порядок зв'язків між ними, засновані на кримінально-процесуальному законі і відомчих нормативних актах правоохоронних органів, а також передового досвіду слідчої практики, спрямовані на забезпечення узгодженої їх діяльності і правильне поєднання властивих кожному з цих органів методів і засобів роботи [149, с. 267]. Загалом, серед основних форм взаємодії окремі автори виділяють наступний перелік:

- погоджене планування діяльності з виявлення і припиненню злочинів;
- спільне обговорення питань про необхідність і момент порушення кримінальної справи, визначення напрямків розслідування;
- спільне визначення тактики і методів проведення перевірки наявної інформації;
- спільне планування у справі слідчих дій та оперативно-розшукових заходів;
- взаємне інформування і спільне обговорення результатів слідчих, пошукових й оперативно-розшукових заходів;
- погоджене використання сил і засобів взаємодіючих підрозділів при здійсненні оперативно-розшукових заходів, кримінально-процесуальної та іншої діяльності;
- виконання оперативним працівником доручень слідчого;
- сприяння оперативного працівника слідчому при здійсненні останнім

слідчих дій;

– спільна погоджена діяльність у складі слідчо-оперативної групи [199, с. 126].

На наш погляд, серед основних форм взаємодії слідчого з працівниками оперативних підрозділів доцільно виділити дві групи – організаційні та процесуальні. Як доречно наголошує Р. Р. Грень, вибір форм взаємодії визначається самими учасниками з огляду на конкретну обстановку. Вони вельми різноманітні і залежать не лише від конкретних умов, але й від специфіки діяльності названих суб'єктів взаємодії, їх реальних можливостей, низки суб'єктивних чинників [42, с. 100]

Відповідно до КПК України до процесуальних форм взаємодії можна віднести такі:

– надання допомоги слідчому під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 40 КПК України);

– доручення і вказівки слідчого щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 40, 246 КПК України);

– фіксація та надання слідчому (прокурору) результатів проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 252 КПК України).

До цієї групи взаємодії В.Ю. Шепітько відносить такі питання:

– передача слідчому матеріалів про виявлені шляхом оперативно-розшукових заходів ознаки злочину для вирішення питання про порушення кримінальної справи;

– проведення слідчим процесуальних дій одночасно зі здійсненням органом дізнання узгоджених оперативних заходів;

– проведення оперативно-розшукових заходів у справі, в якій не встановлена особа, яка вчинила злочин, після передачі цієї справи слідчому;

– виконання доручень слідчого щодо проведення розшукових дій;

– здійснення заходів щодо встановлення особи, яка підлягає притягненню як обвинувачений після припинення досудового слідства;

– отримання інформації та документів про операції, рахунки, вклади,

внутрішні та зовнішні економічні угоди фізичних і юридичних осіб [97, с. 311].

У свою чергу Д. Й. Никифорчук до них відносить:

- здійснення самостійно оперативними підрозділами ОРЗ і термінове інформування слідчого про їх результати;
- виконання органами дізнання ОРЗ і невідкладних СРД за дорученням слідчого;
- виконання оперативними підрозділами вимог слідчого з метою сприяти виконанню СРД;
- виконання оперативними підрозділами доручень на проведення СРД в інших районах;
- виконання оперативними підрозділами запитів відповідних міжнародних правоохоронних організацій та правоохоронних органів, запитів повноважних державних органів, установ та організацій щодо проведення ОРЗ;
- здійснення оперативними підрозділами розшуку підозрюваного згідно з дорученням слідчого;
- участь спеціалістів правоохоронних органів у проведенні СРД;
- проведення експертиз в експертних установах;
- застосування заходів безпеки стосовно осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві;
- проведення ОРЗ відносно осіб, затриманих за вчинення злочину, та осіб, взятих під варту [128, с. 151-154].

У свою чергу Д. В. Ушатов зазначав, що з метою забезпечення ефективності взаємодії між слідчим і оперативним працівником при розслідуванні досліджуваної категорії кримінальних правопорушень необхідно:

- забезпечити знайомство слідчого з наявними оперативними матеріалами і спільну розробку плану їх реалізації;
- проводити аналіз розслідування за реалізованими матеріалами з

метою виявлення типових помилок і прорахунків;

- організувати обговорення комплексних операцій, що поєднують в собі оперативно-розшукові заходи за результатами їх проведення [202, с. 14].

З огляду на зміни в процесуальному законодавстві до процесуальних форм, що можуть використовуватися під час розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого групою осіб, можна віднести такі:

- надання слідчому матеріалів, зібраних у ході оперативно-розшукової діяльності, для вирішення питання щодо внесення відомостей до ЄРДР;

- виконання оперативним підрозділом доручень слідчого щодо перевірки оперативно-розшуковим шляхом відомостей, які мають значення для встановлення наявності чи відсутності підстав для внесення відомостей до ЄРДР за оперативними матеріалами;

- проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій за дорученням слідчого;

- проведення разом з невідкладними слідчими (розшуковими) діями необхідних оперативно-розшукових заходів;

- проведення оперативно-розшукових заходів за дорученням слідчого щодо встановлення місця перебування особи, яка ухиляється від притягнення до кримінальної відповідальності.

- виконання доручень слідчого про проведення слідчих (розшукових) дій, НСРД та розшукових заходів для встановлення місцезнаходження викраденої особи та злочинців;

- інформування слідчого про результати їх проведення.

Аналіз опитування працівників оперативних і слідчих підрозділів поліції надав змогу виділити серед процесуальних форм їх взаємодії найбільш розповсюджені при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого групою осіб:

- виконання доручення слідчого про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій;

– проведення оперативно-розшукових заходів для встановлення осіб, що вчинили групове викрадення, та інформування слідчого про їх результати;

– сприяння слідчому при проведенні окремих СРД.

Обов'язковою ознакою названих форм взаємодії підрозділів поліції є те, що вони ґрунтуються на нормах КПК. З іншого боку, непроцесуальні (організаційні) форми є способами зв'язку між слідчим та оперативними працівниками.

О. Яковлєв зазначає, що у ч. 2 ст. 41 КПК України передбачено, що під час виконання доручень слідчого, прокурора працівник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Працівники оперативних підрозділів (крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора. Тобто під час роботи слідчого та оперативного працівника необхідна не лише спільна, узгоджена діяльність при розслідуванні кримінальних проваджень, що спрямована на використання методів і засобів, властивих цим суб'єктам, при чіткому розподілі повноважень між ними, а й конкретика щодо проведення слідчих дій для оперативного працівника [232, с. 220].

Велика кількість групових викрадень людини, як зазначає Д. В. Ушатов, здійснюється в умовах неочевидності або «умовної очевидності», з обов'язковою попередньою підготовкою і приховуванням слідів злочину, що істотно ускладнює розкриття таких злочинів слідчим шляхом. Тому в таких випадках створення слідчо-оперативної групи є обов'язковим. При створенні слідчо-оперативної групи необхідно враховувати психологічні особливості її учасників [202, с. 16].

Однією з особливостей роботи у справах про викрадення людини, вчиненого організованими групами, є обмеженість можливостей отримання процесуальним шляхом доказової інформації. Тому у справах даної категорії

слід перенести акцент на проведення оперативно-розшукових заходів [202, с. 16].

М. С. Тюрін зазначає, що «якщо процесуальні форми можна назвати способами співпраці, то організаційні форми будуть характеризуватися як способи зв'язку. Організаційні форми зв'язку існують поза межами процесуальної діяльності слідчого» [198, с. 67-68].

А вже М. Є. Шумило вказує на те, що на початку розслідування кримінального провадження виникає потреба в активному проведенні розшукових і процесуальних дій для якомога найшвидшого заволодіння даними про сліди вчиненого злочину і встановлення причетності до його вчинення конкретної особи. Необхідність розшукової діяльності обумовлюється також протидією з боку заінтересованих осіб. Процесуальний закон покладає обов'язок у кожному випадку виявлення ознак злочину вжити всіх передбачених законом заходів до встановлення події злочину, осіб, винних у вчиненні злочину, і до їх покарання. Виконати даний припис – вимогу закону – можливо лише в органічній взаємодії розшукових і процесуальних дій. Розшукова діяльність тісно пов'язана зі слідчими діями. Як правило, фактичні підстави обшуків, виїмок, оглядів, затримання формуються в межах розшукової діяльності. Необхідність домінуючої переваги розшукової діяльності на початковому етапі розслідування пояснюється і тим, що особа, яка вчинила злочин, має переваги перед суспільством, в тому числі перед органами кримінального переслідування [226, с. 272-273].

На основі позиції В. Д. Пчолкіна до основних непроцесуальних (організаційних) форм взаємодії слідчих і оперативних підрозділів при розслідуванні злочинів [143, с. 117] ми віднесли такі:

- ознайомлення слідчого з оперативними матеріалами в межах, передбачених відомчими нормативними актами;
- спільне планування СРД, НСРД і ОРЗ;
- спільне обговорення й оцінювання даних, одержаних у результаті

проведення оперативно-розшукових заходів, щодо їх достатності для внесення відомостей до ЄРДР;

- погодження роботи слідчих і оперативних працівників при плануванні рішень окремих завдань з кримінального провадження;

- проведення спільних нарад суб'єктів взаємодії для аналізу результатів роботи зі справи і визначення заходів з усунення виявлених недоліків.

- спільна діяльність слідчих й оперативно-розшукових підрозділів на початковому та подальших етапах розслідування;

- створення слідчо-оперативної групи за конкретним кримінальним провадженням;

- взаємний обмін інформацією про результати розслідування після порушення справи, проведення невідкладних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, з урахуванням чого можуть вноситися корективи до спільного плану подальшого розслідування;

- спільні виїзди слідчого й оперативних працівників для проведення слідчих (розшукових) дій.

Також до організаційних форм взаємодії віднесено такі:

- спільне чергування у складі слідчо-оперативної групи;

- колективне планування початкового етапу розслідування;

- взаємний обмін інформацією.

Крім того, до них можуть належати:

- обмін оперативною та іншою інформацією;

- спільне планування, узгодження за часом і місцем та здійснення оперативно-розшукових заходів;

- допомога наявними силами та засобами;

- обмін досвідом оперативно-розшукової діяльності, проведення спільних оперативно-тактичних операцій;

- участь керівників у нарадах та розборах проведених оперативно-заходів;

- спільне видання оглядів, методичних рекомендацій за результатами

спільної діяльності у протидії злочинності [123, с. 1044].

З огляду на викладене необхідно зауважити, що непроцесуальна форма взаємодії полягає у безпосередній реалізації функціональних обов'язків слідчих та оперативних працівників у процесі розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого групою осіб. Це пояснюється тим, що вона не має процесуального характеру і зазвичай регулюється відомчими нормативними актами. Саме в них передбачена більшість організаційних заходів, що спрямовані на забезпечення узгодженої та цілеспрямованої діяльності працівників Національної поліції в кримінальному судочинстві.

Підставами для створення СОГ В. М. Федченко вважає:

- необхідність проведення інтенсивних та тривалих ОРЗ працівниками оперативного апарату органу дізнання у ході розкриття та розслідування слідчим складної справи з великим обсягом роботи;

- необхідність у вказаних ОРЗ під час розкриття та розслідування слідчим злочину «по гарячих слідах»;

- необхідність проведення ОРЗ за матеріалами попередньої перевірки інформації про завуальовані злочинні діяння, оскільки даних, що містяться у цих матеріалах, які знаходяться на розгляді у слідчого, недостатньо для прийняття ним рішення про порушення кримінальної справи [204, с. 9].

Важливим елементом організаційної взаємодії є складання плану. Погоджений план, на основі якого будується взаємодія, як зазначав Р. С. Белкін, повинен містити:

- виклад слідчих і розшукових версій;

- перелік обставин, що підлягають встановленню і з'ясуванню – за кожною з висунутих версій;

- перелік необхідних заходів, за допомогою яких повинні бути встановлені та досліджені всі обставини і порядок таких дій;

- перелік обставин, що підлягають встановленню оперативно-розшуковим шляхом (самі оперативно-розшукові заходи, шляхи

встановлення цих обставин у плані не зазначаються);

– терміни виконання, у тому числі проміжні: обмін інформацією, корегування плану (за необхідності);

– виконавці за кожним пунктом плану [95, с. 494].

До найпоширеніших форм взаємодії працівників різних підрозділів Національної поліції України при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого групою осіб, слід віднести:

– обмін інформацією – 93 %;

– спільне планування розшукових заходів – 76 %;

– виконання доручень слідчого про проведення СРД та НСРД – 68 %.

Зазвичай, розслідування кримінальних проваджень цієї категорії є ускладненим через відсутність незаінтересованих у вирішенні справи свідків та здійснення з боку підозрюваних активної протидії (вплив на потерпілих і свідків, давання завідомо неправдивих показань тощо). Тому запорукою успішного подолання цих чинників є тісна взаємодія процесуального керівника зі слідчим, володіння та вміле застосування методики проведення окремих слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій.

Констатуючи наведене вище, зазначимо, що взаємодія при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого групою осіб, є його важливим аспектом. У цілому це складова організації розслідування, заснована на законі і спільності завдань у кримінальному судочинстві погоджена колективна діяльність, яка передбачає ефективне використання правових заходів і сил слідчих, обумовлена їх компетенцією та формами діяльності і спрямована на розслідування й попередження злочинів. Взаємодія при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого групою осіб, – це тісна співпраця всіх учасників процесу, їх узгодженні дії під єдиним керівництвом слідчого.

Висновки до розділу 2

Початкові відомості, які є підставою для внесення відомостей до ЄРДР за фактом учинення незаконного позбавлення волі та викрадення людини, отримуються відповідними органами з таких джерел: а) заяви, листи і повідомлення, що надійшли від громадян (88 %); б) повідомлення працівників різних установ та організацій (7 %); в) матеріали слідства, виділені з інших кримінальних проваджень (2 %); г) матеріали, отримані під час проведення НСРД та розшукових заходів (3 %).

На основі аналізу кримінальних проваджень за ст. 146 КК України виокремлено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування:

1. Отримано інформацію про злочин від очевидців події, виявлено матеріальні сліди злочину, злочинці невідомі. Ця ситуація є найбільш розповсюдженою і визначається необхідністю максимальної фіксації слідової картини злочину, вжиття заходів із встановлення особи злочинця (членів організованої групи) та його затримання. За цієї ситуації особливе значення має огляд і допит очевидців події.
2. Отримано інформацію про злочин від нестановленої особи, конкретні відомості щодо характеру злочину відсутні. Це найбільш складна слідча ситуація. Слідчий повинен вжити заходів щодо встановлення особи злочинця та очевидців події. Необхідно зняти інформацію з камер відеоспостереження, що знаходяться в районі учинення злочину.
3. Отримано інформацію про викрадення людини від її родичів після звернення до них викрадачів з певними вимогами. У цій ситуації необхідно встановити психологічний контакт з родичами викраденого, визначити коло співучасників злочину, вжити заходів щодо встановлення місцезнаходження злочинців та фіксації їхніх ознак.
4. Злочинці відомі, їх затримано, є достатні фактичні дані, що свідчать про учинення злочину. За цієї ситуації головним завданням слідчого є збирання інших доказів вини підозрюваних осіб для повідомлення їм про підозру.

Виявлено типові слідчі ситуації подальшого етапу розслідування:

1) повідомлено про підозру, підозрюваний дає неправдиві показання або відмовляється від давання показань – 61 %; 2) повідомлено про підозру кільком членам організованої групи, з яких один дає правдиві показання, що викривають інших у злочинній діяльності – 35 %; 3) особі повідомлено про підозру, підозрюваний дає правдиві показання – 4 %.

Визначено основні форми взаємодії слідчого з працівниками оперативних підрозділів – організаційні та процесуальні. До організаційних віднесено такі: а) спільне чергування у складі слідчо-оперативної групи; б) колективне планування початкового етапу розслідування; в) взаємний обмін інформацією. Серед процесуальних форм виокремлено такі: виконання доручень слідчого про проведення слідчих (розшукових) дій, НСРД та розшукових заходів для встановлення місцезнаходження викраденої особи та злочинців, інформування слідчого про результати їх проведення.

Найпоширенішими формами взаємодії є: обмін інформацією – 93 %; спільне планування розшукових заходів – 76 %; виконання доручень слідчого про проведення СРД та НСРД – 68 %.

Розділ 3

ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

3.1. Організація і тактика проведення огляду

Початок розслідування кожного кримінального правопорушення є особливим. З цього приводу, Б. М. Дердюк зазначає, що у ході досудового розслідування злочинів доволі розповсюдженими є ситуації, коли слідчому доводиться самому обирати, яку саме процесуальну дію потрібно провести. У таких випадках важливо визначити, чи зможе певна дія сприяти досягненню пізнавальної мети на тому або іншому етапі досудового розслідування. Правильний вибір процесуальної дії, необхідної в кожному конкретному випадку, сприятиме оптимізації процесу розслідування злочинів під час провадження кримінально-процесуальної діяльності [47, с. 173]. На наше переконання, найбільш важливою, першочерговою та незамінною процесуальною дією на початковому етапі розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, є огляд.

Зокрема, К. О. Чаплинським на підставі вивчення 1270 кримінальних справ зроблено висновок, що під час розслідування злочинів проти особи слідчі огляди було проведено у 100 % випадків [214, с. 22]. Стосовно нашого дослідження зазначимо, що респонденти визначили огляд як найбільш ефективну слідчу дію при розслідуванні злочинів, кваліфікованих відповідно до ст. 146 КК України, у 47 % випадків. З огляду на вивчення матеріалів кримінальних проваджень, можна зробити висновок, що більшість з них (79 %) проводяться поверхнево: працівники Національної поліції обмежуються лише описанням результатів кримінально-караних дій, без вилучення речових доказів.

Наприклад, 14 березня 2014 року приблизно о 08 годині 30 хвилин гр. Б., зачекавши свою колишню дружину гр. Ю. у під'їзді за місцем проживання останньої та дочекавшись моменту, коли остання відкрила входні двері до квартири та виходила з неї разом зі своєю малолітньою донькою, застосувавши до них фізичну силу проти їх волі, заштовхав назад до квартири, при цьому, відібравши у гр. Ю. ключі, замкнув двері до квартири зсередини. В подальшому на неодноразові прохання гр. Ю. відпустити, гр. Б. відпустив лише малолітню дитину до магазину та коли остання повернулась, знову замкнув за нею двері. На прохання дружини правопорушник не реагував, натомість забрав у неї телефон, не давши останній повідомити правоохоронні органи, та в подальшому продовжував утримувати гр. Ю. у квартирі всупереч її волі до 10 години 50 хвилин 14.03.2014 до моменту її звільнення працівниками міліції та державної служби з надзвичайних ситуацій. На неодноразові звернення працівників міліції та членів громадських формувань до гр. Б. з проханням відпустити гр. Ю. з квартири останній не реагував. Після затримання останнього та проведення за фактом вчиненого правопорушення огляду місця події, освідування осіб, огляду речей правоохоронцями було зібрано велику кількість доказової інформації [165].

Тобто швидке та ефективне проведення різноманітних видів огляду на початковому етапі розслідування надає змогу зібрати велику кількість речових доказів, а також визначити можливість проведення подальших СРД.

Загалом, огляд – це процесуальна дія, що полягає у безпосередньому сприйнятті слідчим та іншими учасниками місця події з метою вивчення обстановки, виявлення, фіксації і вилучення слідів та інших можливих речових доказів, а одночасно – з'ясування інших обставин, що мають значення для справи [86, с. 116]. Інші автори визначають його як процес безпосереднього виявлення, сприйняття і дослідження слідчим об'єктів, що мають значення для справи, їхніх ознак, властивостей, стану та взаємного розташування [90, с. 156]. Таким чином, науковці визначають досліджувану

СРД через можливість сприйняття певних об'єктів, що мають значення для справи. Ця ознака завжди була в основі класифікації оглядів. І. Н. Якимов зазначав, що завдяки цій процесуальній дії встановлюється істина при розслідуванні кримінальної справи [231, с. 101].

Новий КПК України сприяв відповідним змінам стосовно об'єктів, що можуть оглядатися. Так, відповідно до ст. 237 КПК України визначено такі види огляду: огляд місцевості, помешкання, предметів і документів. Тобто в законі прописано відповідний їх перелік. Хоча науковці завжди визначали дещо ширший перелік об'єктів огляду:

- місце події (місцевість або приміщення);
- місцевість або приміщення, що не є місцем події;
- живі особи;
- предмети (знаряддя і сліди злочину чи злочинця);
- труп;
- документи;
- тварини або їхні трупи [90, с. 156].

Як наслідок було зменшено їхню кількість. З іншого боку, А. А. Леві серед завдань, що вирішуються при визначенні об'єкта огляду, виділив такі:

- встановлення часу вчинення правопорушення та часу, протягом якого злочинець перебував на місці події;
- визначення місця вчинення злочину;
- встановлення особи потерпілого та відомостей, що його характеризують;
- встановлення способу і знарядь учинення злочинних дій;
- визначення мотивів і цілей суспільно-небезпечного діяння;
- виявлення шляху підходу й відходу злочинців з місця події;
- встановлення можливих слідів, що могли залишитися на особі злочинця [131, с. 165].

Водночас на основі вивчення матеріалів кримінальних проваджень нами виокремлено основні види огляду, що проводяться при розслідуванні

незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, зокрема:

- місця, де здійснено викрадення людини – 100 %;
- місця утримання потерпілого – 89 %;
- житла чи іншого володіння особи – 43 %;
- предметів і речей – 35 %;
- документів – 27 %;
- транспортних засобів – 85 %.

Відповідно перші два види (місця, де здійснено викрадення людини, та місця утримання потерпілого) загалом характеризують огляд місця події, про який законодавці зазначили лише серед можливих СРД до внесення відомостей до ЄРДР.

Тобто основним видом огляду при розслідуванні досліджуваної категорії кримінальних правопорушень є огляд місця події. Це підтверджують і результати опитування працівників правоохоронних органів, серед яких 81 % визначили його найбільш ефективною СРД при розслідуванні злочинів, кваліфікованих за ст. 146 КК України. Крім того, більшість з них (71 %) визначили його як джерело інформації для висування версій та проведення подальших СРД.

Стосовно сутності цієї процесуальної дії зазначимо, що вона, як зазначає О. Г. Філіпов, повинна виходити з терміна «оглянути», тобто обстежити очима, хоча у сприйнятті беруть участь також і нюх, дотик та інші органи чуття [84, с. 224]. В. П. Попов визначив його як комплекс слідчих і розшукових заходів, спрямованих на виявлення й закріплення речових доказів та слідів злочину, встановлення механізму й мотивів злочину, використання даних огляду з метою розшуку гарячими слідами [136, с. 8-9].

У свою чергу О. М. Васильєв надав таке його формулювання: це слідча дія, що полягає в безпосередньому сприйнятті, дослідженні і фіксації слідчим обстановки місця події, а також у виявленні, фіксації, вилученні слідів і речових доказів для встановлення в можливих межах характеру й обставин

події і винних осіб [85, с. 253]. Між тим одного факту використання даних, отриманих у процесі огляду, як зазначає І. Х. Максutow, недостатньо для включення розшуку в поняття «огляд місця події», оскільки ці дані можуть бути використані для проведення обшуку, призначення і проведення експертиз, провадження упізнання, слідчого експерименту [116, с. 22]. Тому визначення О. М. Васильєва, на нашу думку, є більш точним та відповідним процесуальній формі цієї СРД. Адже основне завдання ОМП – у виявленні, фіксації, вилученні слідів і речових доказів після безпосереднього сприйняття місця події, а в нашому випадку – місця, де здійснено викрадення людини, та місця утримання потерпілого.

Як доречно наголошує О. Зарубенко, з визначення огляду випливає, що ця слідча (розшукова) дія має низку ознак, за якими вона може бути відмежована від інших суміжних процесуальних дій, при проведенні яких також має місце огляд місцевості чи окремих об'єктів. Необхідність такого розмежування має як теоретичне, так і практичне значення. Адже процесуальні дії відрізняються між собою за метою, складом учасників, процесуальним порядком, тактичними прийомами проведення. Саме тому визначення їх сутності має важливе значення насамперед для практичної діяльності з розслідування злочинів, зокрема при вирішенні слідчим питання, яку саме слідчу дію і з якою метою необхідно провести, який при цьому можливо одержати результат і як його використати у майбутньому [59, с. 48].

Процес ОМП при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, можна розділити на три етапи: підготовчий, робочий та заключний. На підставі узагальнення судово-слідчої практики та аналізу наукових розробок учених конкретизуємо організацію і тактику огляду з урахуванням слідчих ситуацій, що склалися на початковому етапі розслідування.

Р.С. Белкін визначив заходи підготовчого етапу таким чином:

– переконатися, що заходів щодо охорони місця події, надання

допомоги потерпілим, ліквідації наслідків вжито та скласти план огляду;

- перевірити зміни, які відбулися на місці події до прибуття слідчого;
 - визначитися з колом учасників огляду і провести інструктивну нараду;
 - встановити особу потерпілого (свідків) і за необхідності опитати їх, дати завдання оперативним працівникам щодо встановлення зазначених осіб;
 - отримати оперативну інформацію для висунення слідчих та розшукових версій;
 - видалити з місця події сторонніх осіб, які не пов'язані з проведенням огляду;
 - забезпечити збереження речових доказів та охорону обстановки місця події;
 - організувати переслідування і затримання злочинців «гарячими» слідами;
 - оповістити територіальні органи про характер злочину та прикмети злочинців;
 - організувати спостереження у місцях можливої появи хуліганів;
 - використовувати (за необхідності) засоби масової інформації
- [83, с. 558].

В. В. Степанов у підготовчому етапі огляду виділяє такі організаційно-підготовчі заходи:

- встановлення меж місця події, в процесі якого виявляється характер вчинених дій;
- з врахуванням характеру місцевості та інших факторів, визначається порядок просторового охоплення місця події і пересування учасників огляду;
- вирішується питання про організацію роботи учасників огляду, розподілу їх обов'язків;
- здійснення заходів, спрямованих на збереження слідів на місці події;
- вирішення питання про доцільність застосування технічних засобів, на місці події [189, с. 90-91].

На думку В. Ю. Шепітька, підготовчі дії до виїзду СОГ на місце події полягають у такому:

- слідчий має уточнити характер події згідно з повідомленням, що надійшло;
- вжиття заходів (через органи міліції або адміністрацію установи) щодо охорони місця події та надання допомоги потерпілим;
- забезпечити безпеку громадян на ділянках, які межують з місцем події;
- перевірити готовність науково-технічних засобів;
- вирішити питання щодо транспортних засобів, які необхідні для виїзду на місце події;
- визначити коло осіб, які братимуть участь в огляді, згідно з характером злочину (судово-медичний експерт, експерт-криміналіст, інспектор ДАІ, кінолог);
- вирішити питання про запрошення понятих, особливо у випадках, коли місцем події є віддалена місцевість або огляд відбувається у нічний час тощо [93, с. 111-112].

Повністю погоджуючись з цими позиціями, розглянемо деякі зі заходів. Їх здійснення дозволяє слідчому отримати інформацію про:

- подію, що сталася; наявність на місці події очевидців та самого правопорушника;
- наявність на місці події працівників міліції та вжиті заходи щодо охорони місця події і збереження слідів;
- наявність на місці події постраждалих осіб. На основі цієї інформації слідчий вирішує: яким повинен бути склад учасників огляду (кого із спеціалістів чи інших осіб, наприклад, понятих слід залучити); які технічні засоби потрібні для огляду та їх готовність до використання [90, с. 226].

У зв'язку з тим, що огляд місця події є досить масштабним заходом, особливо з досліджуваного кримінального правопорушення, необхідно визначитись з його учасниками ще до виїзду СОГ на місце події. Для

проведення огляду місця події В. Д. Поливанюк вважає, що залежно від конкретної слідчої ситуації до складу СОГ повинні входити такі особи:

– обов’язкові учасники – слідчий, що спеціалізується на розслідуванні кримінальних правопорушень конкретної категорії (керівник СОГ), та оперативні співробітники;

– факультативні учасники – інспектор-криміналіст, що знає особливості роботи зі слідами стосовно злочинів даної категорії, та інспектор служби охорони або служби безпеки об’єкта, що оглядається [135, с. 245].

На наше переконання, до складу СОГ за даною категорією справ бажано залучати:

– працівників патрульної поліції – для забезпечення охорони місця події;

– експертів НДЕКЦ – для вилучення слідів біологічного походження, що могли залишитись на місці події в результаті опору потерпілої особи;

– працівників оперативних підрозділів – для затримання злочинців за «гарячими» слідами.

Стосовно експертів НДЕКЦ, яких необхідно залучати для вилучення слідів біологічного походження, що могли залишитись на місці події в результаті опору потерпілої особи, то це однозначно підвищило б рівень цієї СРД завдяки використанню спеціальних знань цих осіб. Адже спеціальні знання, як зазначає Ю. Д. Федоров, – це професійні знання, якими володіють відповідні спеціалісти, але не повною мірою – особи, котрі проводять дізнання, слідчі, судді [203, с. 110] Зазначені експерти, залучені слідчим, зобов’язані взяти участь у провадженні огляду та, використовуючи свої спеціальні знання і навички, сприяти слідчому у виявленні, закріпленні (фіксації) та вилученні доказів, звертати його увагу на обставини, пов’язані з виявленням, закріпленням та вилучення доказів, давати пояснення з приводу здійснюваних ним дій [87, с. 350]. Разом з тим 24 % респондентів указали на недостатнє використання спеціальних знань у ході проведення огляду місця події.

Важливими є дії патрульних поліції до прибуття СОГ на місце події. Серед них І. Мороз виділяє:

- надати допомогу потерпілому;
- забезпечити попередження можливих наслідків події;
- організувати силами ОВС або громадськості переслідування та затримання злочинця по «гарячих слідах»;
- вжити заходи щодо забезпечення недоторканності обстановки місця події [125, с. 275].

Після здійснення підготовчих заходів учасники СОГ починають безпосередній огляд місця події. Під час його проведення важливе значення набуває злагоджена діяльність всіх його учасників та найбільш повне вилучення доказової інформації. Для забезпечення цього надамо відповідні рекомендації.

Під час огляду основна діяльність слідчого повинна бути спрямована на виявлення очевидців події, пошук речових доказів, встановлення особи злочинців, з'ясування механізму злочину. Під час учинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини потерпілі можуть оборонятися. Тому слід уважно вивчати територію місця події для знаходження слідів боротьби. Це можуть бути плями крові, волосся, знаряддя вчинення кримінального правопорушення і т. ін.

Так, 20.09.2014 року, близько 10 години 00 хвилин гр. Б. разом з гр. П., гр. Є. та невстановленою в ході досудового розслідування особою на автомобілі «Фольксваген Транспортёр Т4» прибули до гаражного кооперативу, що знаходиться по вулиці Радгоспній в м. Бориспіль, з метою викрадення гр. Д. Реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне викрадення та позбавлення волі, перебуваючи біля гаражного кооперативу, що по вулиці Радгоспній в м. Бориспіль, близько 10-30 год. умисно, за попередньою змовою між собою, застосовуючи газовий балончик та металеві кайданки, викрали гр. Д. та гр. С., помістили їх до салону автомобіля та приблизно до 16-00 год. возили їх територією Бориспільського

та Баришівського районів Київської області з метою примусити потерпілого повернути борг, таким чином, незаконно позбавили волі гр. Д. та гр. С. Під час огляду місця події було вилучено газовий балончик, а також виявлено сліди вчинення кримінального правопорушення [188].

Серед методів, що найчастіше використовуються при ОМП, слід зазначити такі: концентричний; ексцентричний та фронтальний. При розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, можна застосовувати кожен з них або декілька в певній сукупності.

Зокрема, М. В. Салтевський, залежно від способів пересування під час огляду, виділяє: ексцентричний спосіб – рух по спіралі від центра до периферії; концентричний – рух від периферії до центра; фронтальний – дослідження об'єктів, розташованих на одній лінії; секторний – вивчення території по секторах; вузловий – об'єкт поділяється на ділянки, вузли, квадрати [151, с. 236-237]. І. М. Якимов зазначає, що оглядати обстановку місця події варто від периферії до центра, стверджуючи, що ніколи не слід розпочинати огляд із трупа, а передусім слід оглянути і вивчити оточення (місцевість, приміщення), шляхи до нього, входи й виходи, а вже потім переходити до головного предмета огляду [230, с. 79].

На наше переконання, працівники Національної поліції, залежно від ситуації, що має місце, самостійно повинні вирішувати, який метод застосовувати. Втім наша рекомендація – застосовувати концентричний метод огляду при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою.

Так, 04.08.2015 р. приблизно о 14.00 годин група осіб, попередньо вступивши в змову між собою з метою викрадення двох осіб, прибули на вул. Магнітогорська в м. Києві, де підбігли до гр. Ю. та гр. А., та з метою подолання волі потерпілих до опору, гр. Т. здійснив один постріл вгору з гладкоствольного самозарядного пістолета моделі «Форт-12Р», після чого вся група, застосовуючи силу, заштовхали потерпілих до автомобіля «Porsche

Сауенне» та з місця вчинення кримінального правопорушення зникли [184].

Отже, чіткого місця події ми визначити не зможемо. Однак, визначивши межі огляду та застосувавши концентричний метод, можливо виявити максимальну кількість доказової інформації.

Під час безпосереднього огляду місця події слідчий, як вірно зазначає М. І. Єнікєєв, повинен забезпечити з'ясування таких умов:

- чи вчинено злочин і якщо так, то якого виду;
- чи є дана місцевість місцем учинення злочину;
- скільки осіб брало участь у вчиненні злочину;
- на якій основі, з якою метою, коли вчинено злочин;
- які механізм та спосіб вчиненого, які дії вчинив злочинець, до яких наслідків вони призвели;
- що знищено чи пошкоджено;
- які предмети використовувалися як знаряддя злочину чи мав правопорушник транспортний засіб;
- які сліди на тілі, одязі, взутті, інших речах злочинця могли утворитися, в якому напрямку він відбув з місця події;
- хто міг бути свідком скоєного, приходу і відходу злочинця [52, с. 21].

Під час огляду необхідно виявляти і вилучати записи із:

- камер відеоспостереження, розташованих на об'єктах неподалік від місця злочину (державна установа, аптека, відділення банку, заправочна станція);
- автореєстраторів автомобілів, які рухалися уздовж місця викрадення людини;
- зроблені випадково пересічними людьми на фотоапарат, камеру або мобільний телефон. Такі відеоматеріали дозволяють довести причетність конкретних осіб (особливо організатора групи) до злочину.

Зняття інформації з камер відеоспостереження дозволяє фіксувати рух й напрямки пересування злочинців та визначити місце утримання потерпілого.

Так, 29 червня 2014 року близько 23:00 години, гр. Б. за попередньою змовою з особами (яким про вчинення указанного кримінального правопорушення повідомлено про підозру та матеріали відносно яких виділені в окреме провадження у зв'язку з їх розшуком), перебуваючи неподалік кафе-бару «Релакс» по вул. Злагода в смт. Королеве Виноградівського району Закарпатської області, умисно, насильно схопили гр. П., який в цей час проходив цією вулицею, повалили його на землю і почали наносити останньому удари руками та ногами по різних частинах тіла, внаслідок чого гр. П. знепритомнів, надалі помістили його у багажне відділення з обмеженим простором автомобіля марки «Фольксваген», який був у користуванні гр. Б., чим позбавили його волі і можливості вільно пересуватися, в подальшому відвезли у безлюдне місце на березі річки Тиса, що за межами села Веряця Виноградівського району, де приблизно до 02:00 години 30.06.2014 року продовжували свої знущання над ним у вигляді нанесення йому умисних тілесних ушкоджень, спричинення фізичного болю та страждань [175].

У даному випадку досить реальну допомогу в розшуку підозрюваних та доказуванні їх вини забезпечили перегляд відеозаписів з камер спостереження закладів, розташованих біля місця події.

При описі обстановки слідчий при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, завжди повинен виходити з того, що в подальшому може виникнути необхідність у реконструкції обстановки місця події і що це стане можливим лише тоді, якщо якісно буде складено протокол. З цього приводу доречною є думка Г. І. Грамовича, який стверджує, що неприпустимо вживати в протоколі невизначені слова і вирази як от «поблизу», «поруч», «близько» або робити в ньому якісь припущення. Можна лише фіксувати заяви потерпілих, матеріально-відповідальних осіб, свідків-очевидців, які беруть участь в огляді. При описі місця розташування об'єктів необхідно вказувати дві координати щодо нерухомих предметів. У заключній частині протоколу

слідчий перелічує вилучені об'єкти і вказує спосіб їх упаковки. Якщо застосовувалося фотографування, перелічуються сфотографовані об'єкти, вказуються умови зйомки і кількість зроблених знімків. Після виготовлення фотознімків вони оформляються у вигляді фототаблиці і долучаються до протоколу. До протоколу долучаються також схеми і плани місця події [41, с. 35; 148].

Так, гр. М. та гр. У. 09 жовтня 2013 року близько 23.00 год. разом із іншими особами, проїжджаючи мікроавтобусом сірого кольору марки «Рено Трафік», яким керувала інша особа, зупинились напроти господарства потерпілого гр. Ф., біля якого в цей момент знаходилися потерпілий та неповнолітня. В цей час у обвинувачених спільно з іншими двома особами виник умисел на вчинення злочинних дій. Надалі інша особа, з метою реалізації злочинного умислу, діючи в групі із обвинуваченими гр. М., гр. У. та з іншою особою, підійшов до потерпілого, який сидів на скутері на вулиці біля хвіртки господарства гр. Ф., та наніс удар рукою в обличчя, завдавши фізичного болю і не спричинивши тілесних ушкоджень. В подальшому гр. М. та гр. У. разом з іншими двома особами, діючи умисно, мікроавтобусом марки «Рено Трафік», усі разом спочатку поїхали в с. Урожайне Борщівського району, після чого повернули та поїхали в с. Латківці Борщівського району, а потім – у с. Вигода Борщівського району, де близько 00.10 год 10.10.2013 року висадили гр. Ф., а самі поїхали в бік с. Окопи Борщівського району. При цьому гр. М. та гр. У., діючи умисно, за попередньою змовою з іншими двома особами, утримували гр. Ф. в мікроавтобусі «Рено Трафік», в період часу з 23.20 год. 09 жовтня 2013 року до 00.10 год. 10 жовтня 2013 року, позбавивши його просторової та часової орієнтації, рухів та спричинивши тілесні ушкодження, чим заподіяли йому фізичних страждань [181].

Завдяки чіткому опису в протоколі ОМП механізму вчинення правопорушення та розташування слідів слідчому у подальшому було набагато простіше проводити слідчий експеримент з усіма підозрюваними та

потерпілим.

Окрім наведеного, нами також визначено основні вузлові місця, які підлягають ретельному огляду. У таких випадках доцільно оглядати місця, де були зосереджені сліди кримінального правопорушення, зокрема:

- місце, де було здійснене захоплення особи;
- місце, де утримувався потерпілий;
- місце, звідки здійснювалося спостереження за потерпілим;
- місце засідки або керування чи очікування завершення злочинної операції;
- транспортні засоби, в яких знаходилися потерпілий та члени організованої групи.

При дослідженні цих вузлів доцільно, як зазначалося вище, фіксувати об'єкти органічного (кров, сперма) та неорганічного (речі злочинців) походження.

Також важливе значення під час огляду місця події при розслідуванні досліджуваної категорії суспільно-небезпечних діянь має визначення його меж. З цього приводу К. О. Чаплинський зазначає, що помилки у визначенні меж огляду допускаються у випадках механічного фіксування слідів і обстановки на місці події, хоча саме характер події та обстановка визначають у кожному конкретному випадку межі території, яку потрібно ретельно оглянути. Через необґрунтоване звуження меж залишаються без огляду ті ділянки місцевості, на яких можуть бути об'єкти, безпосередньо пов'язані зі злочинном [214, с. 25].

Так, 01 серпня 2014 року, приблизно о 09 годині 00 хвилин, гр. Й., переслідуючи корисливий мотив, діючи за попередньою змовою разом зі своїм батьком гр. Е., групою осіб, перебуваючи біля будинку № 16 по вул. Ризькій в м. Києві, під приводом неофіційного працевлаштування викрали гр. О. з метою отримати від останнього чи його родичів грошові кошти. Продовжуючи свої злочинні дії, гр. Й. разом з гр. Е. на автомобілі «Peugeot Partner» вивезли гр. О. в с. Комарівка Макарівського району Київської

області, де, застосовуючи фізичне насильство, позбавили останнього волі, обмежили в свободі пересування та, починаючи приблизно з 10 години 01 серпня 2014 року, стали незаконно утримувати його в погребі приватного будинку за місцем проживання гр. Е. В подальшому приблизно о 02 годині 00 хвилин 02 серпня 2014 року гр. О. зміг самостійно вибратись з погреба та повідомити про своє місцезнаходження, а гр. Й. і гр. Е. були затримані працівниками міліції [182].

Межі огляду місця події включають в себе як місце, де відбулося викрадення людини та пов'язані з цим сліди або предмети, що мають ознаки речових доказів, так і приміщення або ділянка місцевості, де злочинець утримував особу. За необхідності слідчий може розширити межі огляду, що дозволяє виявити місця засідки або очікування завершення кримінальної операції.

Також нами було визначено основні тактичні помилки й прорахунки, яких припускаються слідчі під час огляду місця події. Так, щодо помилок, яких припускаються при виконанні СРД, то слід звернутися до їх класифікації, що надана О. О. Поповою, серед яких вона виділяє: 1) помилки, характерні для виконання слідчих дій, спрямованих на виявлення, фіксацію, вилучення і дослідження матеріальних слідів злочину; 2) помилки, характерні для виконання слідчих дій, спрямованих на отримання показань про обставини розслідуваної події; 3) помилки, характерні для виконання слідчих дій, що поєднують у собі елементи першої і другої груп [137, с. 11].

Г. А. Зорін у свою чергу надає класифікацію психологічних помилок відповідно до помилок у пізнанні об'єкта, зокрема:

- помилкове дроблення, розчленовування цілісного об'єкта, явища, події на незв'язані між собою частини;
- помилкове об'єднання різних, не пов'язаних об'єктів, явищ, фактів у загальне ціле, яким ці факти насправді не були;
- помилкове перебільшення реальних параметрів і характеристик прояви подій і дій;

- помилкове применшення цих параметрів і характеристик;
- помилкове зменшення і наділення описуваних подій, дій, предметів уявними і невластивими їм ознаками, рисами, особливостями поведінки;
- помилкове усунення, вилучення, пропуски в описі подій, дій і предметів за рахунок опускавання їхніх ознак, властивостей, деталей, проявів;
- помилкова перестановка, заміщення реальних об'єктів, ознак, властивостей чи дій іншими: зміщення в часі або перенесення в просторі;
- помилкова трансформація, тобто спотворення форми, структури, послідовності реальної події, явища, дії;
- помилкове ототожнення, бачення схожості або розрізнення (помилка розпізнавання);
- помилкове розуміння сказаного в процесі мовного контакту учасників розслідування [61, с. 271-272].

А вже В. П. Крамаренко серед помилок, що допускаються слідчими в процесі підготовки, проведення та оцінки результатів СРД, виводить такі:

- помилки в оцінці вихідних даних, на яких будується модель майбутньої слідчої дії;
- помилки при визначенні цілей слідчої дії, тобто ймовірність отримання протилежних результатів при тих самих вихідних даних, з тими самими засобами їх пошуку, виявлення і фіксації;
- помилки в плануванні майбутньої дії, що безпосередньо пов'язані з неправильним визначенням цілей слідчої дії або її структурного елемента;
- помилки в об'єкті дії, а саме неправильний вибір об'єкта, на який спрямована тактична дія слідчого;
- помилки в характері дії, що проявляють себе в необранні найбільш оптимальних прийомів і методів провадження операційних піддій, що спричиняє негативні результати слідчої дії у цілому;
- помилки в обранні місця проведення слідчої дії;
- помилки у визначенні і виборі часових параметрів виконання послідовності тих чи інших дій, спрямованих на пошук і закріплення

доказової інформації;

– помилки у визначенні ключових складових слідчої дії, що виявляються у неправильній організації початку і послідовності виконання дії або виборі прийомів обраної дії [80, с. 32-34].

Дослідження кримінальних проваджень за фактом незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, надало змогу сформулювати такі помилки, яких припускаються працівники правоохоронних органів при ОМП:

– поверхневе проведення огляду (59 %);
– несвоєчасність проведення огляду (63 %);
– недотримання криміналістичних рекомендацій щодо докладного опису обстановки та об'єктів огляду, внаслідок чого відбувається поверхова фіксація виявлених слідів у протоколі огляду місця події без зазначення їх індивідуальних ознак (63 %);

– ігнорування багатьох слідів, що мають важливе значення у конкретному кримінальному провадженні (42 %);

– ігнорування записів з камер спостереження (38 %);
– проведення огляду неповним складом слідчо-оперативної групи (28 %);

– епізодичне проведення фотографування та відеозапису, оформлення фототаблиць та інших додатків до протоколу ОМП без дотримання процесуальних вимог та криміналістичних рекомендацій (91 %);

– до протоколів огляду місць події всупереч вимог п. 4 ст. 105 КПК не долучаються фототаблиці. Як наслідок, вкрай знижується обсяг доказової інформації за результатами СРД (52 %);

– відсутність необхідних технічних засобів виявлення слідів злочину (19 %);

– використання науково-технічних засобів не в повному обсязі (82 %);

– ігнорування оперативно-розшукової інформації (12 %);

– безпідставне звуження меж огляду (77 %);

– відокремлене, без відповідної взаємодії проведення ОМП слідчим та інспекторами-криміналістами (61 %).

Серед різновидів несприятливих наслідків допущення слідчих помилок О. М. Домашенко виокремлює такі:

- втрата доказової інформації або джерела її виявлення (отримання);
- втрата доказової сили виявленої (отриманої) релевантної криміналістичної інформації (неприпустимість доказів);
- створення загрози настання негативних наслідків через тактичні прорахунки і, як результат, неможливість використання такої інформації як доказу [48, с. 135].

Важливе значення при розслідуванні даної категорії кримінальних правопорушень має огляд предметів. Це передбачений кримінально-процесуальним законодавством огляд будь-якої речі, матеріального сліду, що сприймаються органами чуття і стосуються події злочину. Слідчий може виявити їх під час огляду місця події, обшуку, виїмки, їх можуть надати свідки, потерпілі, підозрювані, обвинувачені [90, с. 158].

У таких випадках їх огляд є частиною тієї слідчої дії, під час якої вони були виявлені. Якщо ж для огляду предметів потрібно багато часу чи за наявності інших підстав (наприклад, предмет надав слідчому під час допиту свідок), слідчий проводить огляд за місцем провадження слідства. В цьому випадку огляд предмета буде самостійною слідчою дією. Огляд предметів повинен проводитися таким чином, аби поза увагою слідчого не залишились ознаки і якості предмета, які мають значення для справи. Огляд предметів починається з вивчення їхнього загального виду. Слідчий встановлює стан предмета, його назву і призначення, за необхідності – правила використання. У подальшому в ході огляду виявляються індивідуальні ознаки предмета, його дефекти й особливості, що вказують на зв'язок із подією, що розслідується [90, с. 158].

Підсумовуючи, зазначимо, що найбільш важливою, першочерговою та незамінною процесуальною дією на початковому етапі розслідування

незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, є огляд. Нами виокремлено основні види огляду, що проводяться при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, зокрема: місця, де здійснено викрадення людини – 100 %; місця утримання потерпілого – 89 %; житла чи іншого володіння особи – 43 %; предметів і речей – 35 %; документів – 27 %; транспортних засобів – 85 %. Ретельне проведення всіх можливих організаційно-підготовчих заходів, повне та ефективно застосування відповідних тактичних прийомів і рішень забезпечить максимально ефективно проведення усіх зазначених видів цієї СРД.

3.2 Тактика допиту підозрюваного, потерпілого та свідка

Однією з основних процесуальних дій на початковому етапі розслідування є допит. Ретельна підготовка до нього, правильне використання тактичних прийомів надасть змогу одержати велику кількість доказової інформації. Тому організаційно-тактичні особливості допиту при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, вимагають ґрунтовного висвітлення. Нами буде конкретизовано процесуальні, організаційні й тактичні особливості проведення цієї СРД.

Розглядаючи допит як СРД, одразу слід зазначити, що вона є найпоширенішою серед тих, за допомогою якої збирається інформація в будь-яких кримінальних провадженнях.

Так, 25.10.2013 року близько 13.00 год., гр. Ж. керуючи власним автомобілем, діючи умисно, з метою незаконного позбавлення волі людини, зупинився на автомобілі на перехресті вулиць Української та Будівельників напроти кафе «Кантрі» в м. Ужгороді, де в той час перебував громадянин гр. Є., і разом із трьома особами із застосуванням фізичного насильства

заштовхали гр. Є. всупереч його волі в багажне відділення вказаного автомобіля та відвезли останнього в гаражне приміщення, в якому незаконно утримували його протягом 25 хвилин [176]. Лише завдяки оперативному та ефективному проведенню допитів свідків у кафе «Кантрі» працівники правоохоронних органів змогли зібрати орієнтуючу інформацію на початковому етапі розслідування.

В. А. Журавель стверджує, що допит – це процесуальна дія, що являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, які беруть у ньому участь, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справі [93, с. 252]. Інші науковці визначають його як слідчу дію, котра полягає в отриманні й фіксації у встановленій кримінально-процесуальній формі суб'єктом розслідування інформації шляхом безпосереднього комунікативного контакту, а предметом допиту є встановлена інформація як будь-які дані, що мають значення для встановлення істини [156, с. 151].

Окремі автори допит характеризують як серію логічно поєднаних між собою запитань, що ставляться уповноваженою особою у певній послідовності: хронологічній, логічній, тактичній, зворотній, психологічній [140, с. 70]. Кожне з наведених визначень має право на існування, але, на наше переконання, допит – це СРД, що являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб з метою виявлення будь-яких відомостей, що мають значення для розслідування.

Організаційно-підготовчі заходи допиту при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, є обов'язковими для ефективного проведення СРД. На наш погляд, достатньо повно виділяє заходи підготовчого характеру А. Ф. Волобуєв таким чином:

– ретельне, повне і всебічне вивчення матеріалів кримінального провадження;

– визначення черговості допиту (тобто кола осіб, які підлягають допиту та послідовності їх проведення);

– одержання інформації про допитувану особу;

– ознайомлення з деякими спеціальними питаннями;

– запрошення осіб, участь у допиті яких є обов'язковою;

– планування допиту;

– визначення часу і місця проведення допиту;

– підготовка робочого місця для проведення допиту [96, с. 295-297].

В. О. Коновалова вдало зазначає, що підготовка до допиту повинна включати: вивчення матеріалів кримінальної справи; вивчення спеціальних питань; вивчення даних про особистість допитуваного; складання плану допиту [, с. 39-40].

В свою чергу, Ю. В. Гаврилін надає такий перелік організаційно-підготовчих заходів:

– вивчення матеріалів кримінальної справи;

– збирання вихідних даних, що стосується предмета допиту;

– визначення кола осіб, які підлягають допиту; - вивчення особи допитуваного;

– вивчення особи допитуваного;

– встановлення способу виклику на допит і черговості його проведення;

– запрошення до участі у слідчій дії третіх осіб;

– визначення технічного забезпечення допиту;

– підготовка спеціальних питань;

– підготовка місця допиту;

– складання плану слідчої дії [76, с. 39].

А вже В. Г. Лукашевич зазначає, що при підготовці до будь-якої вербальної слідчої дії мають досліджуватися матеріали справи та результати оперативно-розшукової діяльності в трьох основних напрямках: вивчення осіб, з якими належить спілкуватись; аналіз фактичних даних та зібраних у

справі доказів; вивчення структури спілкування осіб, котрі цікавлять слідчого [112, с. 138].

У ході вивчення матеріалів кримінальних проваджень нами встановлено, що потерпілі й свідки нерідко відмовляються давати показання або надають їх не у повному обсязі (24 %). Це зумовлено побоюваннями розголошення факту викрадення або негативним впливом з боку злочинців.

Як свідки можуть бути допитані особи, які:

- були очевидцями викрадення;
- володіють даними про злочинну подію та її учасників;
- є близькими чи родичами потерпілого.

Звичайно, свідки можуть як надати необхідні відомості поліції, так і можуть це не зробити. З цього приводу Л. Д. Удалова зауважує, що спілкування під час допиту ускладнюється тим, що допит є специфічною формою спілкування, у процесі якої громадяни, які перебувають у сфері досудового розслідування та судового розгляду справи, входять у безпосередній контакт із представниками слідчих та судових органів, які наділені владними повноваженнями [200, с. 134].

В. С. Комарков зазначає, що тактика допиту – це найбільш доцільні форми і способи взаємодії слідчого з допитуваним, які здійснюються для з'ясування істотних для справи обставин шляхом оперування доказовою та оперативною інформацією. Автор стверджує, що зміст тактики допиту включає у себе: визначення шляхів встановлення психологічного контакту; розробку раціонального комплексу тактичних прийомів та засобів їх реалізації; передбачення можливого ефекту їх впливу; визначення моменту і послідовності застосування кожного тактичного прийому, виходячи зі специфіки конкретної слідчої ситуації [74, с. 56].

Тому В. О. Коновалова констатує, що, визначаючи тактичні прийоми допиту й оцінюючи отримані показання, необхідно з'ясувати:

- умови, у яких свідок або обвинувачений спостерігав предмети і явища (удень, уночі, близько, далеко, тобто об'єктивні чинники);

– психічний стан допитуваного на момент сприйняття чи після нього (був свідок зляканий, вражений, хвилювався, перебував в несвідомому стані, у стані сп'яніння тощо);

– загальний стан органів чуттів людини (стан зору, органів слуху, нюху та ін.);

– загальну здатність до конкретного сприймання й запам'ятовування (зі слів допитуваного потрібно уточнити, що саме він краще сприймає й запам'ятовує – колір, номери, прізвища тощо) [75, с. 9].

Забезпечення цих умов матиме результати не лише на досудовому розслідуванні, але й при судовому розгляді справи. Адже суд повинен урахувати можливість необ'єктивності свідка, що викликана різноманітними обставинами: симпатією до однієї зі сторін, дружніми чи сімейними зв'язками тощо. Це зумовлює складнощі оцінювання судом такого засобу доказування. Тому суд на стадії безпосереднього дослідження доказів повинен виявити такий зв'язок, що надалі матиме значення для правильного оцінювання цього джерела відомостей про факти чи обставини кримінального провадження під час прийняття рішення в цьому провадженні [114, с. 264].

К. О. Чаплинський зазначає, що за даними вивчених кримінальних справ та оперативних матеріалів, позитивний результат досягається під час першочергового допиту тих членів групи, які:

– найбільш інформовані про обставини справи, неповною мірою зацікавлені у тому, що злочин залишився нерозкритим і можуть об'єктивно викласти інформацію;

– безпосередньо пов'язані між собою епізодами злочинної діяльності, що дозволяє у разі необхідності провести очні ставки між ними;

– виконували другорядні функції під час учинення злочинів (після викриття групи вони можуть претендувати на роль свідків чи пособників, а не співвиконавців);

– мають незначний злочинний досвід, схильні переоцінювати ступінь

поінформованості слідчого або мають у групі статус «опозиціонерів» і конфліктують з лідером та іншими членами групи [219, с. 111].

В. П. Бахін та Н. С. Карпов доречно наголошують, що утаювання і перекручення інформації допитуваними обумовлюють необхідність активності та наступальності слідчого при допиті, щоб він не виступав у ролі простого реєстратора відомостей, які йому повідомляються [10, с. 10].

В переважній більшості випадків допит починається з вільної розповіді допитуваної особи. Втім, як зазначає О. Олійник, найчастіше вільна розповідь не дає вичерпної інформації. Адже особа може не надавати значення яким-небудь відомим їй обставинам, вважаючи їх неістотними для слідства, а тому не згадує про них. Іноді свідок не вміє точно сформулювати думку, забуває щось тощо. У цьому застосовують такий тактичний прийом, як допит у формі запитань [130, с 31]. Тому після вільної розповіді починається постановка запитань. Для послідовної та правильної постановки запитань необхідно визначити предмет допиту.

Ю. В. Колесник зазначає, що окремі із кримінальних процесуальних норм, що містяться в КПК України і розкривають порядок проведення допиту чи встановлюють предмет допиту або визначають окремі категорії допитуваних осіб, містяться в розрізних статтях, і тому під час підготовки й проведення допиту слід враховувати вимоги кожної з них. Чинними нормами КПК України встановлено можливість проведення під час досудового розслідування допиту таких осіб: свідків, потерпілих, підозрюваних, обвинувачених, експерта, учасників негласних слідчих (розшукових) дій. Предмет допиту кожної особи визначається її процесуальним статусом і враховує потребу виконання основного завдання допиту – встановлення в результаті отримання показань допитуваної особи обставин, що мають значення для кримінального провадження [69, с. 84].

Погоджуючись з висновками К.О. Чаплинського, ми визначили загальний перелік обставин, що входять до предмета допиту, а саме:

– виникнення злочинного задуму;

- відомості про об'єкт посягання, мотив злочину, ставлення особи до злочинних наслідків;
- способи підготовки та вчинення злочинів, послідовність злочинних дій, а також особливості приховування злочинної діяльності (її характер);
- час, місце, обстановка та механізм учинення злочинів;
- відомості про особу злочинця;
- умови, за яких допитуваний спостерігав будь-які предмети або явища;
- психологічний та фізичний стан особи в момент сприйняття чи після нього;
- загальна здатність допитуваного до певного сприйняття, запам'ятовування та відтворення;
- обставини, що сприяли або перешкоджали учиненню злочинів;
- способи формування організованої групи та характер злочинної діяльності;
- виявлення психологічної й функціональної структури групи (якісний склад, рівень організованості) та розподілу функціональних обов'язків;
- кількісний склад групи при вчиненні кожного епізоду злочинної діяльності, конкретні дії кожного, навички володіння зброєю та прийомами боротьби;
- виявлення осіб, які не брали безпосередньої участі у вчинених злочинах, але обізнаних про їх підготовку, вчинення або приховання;
- наявність корумпованих зв'язків та зв'язків з іншими злочинними групами;
- способи протидії розслідуванню та впливу на потерпілих, свідків і членів групи, які дають правдиві показання;
- наявність у групі конфліктів, протиріч та розбіжностей;
- способи легалізації отриманих доходів та відтворення злочинної діяльності;

– встановлення осіб, які залишилися на волі і продовжують злочинну діяльність або налагоджують зв'язки між членами групи та намагаються створити єдину, вигідну для всіх лінію поведінки та ін. [215, с. 210].

З огляду на зазначене нами сформульовано предмет допиту та запропоновано рекомендації щодо використання найбільш раціональних тактичних прийомів (комбінацій) допиту. Так, під час допиту вказаних учасників кримінального процесу потрібно встановити:

- відомості про особу злочинця;
- дані про транспортний засіб, на якому здійснено викрадення;
- механізм злочину та всі його обставини;
- характер дій злочинців та розподіл злочинних ролей;
- причини й умови, що сприяли злочину;
- дані про минулі взаємини із викрадачем та ін.

Після того, як усе необхідне на даному підготовчому етапі розслідування в однієї групи допитуваних з'ясовано, допитується наступна група осіб, які пов'язані між собою обставинами справи. Для результативності цих слідчих дій рекомендується складати програми допитів. Типова програма допиту є сукупністю запитань, які дозволяють з максимальною повнотою з'ясувати обставини, що становлять предмет доказування у кримінальній справі [126, с. 58].

В. А. Журавель пропонує серед них формулювати запитання у хронологічній, логічній послідовності; зіставлення показань із точно встановленими доказами; постановка нагадуючих, доповнюючих, деталізуючих, уточнюючих запитань; пред'явлення речових і письмових доказів [58, с. 18-24].

Так, 07 вересня 2012 року, близько 11 год. 30 хв., гр. Б. за попередньою змовою та спільно з двома невстановленими слідством особами, з метою незаконного викрадення гр. М. та позбавлення його волі на тривалий проміжок часу прибули до будинку, розташованого по пр-ту Суворова в м. Ізмаїлі Одеської області. Здійснюючи свій злочинний умисел, гр. Б. та

невстановлені слідством особи застосували до гр. М. насилля. Після цього його всупереч його волі посадили в автомобіль, чим незаконно позбавили його волі, вивезли за межі м. Ізмаїл і в подальшому утримували на тваринницькій фермі в районі с. Озерне Ізмаїльського району Одеської області, а також в інших невідомих слідством місцях. Зазначені дії відносно гр. М. здійснювались протягом тривалого часу у період з 07.09.2012 року до 10.09.2012 року. Гр. Б. свою провину в скоєному злочину не визнав, пояснивши, що він не має ніякого відношення до даного злочину. Гр. М. він не викрадав, ніде його не утримував та ніяких тілесних ушкоджень йому не спричиняв. Гр. М. його оговорив. Провина гр. Б. у скоєнні вищевказаних дій підтверджується свідченнями потерпілого та свідків, зокрема: свідченнями потерпілого гр. М. про те, що 07.09.2012 року по дорозі додому на нього напали двоє молодих чоловіків, які почали його бити по обличчю, а потім посадили в машину, за кермом якої перебував гр. Б. Останній йому тілесні ушкодження не причиняв, але давав указівки іншим чоловікам, щоб ті тримали його на фермі. Увечері того ж дня його знов кудись повезли у невідомому напрямку та незаконно утримували у закритому приміщенні, що не давало йому можливості орієнтуватися у просторі та часі, обмеживши у прийомі їжі, води, а також в справленні природних потреб. Через три дні вони його відпустили та гр. М. повернувся додому. За свідченнями свідка, вона працювала у аптеці, що розташована по пр-ту Суворова в м. Ізмаїлі. 07.09.2012 року вона бачила, як двоє невідомих били особу, вийшовши з аптеки, вона стала кричати, що вони роблять. Після цього невідомі хлопці заштовхнули гр. М. в автомобіль білого кольору та відвезли. За свідченнями свідка про те, що 07.09.2012 року він приїхав на ферму, там знаходилось два автомобілі. Також на фермі був гр. Б. та ще двоє чоловіків. Він не бачив та не чув, щоб когось побили чи примусово утримували. Про те, що на фермі утримували гр. М., йому не було відомо. У ході проведення досудового розслідування він давав свої свідчення, однак на теперішній час він свої свідчення не підтверджує, оскільки що під час його допиту йому задавали

навідні питання та записували відповіді, як вважали за потрібне. – свідченнями свідка про те, що автомобіль належить йому на праві власності. Гр. Б. брав у нього цей автомобіль в оренду у серпні 2012 року. У вересні він йому автомобіль не давав [160]

Стосовно системи тактичних прийомів, то доречно спочатку звернутись до позицій науковців. Так, В.О. Коновалова до них відносить такі:

- постановка додаткових запитань;
- постановка деталізуючих запитань;
- постановка уточнюючих запитань;
- пред'явлення речових доказів;
- оголошення показань інших осіб;
- ознайомлення з протоколом огляду місця події;
- оголошення висновку експерта;
- оголошення результатів слідчого експерименту [77, с. 208].

Успішність допиту залежить від умілого вибору та ефективного застосування тактичних прийомів. Проведене нами опитування працівників поліції показало, що під час розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, застосовуються такі тактичні прийоми допиту:

- встановлення психологічного контакту – 100 %;
- викладення показань у формі вільної розповіді – 100 %;
- постановка запитань – 100 %;
- використання фактора раптовості – 24 %;
- створення уявлення про інформованість слідчого – 61 %;
- спостереження за поведінкою допитуваного – 43 %;
- застосування відеозапису – 28 %;
- використання у злочинній групі конфліктів і протиріч – 48 %;
- використання різних темпів допиту – 32 %;
- пред'явлення доказів – 29 %;
- приховування меж поінформованості слідчого – 22 %;
- використання рефлексії допитуваного – 6 %.

З допитуваною особою варто встановити психологічний контакт для

успішного проведення допиту. Є. Д. Лук'янчиков, наприклад, визначає його як цілеспрямовану діяльність слідчого з управління рухом інформації в процесі спілкування, що забезпечує розвиток спілкування в потрібному напрямі протягом усього розслідування [110, с. 198].

І. Е. Реуцька та О. І. Бродченко доречно зазначають, що для зняття стану напруженості, хвилювання, неспокійності, тривожності, неприязні, підозрілості під час слідчих (розшукових) дій варто встановити з неповнолітнім психологічний контакт, застосовуючи при цьому низку психологічних прийомів. Наприклад, стосовно допиту йдеться про правило «накопичення згоди» - на початку допиту задаються питання лише з позитивними відповідями, що не викликають тривоги, поступово вони ускладнюються, наближуються до суті проблеми; демонстрація спільності поглядів, оцінок, інтересів (гендерна рівність, місце проживання, земляцтво, хобі); прийом «психологічного прогладжування» - визнання слідчими позитивних якостей допитуваного, наявності правоти в його позиціях, словах, вияв розуміння (це заспокоює неповнолітнього, підвищує почуття впевненості, доброзичливості з боку того, хто допитує); зайняте відносно один одного місце партнерів по спілкуванню; частота і стійкість візуального контакту; наявність природної, невимушеної міміки, жестів, схожість манери спілкування [145, с. 65].

Будь-яка СРД розпочинається зі встановлення психологічного контакту, тобто такого налаштування до спілкування, яке може привести до найбільш ефективних результатів. Психологічний контакт у своєрідній формі спілкування, яка має місце в судочинстві, обумовлює отримання доказової інформації, яка сприяє встановленню об'єктивної істини. Поняття «психологічний контакт» обумовлює конкретний вплив на психіку осіб, які вступають в спілкування. Психологічний вплив при встановленні контакту може мати різні форми та зумовлений низкою обставин, серед яких необхідність встановлення контакту, його мета, прийоми впливу, використання емоційного стану осіб під час спілкування та бажання надавати

необхідну інформацію [75, с. 65]

Як доречно наголошує Н. О. Кононенко, слід пам'ятати, що кожен допитуваний є особистістю, у зв'язку з чим необхідним є вибір індивідуального шляху до встановлення з ним психологічного контакту. У зв'язку з цим важливим є вміння слідчого сформувати між учасниками допиту обстановку довіри або викликати прихильність у допитуваної особи [78, с. 335]. Адже вербальні слідчі дії мають на меті отримання доказової інформації від людей через застосування комплексу спеціальних прийомів (опитування, опису, аналізу, спостереження, порівняння, аналогії, ідентифікації, моделювання та органолептичних методів, логічної, психологічної, фізичної та іншої природи) і засобів. Спільними ознаками вербальних слідчих дій є особливий характер джерела інформації та її отримання на основі вільного волевиявлення та оціночних суджень джерела [150, с. 12].

Під час допиту поведінка слідчого може корегуватися залежно від динаміки психічного стану допитуваної особи. При цьому важливо фіксувати, у зв'язку з чим відбувається зміна його настрою (радість, розчарування, незадоволення), зміна у способах комунікації (зухвалість, брутальність, різкість, догідливість, люб'язність тощо). Крім того, необхідно враховувати як вербальну, так і паравербальну інформацію [51, с. 454].

Слід розуміти, що не можна ставити навідні запитання та записувати їх на власний розсуд. Адже це може в подальшому мати значення в судовому засіданні. В. Г. Лукашевич зазначає, що не можна задавати допитуваному навідні та такі, що уловлюють, запитання, тобто такі, що прямо чи побічно підказують визначену відповідь [111, с. 56].

Крім зазначених, можна застосовувати й інші тактичні прийоми. Так, К.О. Чаплинський додає до цього переліку такі:

- оголошення показань свідків;
- постановка нагадуючих (уточнюючих) запитань;
- використання різного темпу допиту (форсований, уповільнений або

змішаний) [218, с. 271-273].

Допити підозрюваних і потерпілих у більшості випадків (75 %) проводяться на подальших етапах розслідування.

Виявлено, що у 94 % випадках допити підозрюваного проводилися у конфліктних ситуаціях. Серед них можна виокремити такі:

- давання неправдивих і неповних показань – 73 %;
- відмова від давання показань – 32 %;
- відсутність психологічного контакту з допитуваним – 89 %;
- постійна зміна показань або заявлення неправдивого алібі – 21 %;
- негативний вплив на сумлінного учасника кримінального процесу – 16 %.

М. І. Порубов рекомендує, з метою викриття підозрюваного щодо його заяви про алібі, використовувати досить ефективний, на наш погляд, прийом: найдетальнішим чином зафіксувати його свідчення про події дня, коли вчинено злочин, і запропонувати підозрюваному підписати саме цю частину протоколу. Справа в тому, що людина не в змозі запам'ятати докладно всі факти кожного прожитого дня і запам'ятовує найбільш яскраві з них. Злочин належить до розряду незвичайних подій, тому день, коли був скоєний злочин, краще запам'ятовується. До того ж підозрюваний, продумуючи алібі, прагне утримати в пам'яті обставини злочину. Слідчий у процесі подальшого допиту запитує в обвинуваченого, чим пояснити той факт, що він так докладно запам'ятав саме день учинення злочину і так погано запам'ятав дні, які йому передували і наступні. Такий прийом зазвичай дозволяє встановити навмисну неправду в показаннях підозрюваного і ставить його перед необхідністю зізнатися в цьому [138, с. 195].

З огляду на конфліктність допиту нами запропоновано організаційно-підготовчі заходи і тактичні прийоми його проведення, які дозволяють завчасно запобігати можливій протидії розслідуванню та проводити процесуальну дію ефективно й «наступально».

До найбільш ефективних тактичних прийомів допиту членів

організованої групи віднесено такі:

- психологічний контакт із допитуваним – 100 %;
- пред'явлення доказів – 73 %;
- застосування відеозапису – 56 %;
- створення напруги – 52 %;
- використання в організованій групі конфліктів і протиріч – 48 %;
- спостереження за поведінкою допитуваного – 31 %.

Роздроблення сил і засобів протидіючої сторони. М. І. Порубов щодо цього прийому пише, що при розслідуванні злочинів, учинених групою, важливо пробити пролом у їх заздальгідь узгоджених свідченнях на випадок затримання. Злочинна група підготовлена до вчинення злочинів, до затримання одного зі співучасників. Потім ця сила обертається слабкістю. Кожний з них випробовує страх перед реальною необхідністю нести покарання, обтяжливо розуміючи, що він залишився наодинці [139, с. 136].

Проведеним опитування працівників слідчих підрозділів встановлено, що допити свідків при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини визначено як джерело, з якого найчастіше отримується інформація для висування версій щодо особи злочинця та проведення слідчих (розшукових) дій у 28 % випадків. Також допит свідків визначався 59 % респондентів як найбільш ефективна СРД під час розслідування.

Констатуючи наведене, зазначимо, що допит під час розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого групою осіб, має важливе значення. Це одна з найбільш інформаційно наповнених слідчих (розшукових) дій, за допомогою яких визначаються напрямки подальшого розслідування. Найбільш ефективними тактичними прийомами допиту є: встановлення психологічного контакту; викладання показань у формі вільної розповіді; постановка запитань; використання фактора раптовості; створення уявлення про інформованість слідчого; спостереження за поведінкою допитуваного.

3.3. Особливості проведення слідчого експерименту

Будь-які насильницькі правопорушення характеризуються певною сукупністю дій, які чинив злочинець або потерпілий. Отже, характерною СРД у цих провадженнях буде слідчий експеримент. Не є винятком і розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою. Більше того, при насильницькому захопленні людини чи позбавленні її волі механізм учинення злочину потребує обов'язкового відтворення в ході досудового розслідування. Завдяки цьому перевіряється правдивість показань учасників процесу, коригуються слідчі версії, планується проведення подальших СРД та НСРД.

Загалом, за своєю сутністю слідчий експеримент, про що наголошує С. Ю. Карпушин, є слідчою (розшуковою) дією дослідницького характеру, оскільки саме відтворення, досліди й випробування, що проводяться в його межах, і становлять його сутнісну природу, слугують специфічним засобом перевірки та одержання нових доказів у кримінальному провадженні [66, с. 53]. Крім того, це досить складна СРД за особливостями організації та процесуального порядку її проведення й характером тактичних прийомів, які при цьому застосовуються. Тому дослідження організаційно-підготовчих заходів, тактичних умов та прийомів слідчого експерименту при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, є, беззаперечно, необхідним.

Як зазначають окремі науковці, від огляду його відрізняє передусім те, що в процесі проведення огляду слідчий сприймає не саму подію, а її сліди, відображення, тоді як під час слідчого експерименту сприймається і подія, і її результат. Під час огляду слідчий відшукує та фіксує матеріальні сліди, об'єкти. Натомість у ході слідчого експерименту дослідженню піддаються різні за змістом джерела доказів, у тому числі дані огляду місця події, показання обвинувачених, свідків, потерпілих [34, с. 46].

Т. М. Балицький зауважує, що аналіз визначень досліджуваної СРД,

поданих у процесуальній і криміналістичній літературі, засвідчує, що всі вони характеризують слідчий експеримент насамперед як відтворення – відтворення обстановки або обставин події, відтворення тих чи інших фактів, ознак, сторін досліджуваного явища. Ще одним істотним недоліком запропонованих у літературі визначень слідчого експерименту є обмеження цілей цієї слідчої (розшукової) дії, як правило, перевіркою зібраних у справі доказів [9, с. 25].

Відповідно до ст. 240 КПК слідчий експеримент – це слідча (розшукова) дія, яка полягає в тому, що слідчий та/або прокурор у присутності понятих, а в необхідних випадках за участю спеціаліста, підозрюваного, потерпілого, свідка, захисника, представника, з метою перевірки та уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, здійснюється відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проводить інші необхідні дослідження чи випробування [102].

До основних його завдань Ю. А. Чаплинська відносить:

- встановлення точного механізму вчинення злочину;
- перевірка висунутих слідчих версій;
- виявлення причин і умов, що сприяли або перешкоджали вчиненню злочину;
- перевірка та уточнення фактичних даних, одержаних за результатами проведених окремих слідчих дій;
- отримання нових доказів;
- встановлення та усунення розбіжностей у показаннях підозрюваних, обвинувачених, свідків і потерпілих;
- визначення меж поінформованості або необізнаності злочинців про подію злочину тощо [212, с. 45]

Для розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, найбільш характерними завданнями є встановлення точного механізму вчинення злочину, а також

встановлення та усунення розбіжностей у показаннях підозрюваних, свідків і потерпілих. Це пояснюється, по-перше, обов'язковим відтворенням події правопорушення, та, по-друге, частими конфліктними ситуаціями в провадженні.

Стосовно поєднання слідчого експерименту з оглядом вважаємо за потрібне навести позицію Б. М. Дердюка, який зазначає, що огляд як самостійна СРД в багатьох аспектах подібна до слідчого експерименту. Адже під час його проведення можна не лише вилучити сліди чи інші матеріальні об'єкти, які при цьому підлягають обов'язково огляду. У цих випадках слідчий може виїхати на місце й у присутності понятих, а в необхідних випадках з участю спеціаліста, свідка, потерпілого, підозрюваного відтворити дії, обстановку, обставини певної події, провести необхідні дослідження чи випробування [47, с. 173].

Ю. А. Чаплинська, у свою чергу, вказує на те, що спільним для слідчого експерименту й огляду місця події є те, що ці обидві слідчі (розшукові) дії проводяться на місці, розташування та обстановка якого має значення для кримінального провадження, а також те, що під час їх проведення широко застосовується такий пізнавальний прийом, як спостереження. Відмінність між цими слідчими (розшуковими) діями виявляється як у підставах їх проведення, так і в процесуальному порядку. Так, якщо для проведення огляду місця події достатньо відомостей про те, що в певному місці відбулась певна подія, яка має ознаки кримінального правопорушення, то підставами слідчого експерименту є достатні відомості, що вказують на необхідність перевірки й уточнення відомостей, які мають значення для кримінального провадження. При цьому якщо огляд місця події в невідкладних випадках може бути проведено до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, то слідчий експеримент – тільки після такого внесення. Очевидно, саме цей факт, а також підстави проведення настановлюють на висновок про те, що слідчий експеримент належить до похідних слідчих (розшукових) дій [213, с. 251]. Тобто

досліджувана СРД є ефективним методом перевірки й уточнення доказової інформації.

На думку 85 % слідчих, експеримент під час розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, є незамінним способом перевірки та отримання самостійних доказів. У кримінальних провадженнях досліджуваної категорії він має важливе, а нерідко й вирішальне значення.

На основі порівняльного аналізу наукових поглядів учених спробуємо визначити організаційно-тактичні особливості проведення СРД. Так, А. М. Ларін визначає такі елементи підготовчого етапу:

- коло та послідовність питань, які необхідно з'ясувати;
- склад учасників слідчої дії та осіб, які надають допомогу слідчому;
- місце та час проведення слідчої дії;
- попередні та наступні слідчі, розшукові, технічні та організаційні заходи, проведення яких забезпечить успіх цієї слідчої дії;
- перелік матеріалів справи та науково-технічних засобів, що можуть знадобитись;
- доповнення та зміна загального плану у справі та планів інших слідчих дій [107, с. 149-150].

Натомість О. М. Васильєв вказує на необхідність проведення таких підготовчих заходів:

- прийняття рішення про проведення слідчого експерименту;
- визначення мети та обрання способів слідчої (розшукової) дії;
- визначення часу і місця проведення експерименту;
- забезпечення умов, максимально наближених до тієї обстановки, що перевіряється;
- добір учасників слідчого експерименту;
- підготовка об'єктів, необхідних для постановки дослідів;
- складання плану експерименту і забезпечення охорони місця його проведення [23, с. 35].

Отже, обов'язковим елементом підготовки названо складання плану експерименту. З цього приводу доречною є позиція А. Н. Шалікова стосовно того, що слідчий, плануючи проведення слідчого експерименту, повинен прогнозувати і його результати, а також моделювати кінцеві висновки у вигляді кількох версій і напрямків діяльності з розслідування кримінального правопорушення. Для такого моделювання необхідно достатньо повно вивчити та проаналізувати матеріали кримінальної справи, знати особливості місця події та об'єктів, які там знаходяться, тощо [221, с. 376]. Тому закономірним є безпосереднє долучення до підготовчих заходів вивчення матеріалів кримінального провадження.

А. А. Ексархопуло при визначенні заходів підготовчого етапу, як і його попередники, акцентував увагу на його цілях та умовах, а також учасниках. Зокрема, науковець визначив такі:

- визначення цілей слідчого експерименту;
- з'ясування умов проведення (місце, час, обстановка);
- з'ясування змісту експериментальних дій та їх послідовності;
- підготовка реквізиту та реконструкція обставин;
- визначення кола учасників слідчого експерименту;
- підготовка техніко-криміналістичних засобів;
- складання плану слідчого експерименту [227, с. 195].

Зважаючи на викладені позиції, вважаємо, що досить важливо правильно визначити учасників досліджуваної процесуальної дії, адже це дозволяє слідчому проводити експеримент швидко й ефективно, запобігаючи можливій протидії розслідуванню.

В. Ю. Шепітько більш широко підійшов до визначення підготовчих заходів до проведення слідчого експерименту, розділивши їх на дві групи: 1) до проведення слідчого експерименту та 2) безпосередньо на місці його проведення. До першої групи ним віднесено:

- визначення завдань слідчої дії;
- визначення місця і часу її проведення;

- визначення змісту дослідів та їх послідовності;
- підготовка науково-технічних засобів;
- визначення учасників слідчої дії та допоміжного персоналу;
- у складних випадках складання письмового плану експерименту;

До другої:

- здійснення перевірки відповідності обстановки й умов тим, що мали місце, коли відбувалася подія;
- перевірка наявності реквізиту для проведення дослідів;
- проведення реконструкції обстановки місця події;
- здійснення інструктажу учасників експерименту про зміст дослідів та тих дій, які вони мають виконати;
- забезпечення охорони місця, де проводиться слідчий експеримент;
- вжиття заходів, що забезпечують безпеку учасників слідчої дії [223, с. 352].

Однак, на нашу думку, найбільш точно і повно організаційно-підготовчі заходи до цієї СРД визначили Л. Е. Ароцкер та В. П. Колмаков. Зокрема, вони виокремили такі:

- складання постанови про проведення слідчого експерименту;
- вирішення питання про кількість понять;
- вирішення питання про необхідність залучення експерта та забезпечення його явки;
- визначення кола свідків, очевидців, потерпілих, участь яких необхідна, та забезпечення їх явки;
- вирішення питання про доцільність участі обвинуваченого та забезпечення його явки;
- визначення місця організації слідчого експерименту;
- забезпечення отримання предметів, які повинні бути використані при експерименті;
- підготовка необхідних науково-технічних засобів [72, с. 24].

Всі ці питання повинні знайти своє відображення у письмовому плані,

який складається слідчим на підготовчій стадії організації слідчого експерименту [73, с. 43].

Проаналізувавши наведені позиції різних учених та ґрунтуючись на вивченні матеріалів кримінальних проваджень за фактами незаконного позбавлення волі чи викрадення людини, вчиненими організованими групами, нами визначено такі організаційно-підготовчі заходи до проведення слідчого експерименту:

- повне, всебічне та ретельне вивчення матеріалів кримінального провадження;
- прийняття рішення про проведення слідчого експерименту;
- з'ясування його мети та способу проведення;
- визначення умов проведення СРД (місце, час, обстановка);
- забезпечення умов, максимально наближених до обстановки вчинення конкретного незаконного позбавлення волі чи викрадення людини;
- визначення складу учасників СРД та допоміжного персоналу (кількість понятих, необхідність залучення спеціаліста чи експерта, свідків, очевидців, потерпілих);
- забезпечення явки учасників;
- підготовка реквізиту (необхідного для експерименту);
- підготовка та реконструкція обстановки вчинення конкретного незаконного позбавлення волі чи викрадення людини;
- складання плану експерименту;
- забезпечення охорони місця, де проводиться слідчий експеримент;
- проведення інструктивної наради стосовно змісту дослідів та тих дій, які повинні виконати учасники СРД.

Втім, за даними опитування слідчих, 29 % з них недооцінюють необхідність ретельної підготовки до експерименту, 37 % ігнорують підготовчі заходи, що значно впливає на ефективність зазначеної дії.

Стосовно процесуального порядку слідчого експерименту та юридичних (правових) підстав його проведення слід зазначити, що їх

забезпечення впливає безпосередньо ьз проведення відповідних підготовчих заходів.

Серед заходів, які ми вважаємо за доцільне охарактеризувати за даним кримінальним провадженням, є добір допоміжного персоналу. Зокрема, це стосується спеціалістів. Адже за досліджуваними правопорушеннями важливе значення мають спеціальні знання, за допомогою яких можна встановити ймовірність механізму вчинення злочину.

Для прикладу, спеціалісти, як доречно зазначає В. С. Бондар, надають допомогу слідчому на всіх етапах слідчого експерименту: а) виявити ключові та вказати небезпечні для здоров'я учасників моменти; б) відтворити обстановку та умови проведення дослідів, максимально наближених до події вбивства; в) розробити план, організувати досліді та здійснити контроль за їх виконанням; г) надати максимальне сприяння у підборі аналогів, виготовленні макетів та муляжів знарядь та предметів, що були об'єктами; д) оцінити отримані результати. Допомога слідчому може бути конкретизована такими завданнями: 1) участь у контролі за правильним виконанням умов проведення слідчого експерименту, тобто забезпеченні адекватності критеріїв порівняння обставин, що потребують уточнення чи перевірки; 2) участь у виборі серед характеристик і параметрів, які перевіряються, тих, що відображають суттєві сторони досліджуваної обставини чи факту; 3) формулювання рекомендацій щодо врахування максимально можливого діапазону змін даних характеристик та самих обставин; 4) науково-технічне та консультативне супроводження експериментальної перевірки даних обставин; 5) участь у встановленні характеру, закономірності та стійкості зв'язку між раніш встановленими достовірними та знову отриманими в експерименті параметрами ситуації, що аналізується; 6) участь в отриманні даних, які будуть вихідними для вирішення конкретних експертних завдань; 7) участь у відборі експериментальних зразків при проведенні ідентифікаційних експертних досліджень; 8) участь у фіксації результатів експерименту [16, с. 5].

Починаючи розгляд безпосереднього проведення слідчого експерименту, одразу слід звернутися до питання тактичних умов. Так, К. О. Чаплинський серед основних тактичних умов ефективного проведення слідчого експерименту виділяє:

- проведення слідчого експерименту в умовах, максимально наближених до тих, у яких відбувалася подія, факт або явище;
- використання під час експерименту тих же приладів, механізмів, пристроїв та матеріалів, що використовувалися під час злочинної події;
- неодноразове (багатократне) проведення дослідів;
- поетапне (стадійне) проведення дослідів та повторення випробувальних дій у змінюваних умовах;
- проведення необхідних експериментально-дослідницьких дій (випробувань), максимально схожих з тими, що мали місце у дійсності;
- обмежена кількість учасників слідчої дії;
- залучення свідка, потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого до проведення експерименту;
- проведення слідчого експерименту з кожним підозрюваним окремо;
- забезпечення безпеки учасників слідчого експерименту [215, с. 438-439].

Як бачимо, деякі з них відповідають означеним нами організаційно-підготовчим заходам. Ми вважаємо, що обов'язковою тактичною умовою проведення слідчого експерименту за досліджуваною категорією проваджень є його невідкладність та вчасність проведення.

Звичайно, найбільш ефективним буде проведення слідчого експерименту в умовах, максимально наближених до тих, в яких відбувалося незаконне позбавлення волі або викрадення людини, вчинене організованою групою. Адже дослідні дії доцільно проводити за оптимальних умов у тих місцях, де відбувалася досліджувана подія [211, с. 350].

Як доречно наголошує Ю. А. Чаплинська, у цьому випадку слідчий повинен враховувати місце, час, період доби, погодні та кліматичні умови,

освітлення, тривалість, темп і послідовність дій, обставини, які не підлягають відтворенню, тощо. Насамперед це стосується випадків перевірки можливості спостереження або сприймання якого-небудь факту (явища), існування якого-небудь факту (явища), здійснення якої-небудь дії за певних умов або встановлення послідовності розвитку певної події та механізму злочину чи окремих його елементів [212, с. 47].

На підставі узагальнення судово-слідчої практики встановлено, що слідчий експеримент проводився за місцем викрадення людини (73 %) та утримання потерпілого (27 %).

Експериментальні дії й дослідницькі випробування здебільшого проводилися на подальших етапах розслідування (91 %), за участю безпосередніх виконавців злочину (59 %), організатора групи (17 %), допоміжного персоналу (6 %).

У свою чергу Ю. В. Гаврилін зазначає, що максимальна подібність обставин проведення слідчого експерименту з умовами вчиненого правопорушення забезпечується:

– реконструкцією обстановки для проведення дослідів (розташування предметів на місці проведення експерименту у тій кількості і в тому порядку, в якому вони знаходились на момент учинення злочину; проведення експерименту у тому ж місці, де відбувалась подія, що перевіряється; проведення дослідів у той час доби, що і подія, яку розслідують; у необхідних випадках – забезпечення схожості метеорологічних, кліматичних умов, характеру освітлення та шуму);

– використанням оригінальних чи подібних (аналогічних) предметів;
– врахуванням тих, що змінилися та не підлягають реконструкції, умов;
– відтворюванням (моделюванням) суб'єктивних психофізіологічних факторів [35, с. 74].

На підставі узагальнення судово-слідчої практики нами визначено основні тактичні умови слідчого експерименту при розслідуванні, зокрема:

– проведення слідчого експерименту в обстановці, максимально

наближеній до тих, у яких відбувалося викрадення людини;

- неодноразове повторення однорідних дослідів у змінних умовах;
- оптимальне обмеження кількості учасників процесуальної дії.

Знову ж таки бачимо, що ці умови забезпечуються ретельно проведеними підготовчими заходами.

У таких випадках, про що доречно наголошує К. О. Чаплинський, доцільно обов'язково проводити цю слідчу дію на місцях учинення найбільш складних і значних для кримінальної справи епізодів злочинної діяльності групи, а за іншими епізодами – обмежитися ретельним слідчим оглядом, додаючи до нього схеми (креслення, графіки, діаграми), власноруч виконані злочинцями, в яких відображаються усі суттєві риси та особливості місць подій і динаміка окремих злочинних дій. Графічні зображення ретельно перевіряються показаннями потерпілих, свідків, співучасників злочинної діяльності. Однак ця рекомендація може бути реалізована лише у виняткових випадках [216, с. 425].

Нами встановлено, що більшість експериментів (64 %) відбуваються у конфліктних ситуаціях. Для забезпечення їх ефективності запропоновано застосовувати такі тактичні прийоми:

- підтримання психологічного контакту з учасниками експерименту – 91 %;
- проведення експериментальних дослідів чи випробувань з кожним членом організованої групи, свідком або потерпілим окремо – 82 %;
- спостереження за поведінкою осіб, за участю яких проводяться експериментальні дії – 73 %.

Аналіз опитування респондентів дозволив дійти висновку, що серед найбільш поширених цілей слідчого експерименту при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, нами виокремлено такі:

- встановлення механізму викрадення чи окремих елементів правопорушення – 49 %;

- встановлення послідовності дій щодо незаконного позбавлення волі чи викрадення людини – 21 %;
- встановлення можливості здійснення якої-небудь дії в певних умовах – 12 %;
- встановлення меж поінформованості особи про факти, що цікавлять слідство – 15 %;
- встановлення можливості учинення тих або інших дій за визначений час – 2 %;
- встановлення можливості спостереження або сприйняття якого-небудь факту чи явища – 1 %.

Розглянемо деякі з них. Як бачимо, найбільша кількість експериментів спрямована на встановлення механізму викрадення чи окремих елементів правопорушення, а також послідовності дій щодо незаконного позбавлення волі чи викрадення людини. Зазначений вид досліджуваної СРД, про що наголошує Ф. В. Глазирін, спрямований на встановлення як об'єктивної можливості здійснення яких-небудь дій, так і суб'єктивної здатності конкретної особи учинити такі дії за певних умов [39, с. 27]. При розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, здебільшого досліджується можливість безпосереднього захоплення людини та її транспортування до місця тримання.

Так, на початку лютого 2016 року гр. М. поскаржилась своєму неповнолітньому сину гр. Ю. про спричинення їй тілесних ушкоджень співмешканцем гр. Ж., до якого у останнього на ґрунті помсти раптово виник злочинний умисел, спрямований на незаконне позбавлення волі. 04 лютого 2016 року гр. Ю., реалізуючи свій злочинний умисел, запропонував малознайомим йому особам проїхати до місця проживання співмешканця матері та протиправно перевезти його на транспортному засобі за межі м. Дніпропетровська, на що останні погодились. 11 лютого 2016 року близько 18.00 подільники зустрілися з гр. Ю. у торговельному центрі «Гранд

Плаза» по вул. Карла Маркса, куди близько 19.00 години під'їхав гр. Б. на автомобілі під керуванням гр. У., після чого вони вступили у попередню змову на вчинення незаконного позбавлення волі співмешканця матері та розподілили між собою ролі у вчиненні викрадення. О 19.30 зазначені особи прибули до місця проживання потерпілого, де почали його чекати, а коли останній вийшов з під'їзду, підійшли до нього та запропонували пройти до салону автомобіля, пояснивши, що особи, які перебували в салоні зазначеного автомобіля, бажають поговорити з ним відносно його протиправної поведінки. Потерпілий спочатку погодився, але, відчуваючи реальну загрозу своєму життю та здоров'ю, сідати до салону категорично відмовився, після чого один зі зловмисників, знаходячись за спиною потерпілого ліворуч, наніс останньому удар по голові. Далі він та інші особи умисно нанесли не менше двадцяти ударів руками і не менше двадцяти ударів ногами, від чого потерпілий впав на землю і втратив свідомість. Після цього зловмисники спільно затягли гр. Ю. до салону автомобіля та розмістили його на підлозі між передніми та задніми сидіннями, й своїми ногами придавили його до підлоги, при цьому один зі зловмисників, сидячи на задньому пасажирському сидінні автомобіля над головою потерпілого, завдавав останньому удари ногами по голові. Далі потерпілого всупереч його волі перевезли на цвинтар, розташований на території Новоолександрівської сільської ради. Близько 21.40 години вони прибули на цвинтар, де зловмисники витягли гр. Ю. з автомобіля та насильно утримували при спробах втечі й порятунку від їх протиправних насильницьких дій. Після цього потерпілого знову побили та залишили у безпорадному стані на території цвинтаря [167].

Під час проведення слідчих експериментів окремо з деякими підозрюваними був відновлений весь механізм вчинення правопорушення та послідовність дій кожного з його учасників.

Наступним розглянемо слідчий експеримент зі встановлення можливості спостереження або сприйняття якого-небудь факту чи явища.

Адже за досліджуваною категорію проваджень він також може мати місце. Це перевірка сприйняття факту викрадення людини через органи зору або слуху. Цей вид слідчого експерименту проводиться зі свідками для встановлення можливості сприйняття ними кримінального правопорушення.

Так, гр. Б., гр. К. гр. Р. та гр. Л. 17.01.2016 року близько 24:00 год. перебували в м. Лозова, Харківської області. У ході розмови у них виник умисел на таємне викрадення людини, а саме гр. Ж. Реалізуючи свій злочинний умисел, зловмисники близько 01:30 год. на автомобілі приїхали до буд. 2-В, на м-ні 4 в м. Лозова. Після цього через незачинені двері зайшли до квартири, де знаходився потерпілий, та, діючи з умислом на незаконне викрадення людини, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачаючи його суспільно небезпечні наслідки та бажаючи їх настання, почали наносити удари по голові та тулубу останнього, заклеїли йому рота липкою скотч-стрічкою, одягли на руки наручники та протиправно, із застосуванням насильства, перемістили з вищевказаної квартири на вулицю, таким чином обмеживши його свободу пересування, після чого помістили його до багажного відділення автомобіля та вивезли його за с. Чернігівське Лозівського району, де залишили потерпілого в полі [183].

У ході розслідування було виявлено свідка, який вказував, що бачив зловмисників. Під час проведення слідчого експерименту було з'ясовано, що за даних умов (час доби, особливості зору свідка) останній не міг розгледіти рис осіб, що здійснювали викрадення.

Останнім видом слідчого експерименту, який ми розглянемо, буде встановлення меж поінформованості особи про факти, що цікавлять слідство. У даному випадку перевіряється можливість наявності відомостей у конкретної особи стосовно незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою.

Так, 18.06.2012 року, в ранковий час, від гр. М. ОСОБА_4 стало відомо, що незнайомий хлопець придбав «самогонку» його неповнолітньому сину та неповнолітньому знайомому його сина, від вживання якої останні отруїлися

та потрапили до лікарні. Приблизно в цей же час гр. М. та гр. С. зустріли знайомих указаних неповнолітніх, від яких дізналися, що алкогольні напої неповнолітнім придбав гр. Ю. Гр. С. запропонував гр. М. самостійно знайти останнього та розібратися з ним щодо придбання неповнолітнім алкогольних напоїв, на що гр. М. погодився [171].

18.06.2012 року, близько 10.00 год. гр. Ю. зустрів раніше незнайомих йому гр. С. та гр. М., які з мотивів помсти нанесли йому декілька ударів, від яких він впав на землю, зв'язали йому мотузкою руки та викрали, а потім доставили його від зазначеного місця до місця мешкання одного зі зловмисників. Перебуваючи на території домоволодіння, вони заподіяли потерпілому численних ударів руками та ногами в ділянку голови та тулубу, обливали холодною водою та окропом, після чого вирішили показати своїм знайомим. Перебуваючи поблизу вказаного домоволодіння, гр. Д. запропонував знайомому гр. Й. на автомобілі перевозити їх територією Самарського району м. Дніпропетровська, на що останній погодився. Після цього вони разом помістили потерпілого у багажник автомобіля. В період часу приблизно з 11.00 години по 13.00 години 18.06.2012 року зловмисники перевозили останнього вулицями Самарського району міста Дніпропетровська, при цьому показували його своїм знайомим, говорили на його адресу висловлювання, які ображали його людську гідність та наносили удари в ділянку голови та тулубу, після чого перевезли його за місцем проживання гр. С. [171].

Під час проведення слідчого експерименту були встановлені межі поінформованості гр. С. про факти, що цікавлять слідство.

З огляду на проведене дослідження нами також виявлено тактичні помилки, яких припускаються слідчі під час проведення слідчого експерименту:

1) відсутність психологічного контакту з особою, чії показання перевіряються – 76 %;

2) відсутність умов, максимально наближених до тих, у яких

відбувалась злочинна подія – 62 %;

3) несвоєчасність проведення слідчого експерименту – 43 %;

4) проведення експериментальних дій за участю кількох підозрюваних – 24 %;

5) відсутність технічних засобів фіксації процесуальної дії – 18 %;

6) порушення вимог щодо добору понять – 3 %.

Підсумовуючи, зазначимо, що слідчий експеримент під час розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, є незамінним способом перевірки та отримання самостійних доказів. У кримінальних провадженнях досліджуваної категорії він має важливе, а нерідко й вирішальне значення. Найбільш поширеними його видами є проведення для встановлення механізму викрадення чи окремих елементів правопорушення, проведення для встановлення послідовності дій щодо незаконного позбавлення волі чи викрадення людини, проведення для встановлення можливості здійснення якої-небудь дії в певних умовах.

Висновки до розділу 3

Нами виокремлено основні види огляду, що проводяться у справах вказаної категорії. Це огляд: 1) місця, де здійснено викрадення людини – 100 %; 2) місця утримання потерпілого – 89 %; 3) житла чи іншого володіння особи – 43 %; 4) предметів і речей – 35 %; 5) документів – 27 %; 6) транспортних засобів – 85 %. Визначено основні вузлові місця, які підлягають ретельному огляду.

Під час огляду основна діяльність слідчого повинна бути спрямована на виявлення очевидців події, пошук речових доказів, встановлення особи злочинців, з'ясування механізму злочину.

Під час огляду необхідно виявляти і вилучати записи із: 1) камер

відеоспостереження, розташованих на об'єктах неподалік від місця злочину (державна установа, аптека, відділення банку, заправна станція); 2) відеореєстраторів автомобілів, які рухалися уздовж місця викрадення людини; 3) зроблені випадково пересіченими людьми на фотоапарат, камеру або мобільний телефон. Такі відеоматеріали дозволяють довести причетність конкретних осіб (особливо організатора групи) до злочину. Зняття інформації з камер відеоспостереження дозволяє фіксувати рух і напрямки пересування злочинців та визначити місце утримання потерпілого.

Виявлено, що потерпілі й свідки нерідко відмовляються давати показання або надають їх не в повному обсязі (24 %). Це зумовлено побоюваннями розголошення факту викрадення або негативним впливом з боку злочинців.

Під час допиту вказаних учасників кримінального процесу потрібно встановити: 1) відомості про особу злочинця; 2) дані про транспортний засіб, на якому здійснено викрадення; 3) механізм злочину та всі його обставини; 4) характер дій злочинців та розподіл злочинних ролей; 5) причини й умови, що сприяли злочину; 6) дані про минулі взаємини з викрадачем та ін.

Як свідки можуть бути допитані особи, які: 1) були очевидцями викрадення; 2) володіють даними про злочинну подію та її учасників; 3) є близькими чи родичами потерпілого.

Виявлено, що у 94 % випадках допити підозрюваного проводилися у конфліктних ситуаціях. Серед них можна виокремити такі: давання неправдивих і неповних показань – 73 %; відмова від давання показань – 32 %; відсутність психологічного контакту з допитуваним – 89 %; постійна зміна показань або заявлення неправдивого алібі – 21 %; негативний вплив на сумлінного учасника кримінального процесу – 16 %.

Сформульовано предмет допиту та запропоновано рекомендації щодо використання найбільш раціональних тактичних прийомів (комбінацій) допиту.

Акцентовано, що під час розслідування злочину експеримент має

важливе, а нерідко й вирішальне значення. Окреслено процесуальний порядок слідчого експерименту та юридичні (правові) підстави його проведення.

На підставі узагальнення судово-слідчої практики встановлено, що слідчий експеримент проводився за місцем викрадення людини (73 %) та утримання потерпілого (27 %).

Експериментальні дії й дослідницькі випробування здебільшого проводилися на подальших етапах розслідування (91 %), за участю безпосередніх виконавців злочину (59 %), організатора групи (17 %), допоміжного персоналу (6 %).

Втім, за даними опитування слідчих, 29 % з них недооцінюють необхідність ретельної підготовки до експерименту, 37 % ігнорують підготовчі заходи, що значно впливає на ефективність зазначеної дії.

Виявлено тактичні помилки, яких припускаються слідчі під час проведення слідчого експерименту: 1) відсутність психологічного контакту з особою, чиї показання перевіряються – 76 %; 2) відсутність умов, максимально наближених до тих, у яких відбувалась злочинна подія – 62 %; 3) несвоєчасність проведення слідчого експерименту – 43 %; 4) проведення експериментальних дій за участю кількох підозрюваних – 24 %; 5) відсутність технічних засобів фіксації процесуальної дії – 18 %; 6) порушення вимог щодо добору понять – 3 %.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що полягає у розробці й науковому обґрунтуванні методики розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою. Найсуттєвішими з них є такі:

1. Сформульовано поняття криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, як заснованої на матеріалах судово-слідчої практики криміналістично значущої інформаційної системи окремої категорії суспільно-небезпечних діянь, яка має розшукове значення та може бути використана у кримінальному провадженні.

Її структуру складають: спосіб учинення злочину, обстановка злочину, слідова картина, особа потерпілого, особа злочинця (члени організованої групи).

2. Визначено типові способи вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини, в яких наявний повноструктурний склад, оскільки переважно мають місце елементи підготовки й приховування злочину.

Найбільш поширеним способом злочину є застосування безпосередньо до потерпілого фізичного насильства – 84 %. Нерідко злочинці під час учинення злочину застосовують: 1) компрометацію і шантажування – 14 %; 2) обман – 9 %; 3) погрози життю та здоров'ю відносно потерпілого, членів його сім'ї та близьких – 82 %.

Встановлено, що до членів сім'ї потерпілого можуть пред'являтися вимоги, які необхідні для його звільнення. Такі вимоги у 82 % випадках мають матеріальний (фінансовий) характер. Розкрито основні способи підготовки і приховування злочину.

3. Розкрито зміст обстановки незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, шляхом дослідження

її елементів: місця, часу та умов. Вперше запропоновано класифікацію місць учинення злочинів, зокрема: 1) місця проживання – 43 % (з них: приватні будинки – 58 %, квартири – 17 %, дачні кооперативи – 5 %, інше – 2 %); 2) місця роботи – 24 % (з них: підприємства – 9 %, установи – 13 %, організації – 27 %, інше – 6 %); 3) відкрита місцевість – 13 % (з них: площі – 2 %, вулиці – 17 %, парки – 4 %, сквери – 3 %, інше – 1 %); 4) транспортні засоби – 9 % (з них: легкові – 48 % або вантажні – 12 % автомобілі); 5) місця проведення дозвілля й відпочинку – 7 % (з них: розважальні заклади – 32 %, бази відпочинку – 14 %, готелі – 2 %, «знімні» квартири – 8 %, кафе – 1 %, бари – 1 %, ресторани – 2 %, інше – 1 %); 6) спортивно-оздоровчі комплекси – 4 % (з них: оздоровчі центри – 5 %, фітнес-клуби – 1 %, сауни – 4 %, інше – 1 %).

Залежно від часу позбавлення волі й викрадення людини з'ясовано, що близько 51 % злочинів вчнюється у ранковий і денний час (з 6 до 18 години), приблизно 38 % – увечері (з 18 до 22 години), близько 11 % – вночі (з 22 до 6 години). У будні дні організованою групою вчиняється близько 75 % викрадень. Акцентовано на умовах, що сприяють учиненню цих злочинів.

Визначено слідову картину злочину. Виявлено вузлові місця, де можуть бути зосереджені сліди членів організованої групи: а) місце, звідки викрали потерпілого; б) місце, де утримували особу у неволі; в) місце дислокації або проживання злочинців; г) місце, де мешкає потерпілий, члени його сім'ї та близькі. З урахуванням місця викрадення й утримання особи виділено такі групи слідів: а) сліди рук – 31 %; б) сліди крові та інших органічних речовин – 87 %.

4. Визначено криміналістично вагомні ознаки особи злочинця (членів організованої групи) та потерпілого.

Надано типову характеристику особи злочинця: це чоловіки віком від 25 до 40 років, які мають середню спеціальну або базову вищу освіту, неодружені, не мають постійного місця роботи, можуть бути раніше засудженими. Члени організованої групи під час викрадення людини та її

утримання не проживали в районі учинення злочину, не перебували у стані сп'яніння. Окреслено типову структуру організованої групи, що здійснює незаконне позбавлення волі та викрадення людини.

Виділено основні віктимні групи потерпілих, зокрема: а) особи, які володіють значними грошовими коштами чи майном; б) особи, які здійснюють підприємницьку діяльність; в) особи, які не виконали грошові зобов'язання щодо повернення коштів у певні строки; г) особи, які займаються тривалою злочинною діяльністю і входять до складу кримінальних угруповань; д) особи похилого віку, у яких відсутні родичі.

5. Систематизовано типові слідчі ситуації розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою, таким чином: 1) отримано інформацію про позбавлення волі та викрадення людини групою осіб від очевидців події, виявлено матеріальні сліди злочину, злочинці невідомі – 53 %; 2) отримано інформацію про позбавлення волі та викрадення людини групою осіб від невстановленої особи, конкретні відомості щодо характеру злочину відсутні – 21 %; 3) отримано інформацію про викрадення людини від її родичів після звернення до них викрадачів з певними вимогами – 19 %; 4) злочинці відомі, їх затримано, є достатні фактичні дані, що свідчать про вчинення злочину – 7 %, та запропоновано механізм їх вирішення із зазначенням переліку та послідовності проведення слідчих (розшукових) дій.

6. Охарактеризовано основні форми взаємодії слідчого з працівниками оперативних підрозділів поліції під час розслідування злочину, зокрема: а) спільне чергування у складі слідчо-оперативної групи; б) колективне планування початкового етапу розслідування; в) взаємний обмін інформацією під час виявлення й розслідування злочину.

7. Конкретизовано тактику проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема огляду, слідчого експерименту та допиту підозрюваного, свідка й потерпілого.

Виокремлено вузлові місця, які підлягають ретельному огляду,

зокрема: 1) місце, де було вчинено захоплення особи; 2) місце, де утримувався потерпілий; 3) місце, звідки здійснювалося спостереження за потерпілим; 4) місце засідки або керування чи очікування завершення злочинної операції; 5) транспортні засоби, в яких перебували потерпілий та члени організованої групи. Акцентовано на необхідності фіксації об'єктів органічного (кров, сперма) та неорганічного (речі злочинців) походження.

Виявлено типові тактичні помилки, яких припускаються слідчі під час огляду: несвоєчасне (63 %) і поверхневе (59 %) проведення огляду; проведення огляду неповним складом слідчо-оперативної групи (28 %); відсутність необхідних технічних засобів виявлення слідів злочину (19 %); ігнорування оперативно-розшукової інформації (12 %).

До найбільш ефективних тактичних прийомів допиту членів організованої групи віднесено такі: психологічний контакт із допитуваним – 100 %; пред'явлення доказів – 73 %; застосування відеозапису – 56 %; створення напруженості – 52 %; використання в організованій групі конфліктів й протиріч – 48 %; спостереження за поведінкою допитуваного – 31 %.

Окреслено перелік обставин, які повинен з'ясувати слідчий під час допиту свідків та потерпілих.

Визначено основні тактичні умови слідчого експерименту, зокрема: а) проведення слідчого експерименту в обстановці, максимально наближеній до тих, у яких відбувалося викрадення людини; б) неодноразове повторення однорідних дослідів у змінних умовах; в) оптимальне обмеження кількості учасників процесуальної дії. Встановлено, що більшість експериментів (64 %) відбуваються у конфліктних ситуаціях. Для забезпечення їх ефективності запропоновано застосовувати такі тактичні прийоми: 1) підтримання психологічного контакту з учасниками експерименту – 91 %; 2) проведення експериментальних дослідів чи випробувань з кожним членом організованої групи, свідком або потерпілим окремо – 82 %; 3) спостереження за поведінкою осіб, за участю яких проводяться експериментальні дії – 73 %.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адмиралова И.А. Методика расследования похищения человека: Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.09 / Моск. ун-т МВД РФ. М., 2003, 18 с.
2. Анненков С.И., Анненкова Т.С. Обстановка совершения преступления: процессуальные и криминалистические проблемы исследования: Монограф. М.: Юрлитинформ, 2013,– 200 с
3. Анощенкова С.В. Уголовно-правовое учение о потерпевшем. М.: Волтерс Клувер, 2006, 172 с.
4. Астахова О.О. Значення обстановки вчинення злочину як ознаки об'єктивної сторони злочину // Юридична наука, 2015, № 7, с. 90-97.
5. Астахова О.О. Поняття обстановки вчинення злочину як ознака об'єктивної сторони злочину Юридична наука, 2015, № 3, с. 49-67.
6. Асташкина Е.Н., Марочкин Н.А. Криминалистические алгоритмы в расследовании квартирных краж: Учеб. пособие. М.: Юрлитинформ, 2003, 112 с.
7. Бажанов М.І. Кримінальне право України. Особлива частина: Підруч. Ки в: Юрінком Інтер, 2005. URL: <http://www.ebk.net.ua/Book/KPravo/06-09/1085.htm>.
8. Баланюк О.В. Підготовка до злочину: поняття та криміналістична класифікація // Актуальні проблеми держави і права, 2006, вип. 27, с. 192-196.
9. Балицький Т. М. Слідчий експеримент у системі слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні України: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Нац. ун-т ДПС України. Ірпінь, 2015, 216 с.
10. Бахин В.П., Когамов М.Ч. Карпов Н.С. Допрос на предварительном следствии (уголовно-процессуальные и криминалистические вопросы). Алматы: Жеті жарғы, 2004, 189 с.
11. Бедь В.В. Юридична психологія: Навч. посібник. Київ: Каравелла;

Львів: Новий світ-2000, Магнолі плюс, 2003, 376 с.

12. Белкин Р.С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы от теории к практике. М.: Юр. лит., 1988, 304 с

13. Белкин Р.С. Курс криминалистики: в 3-х т. Т. 2: Частные криминалистические теории. М.: Юристъ, 1997, 464 с.

14. Белкин Р.С. Курс криминалистики: в 3-х т. Т. 3: Криминалистические средства, приемы и рекомендации. М.: Юристъ, 1997, 364 с.

15. Блажівський Є.М. Причини та умови злочинів: поняття і класифікація // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, 2012, № 4, с. 333-339.

16. Бондар В.С. Особливості проведення слідчого експерименту при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї Часопис Академії адвокатури України, 2013, № 20, с. 1-6.

17. Брич Л. Місце вчинення злочину і його значення у розмежуванні складів злочинів та відмежуванні їх від складів інших правопорушень // Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія юридична, 2011, вип. 52, с. 267–280.

18. Быков В.М. Лидерство в преступных группах // Законность, 1997, № 12, с. 37-40.

19. Быховский И.Е. Программирование расследования: возможности и перспективы // Актуальные проблемы советской криминалистики. М.: Юр. лит., 1980, с. 57-69.

20. Валеев М.Х. Криминалистическая характеристика и особенности первоначального этапа расследования вымогательств: Дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / М.Х. Валеев. Уфа: Уфимск. юрид. ин-т, 1997, 256 с.

21. Валуйская М.Ю. К вопросу о типологии лиц, совершивших умышленные убийства при отягчающих обстоятельствах // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України, 2000, вип. 2, с. 140.

22. Василяди А.Г. Обстановка совершения преступления и ее уголовно-правовое значение: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Московская высшая школа милиции МВД СССР. М., 1988, 21 с.
23. Васильев А.Н. Тактика отдельных следственных действий. М.: Юр. лит., 1981, 112 с.
24. Васильев А.Н., Яблоков Н.П. Предмет, система и теоретические основы криминалистики. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984, с. 133-135.
25. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ – Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005, 1728 с.
26. Великородный П.Г. Криминалистическое понятие способа уклонения от ответственности // Вопросы борьбы с преступностью. М.: Юр. лит., 1986, вып. 44, с. 77-89.
27. Весельський В.К. Криміналістична характеристика злочинів // Право України, 2001, №5, с. 86-88.
28. Весельський В.К. Слідча ситуація як категорія криміналістичної тактики // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика), 2011, № 25, с. 193-199.
29. Видонов Л.Г. Система типовых версий о лицах, совершивших убийство без очевидцев (альбом). Горький: Прокуратура Горьковской области, 1977, 32 с.
30. Винокуров С.И. Основные вопросы методики расследования преступных нарушений правил обращения со взрывчатыми материалами: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Московский государственный университет им. М. В. Ломоносова. Юридический факультет. – М., 1976. – 24 с.
31. Володіна О.О. Кримінальна відповідальність за викрадення людини (аналіз складу злочину): Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2003, 20 с.
32. Володіна О.О. Кримінальна відповідальність за викрадення людини

(аналіз складу злочину): Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2003, 229 с.

33. Гавло В.К. Теоретические проблемы и практика применения расследования отдельных видов преступлений: Монограф. Томск: Изд-во Томск. ун-та, 1985, 333 с.

34. Гаврилин Ю.В., Шурухнов Н.Г. Криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений. М.: Юристъ, 2004, 345 с.

35. Гаврилин Ю.В. Криминалистическая тактика и методика расследования отдельных видов преступлений в определениях и схемах: Учеб. пособие. М.: Книжный мир, 2004, 332 с

36. Гапанович Н.Н. Отказ в возбуждении уголовного дела. Минск: Изд-во БГУ, 1967, 187 с.

37. Герасимов И.Ф. Криминалистическая классификация и особенности расследования преступлений в зависимости от места совершения преступных действий // Особенности расследования отдельных видов и групп преступлений. Свердловск: УрГУ, 1980, с. 3-11.

38. Герасимов И.Ф. Криминалистические характеристики преступлений в структуре частных методик // Криминалистическая характеристика в методике расследования преступлений. Свердловск: УрГУ, 1978, с. 8-10.

39. Глазырин Ф.В. Кругликов А.П. Следственный эксперимент: Учеб. пособие / Под ред. Р.С. Белкина. Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1981, 70 с.

40. Горенская Е.В. Признаки организованных преступных структур в сфере нелегального автобизнеса (по материалам северо-кавказского РУБОП) // Проблемы борьбы с организованной преступностью в северо-кавказском регионе (правовой, политический, экономический, национальный аспекты): Матер. Всеросс. науч.-практич. конф.(Москва, 23-24 нояб. 1999 г.). М: Акад МВД РФ., 2000, с. 272-277.

41. Грамович Г.И. Осмотр места происшествия. М.: Юр. лит, 1960, 46 с.

42. Грень Р.Р. Взаємодія оперативних підрозділів правоохоронних

органів України у протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право», 2016, вип. 38, т. 2, с. 99-102.

43. Гриб В.Г. Противодействие организованной преступности: Учеб. пособие для вузов / Под ред. А.И. Гурова, В.С. Овчинского. М.: ИНФРА-М., 2001, 94 с.

44. Грибовський О.В. Взаємодія оперативних і слідчих підрозділів під час виявлення, припинення та розслідування неправомірної вигоди // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ, 2015, № 1, с. 246-254.

45. Гришаев П.И., Кригер Г.А. Соучастие по советскому уголовному праву. М.: Госюриздат, 1959, 256 с.

46. Гусейнов А. А. Понятия насилия и ненасилия // Вопросы философии, 1994, № 6, с. 35-41.

47. Дердюк Б.М. Співвідношення огляду з іншими слідчими (розшуковими) діями // Прикарпатський юридичний вісник, 2015, вип. 2(8), с. 173-176.

48. Домашенко О.М. Тактичні помилки в слідчій діяльності: їх види та класифікація // Питання боротьби зі злочинністю, 2016, вип. 32, с. 125-140.

49. Драпкин Л.Я. Понятие и классификация следственных ситуаций // Следственные ситуации и раскрытие преступлений: Межвуз. сб. науч. тр. Свердловск: Сверд. юрид. ин-т, 1975, с. 26-44.

50. Дубинский А.Я. Шостак Ю.І. Організація і діяльність слідчо-оперативної групи. Київ: КВШ МВС СРСР, 1981, 49 с.

51. Еникеев М.И. Основы общей и юридической психологии: Учеб. для вузов. М.: Юристъ, 1996, 532 с.

52. Еникеев М.И., Образцов В.А., Эминов В. Е. Следственные действия: психология, тактика, технология. М: Проспект, 2011, 216с.

53. Еникеев М. И. Юридическая психология: Учеб. М.: НОРМА, 2001, 624 с.

54. Ермолович В.Ф. Криминалистическая характеристика преступлений. Минск: Амалфея, 2001, 304 с.
55. Єфімов М.М. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики хуліганства // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки, 2013, № 1(1), с. 219-224.
56. Жбанков В.А. Человек как носитель криминалистически значимой информации. М.: УМЦ при ГУК МВД РФ, 1993, 149 с.
57. Жордания И.Ш. Психолого-правовая структура способа совершения преступления. Тбилиси: Сабчота Сакартвело, 1977, 233 с.
58. Журавель В.А. Ситуационность тактических приемов при допросе потерпевшего // Криминалистика и судебная экспертиза. Киев: Вища шк., 1985, вып. 30, с. 18-24.
59. Зарубенко О. Співвідношення огляду з іншими процесуальними діями за КПК України // Закон и жизнь, 2013, № 3, с. 45-48.
60. Зелінський А.Ф. Кримінологія: Навч. посібник. Київ: Рубікон, 2000, 240 с.
61. Зорин Г.А. Криминалистическая методология. Минск: Амалфея, 2000, 607 с.
62. Зуйков Г.Г. К вопросу о понятии причин преступления и условий, способствующих его совершению // Вопросы предупреждения преступности. Вып. 2. М.: Юр. лит., 1965, с. 3-18.
63. Зуйков Г.Г. Криминологическое учение о способе совершения преступления: Автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Академия МВД СССР. М, 1970, 41 с.
64. Ильченко Ю.И. Тактические приемы исследования обстановки места происшествия: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Алма-Ата, 1966, 18 с.
65. Карпов Н.С., Євдокіменко С.В. Злочинна діяльність / Під ред. В.П. Бахіна. – Київ: НАВСУ, 2001, 60 с.
66. Карпушин С.Ю. Поняття, сутність і правова природа слідчого

експерименту // *Visegrad journal on human rights*, 2015, № 3/2, с. 50-54.

67. Колдин В.Я. Вещественные доказательства. Информационные технологии процессуального доказывания. М.: НОРМА, 2002, 768 с.

68. Колесник В.А. Криміналістична тактика в забезпеченні діяльності оперативних та слідчих підрозділів СБ України з виявлення й розкриття злочинів: Монограф. Київ: Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2011, ч. 2., 378 с.

69. Колесник Ю. В. Особи, що підлягають допиту, та предмет допиту за чинним КПК України // *Вісник Академії адвокатури України*, 2014, т. 11, число 1(29), с. 78-84.

70. Колесниченко А.Н., Коновалова В.Е. Криминалистическая характеристика преступлений: Учеб. пособие. Харьков: Юрид. ин-т, 1985, 93 с.

71. Колесниченко А.Н. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений: Текст лекции. Харьков: Харьк. юрид. ин-т, 1976, с. 9-11.

72. Колмаков В.П., Ароцкер Л.Е. Следственный эксперимент на предварительном следствии. Харьков: Издание Института, 1949, 35 с.

73. Колмаков В.П. Тактика производства следственного осмотра и следственного эксперимента. Харьков: Изд-во ХГУ, 1956, 58 с.

74. Комарков В.С. Суть і умови пред'явлення доказів при допиті обвинуваченого // *Радянське право*, 1972, №2, с. 55-58.

75. Коновалова В.Е. Тактика допроса свидетелей и обвиняемых. Харьков: Изд-во ХГУ, 1956, 129 с.

76. Коновалова В.Е. Допрос: тактика и психология: Учеб. пособие. Харьков: Консум, 1999, 157 с.

77. Коновалова В.Е. Убийство: искусство расследования. Харьков: Факт, 2001, 318 с.

78. Кононенко Н.О. Особливості проведення допиту підозрюваних під час розслідування хуліганства, що вчинене при проведенні спортивно-

масового заходу // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, 2014, № 1, с. 331-337.

79. Копенкина Л. А. Методика первоначального этапа расследования похищения человека: Автореф. дисс. канд. юрид. наук: 12.00.09 / Санкт-Петербург. ун-т МВД России, 1999, 25 с.

80. Крамаренко В. П. Организационно-тактические ошибки в структуре следственного действия // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики, 2007, вип. 7, с. 32–34.

81. Криминалистика / Под ред. В.А. Образцова. М.: Юристъ, 1999, с. 281-282.

82. Криминалистика / Под ред. Н.П. Яблокова и В.Я. Колдина. М.: МГУ, 1990, 463 с.

83. Криминалистика: Учеб. для вузов / Под ред. Р.С. Белкина. М.: Изд. Группа НОРМА-ИНФРА М, 2001, 998 с.

84. Криминалистика. Т.2: Техника, тактика, организация и методика расследования преступлений / Под ред. А.Г. Филиппова, А.А. Кузнецова. Омск: ОВШМ, 1993, 558 с.

85. Криминалистика: Учеб. / Под ред. А.Н. Васильева. М.: Изд-во МГУ, 1980, 564 с.

86. Криминалистика: Учеб. для вузов / Под ред. Р.С. Белкина, И.М. Лузгина. М.: Юристъ, 1980, 218 с.

87. Криминалистика: Учеб. / Под ред. И.Ф. Пантелеева, Н.А. Селиванова. М.: Юр. лит., 1988, 672 с.

88. Криминология / Под ред. проф. Н.Ф. Кузнецовой, проф. Г.М. Миньковского. М.: Изд-во МГУ, 1994, 566 с.

89. Криміналістика: Підруч. / В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін. Харків: Право, 2008, 464 с.

90. Криміналістика: Навч. посіб. / Р.І. Благута, Р.І. Сибірна, В.М. Бараняк та ін.; за заг. ред. Є.В. Пряхіна. Київ: Атіка, 2012, 496 с.

91. Криміналістика: Навч. посібник / За заг. ед. Є.В. Пряхіна. Львів:

ЛьвДУВС, 2010, 540 с.

92. Криміналістика: Підруч. / За ред. В.Ю. Шепітька. 2-е вид., перероб. і доп. Київ: Видавничий дім «Ін Юре», 2004, 368 с.

93. Криміналістика: Підруч. для студ. юрид. ВНЗ / Кол. авт.: Глібко В. М., Дудніков А. Л., Журавель В. А. та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. Київ: Видавничий Дім "Ін Юре", 2001, 452 с.

94. Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: Підруч. для студ. юрид. вузів і фак. / За ред. В.Ю. Шепітька. Харків: Право, 1998, 462 с.

95. Криміналістика: Учеб. для вузов / Под ред. Р.С. Белкина. М.: Изд-во НОРМА, 2000, 990 с.

96. Криміналістика: Підруч. / В.Д. Берназ, В.В. Бірюков, А.Ф. Волобуєв; за заг. ред. А.Ф. Волобуєва. Харків: ХНУВС, 2001, 666 с.

97. Криміналістика: Підруч. для студ. юрид. ВНЗ / Кол. авт. Глібко В. М., Дудніков А. Л., Журавель В. А. та ін. / За ред. В. Ю. Шепітька. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001, 684 с.

98. Криміналістична профілактика економічних злочинів: Наук.-практ. посіб. / С.В. Великанов, А.Ф. Волобуєв, В.А. Журавель та ін.; за ред. В. А. Журавля. Харків: Харків юридичний, 2006, 236 с.

99. Кримінальне право України. Загальна частина: Підруч. / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. ; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 4-е вид., перероб. і доп. Харків: Право, 2010, 456 с.

100. Кримінальне право України. Загальна частина: Підруч. / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, Л.М. Кривоченко та ін.; за ред. проф. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 3-є вид., перероб. і доп. Київ: Юрінком Інтер, 2007, 496 с.

101. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.; за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 4-е вид., доп. Харків: Одіссей, 2008, 1208 с.

102. Кримінальний процесуальний кодекс України: прийнятий

Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р.; відп. за вип.
В. А. Прудников. Харків: Право, 2016, 392 с.

103. Кримінологія: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О. М. Джу́жа, Я. Ю. Кондратьєв, О. Г. Кулик, П. П. Михайленко та ін.; за заг. ред. О.М. Джу́жи. Київ: Юрінком Інтер, 2002, 416 с.

104. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления. М.: Госюриздат, 1960, 244 с.

105. Кузьмі́чов В.С. Криміналістика: Навч. посіб. / За заг. ред. В. Г. Гончаренка та Є. М. Моїсеєва. Київ: Юрінком Інтер, 2001, 368 с.

106. Куранова Э.Д. Об основных положениях методики расследования отдельных видов преступлений // Вопросы криминалистики, 1962, вып. 6-7, с. 163-168.

107. Ларин А.М. Расследование по уголовному делу. Планирование, организация. М.: Юр. лит., 1970, 224 с.

108. Лисенко В.В. Криміналістичне забезпечення діяльності податкової міліції (теорія та практика): Монограф. Київ: Логос, 2004, 324 с.

109. Личность преступника (уголовно-правовое и криминологическое исследование) / Под ред. Б. С. Волкова. Казань: Изд-во Казан, ун-та, 1972, 187 с.

110. Лук'янчиков Є.Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів: Монограф. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2005, 360 с.

111. Лукашевич В.Г. Тактика общения следователя с участниками отдельных следственных действий: Учеб. пособие. Киев: НИиРИО КВШ МВД СССР им. Ф.Э. Дзержинского, 1989, 88 с.

112. Лукашевич В.Г. Криміналістическа́я теорія́ общенія: постановка проблеми, методика исследования, перспективы использования: Монограф. Киев: Изд-во Украинской академии внутренних дел, 1993, 194 с.

113. Лунгу В.И. Первоначальный этап расследования преступлений: (процессуальный и организационный аспекты): Автореф. дис. ... канд. юрид.

наук: 12.00.09 / В. И. Лунгу. Киев: КВШ МВД СССР им. Ф.Э.Дзержинского, 1991, 25 с.

114. Лушпієнко В. Особливості допиту свідка на стадії судового розгляду в кримінальному процесі // Підприємництво, господарство і право, 2017, № 3, с. 263-267.

115. Мазур А. Межі початкового етапу розслідування // Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія юридична, 2015, вип. 61, с. 435-441.

116. Максutow И. X. Осмотр места происшествия: Пособие. Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1965, 48 с.

117. Малинин В.Б. Объективная сторона преступления // Энциклопедия уголовного права. Т.4: Состав преступления. СПб: Издание профессора Малинина В.Б., 2005, с. 237–502.

118. Малышкин П.В. Способ сокрытия преступления и его место в структуре способа совершения преступления / П.В. Малышкин // Следователь, 2009, № 1, с. 19-24.

119. Малярова В.О. Етапізація процесу розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків // Право і безпека, 2013, № 3 (50), С. 86-91.

120. Малярова В.О. Тактико-криміналістичні та процесуальні основи пошуку та затримання злочинця: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2005, 238 с.

121. Мешков В.М. Методика расследования преступлений: Курс лекций. М.: Юрлитинформ, 2013, 304 с.

122. Мешкова В.С. Криминалистическая характеристика организованной преступности и ее субъектов: Учебно-практическое пособие. Калининград: Калининградский ЮИ МВД России, 1997, 52 с.

123. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 8-и т. / Відп. ред.: В.В. Черней, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко, Ю.І. Римаренко. Київ: Атіка, 2003, т. 8: Інформаційно-аналітична, освітня та наукова діяльність,

психологічні засади поліцейської служби, міжнародне співробітництво, 2010, 1132 с.

124. Мінчено С.І. Визначення допустимих меж обмеження прав і свобод людини в оперативно-розшуковій діяльності // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ, 2013, № 3, с. 156-163.

125. Мороз І. Участь патрульних поліції в огляді місця події // Підприємництво, господарство і право, 2017, № 2, с. 274-277.

126. Назаров В.В., Омеляненко Г.М. Кримінальний процес України: Навч. посібник. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ: Атіка, 2007, 584 с.

127. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. Київ: Каннон, А.С.К., 1104 с.

128. Никифорчук Д.Й. Проблемні питання взаємодії в розкритті злочинів // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика), 2002, №5, с. 151-154.

129. Номоконов В.А. Объективная сторона преступлений // Полный курс уголовного права: в 5-и т.; под. ред. д-ра юрид. наук, проф., засл. деятеля науки РФ А.И. Коробеева. Т.1: Преступление и наказание. СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2008, с. 357-383.

130. Олійник О. Допит свідка і потерпілого // Віче, 2009, № 21, с. 30-33.

131. Осмотр места происшествия: Справочник следователя / Рук. авт. кол. А.А. Леви. М.: Юр. лит., 1979, с. 165.

132. Очеретяний М. А. Способи учинення хуліганства групою осіб як елемент криміналістичної характеристики злочину // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, 2014, № 4, с. 468-474.

133. Павлюк О. Слідова картина та типова обстановка вбивств осіб похилого віку та одиноких осіб, пов'язаних із заволодінням їхнім майном // Підприємництво, господарство і право, 2017, № 2, с. 299-302.

134. Панов Н.И. Способ совершения преступления и уголовная

ответственность. Харьков: Вища школа, 1982, 161 с.

135. Поливанюк В.Д. Тактичні особливості проведення огляду місця події при розслідуванні злочинів, вчинених у банківській системі України з використанням сучасних інформаційних технологій // Вісник Запорізького національного університету, 2011, № 1, с. 243-248.

136. Попов В. П. Осмотр места происшествия / Под ред. В.А. Хвана. Алма-Ата: Казгосиздат, 1957, 68 с.

137. Попова О.А. Уголовно-процессуальные и организационно-тактические ошибки на стадии предварительного следствия и пути их предотвращения и устранения: Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Волгоград. акад МВД России. Волгоград, 2006, 280 с.

138. Порубов Н.И. Криминалистика: Учеб. пособие / Под ред. Н.И. Порубова. М.: Высш. шк., 1997, 344 с.

139. Порубов Н.И. Научные основы допроса на предварительном следствии. 3-е изд. перераб. Минск: Вышэйш. шк., 1978, 175 с.

140. Порубов Н.И. Тактика допроса на предварительном следствии. М.: БЕК, 1998, 208 с.

141. Порубов Н.И. Допрос в советском уголовном судопроизводстве. Минск: Вышэйшая школа, 1973, 368 с.

142. Пудовочкин Ю.Е. Учение о составе преступления: Монограф. М.: Юристинформ, 2009, 248 с.

143. Пчолкін В.Д., Ечкенко В.М. Поняття, сутність та завдання взаємодії оперативних підрозділів ОВС // Вісник Луганської академії внутр. справ ім. 10-річчя незалежності України: спецвипуск, 2004, вип. 3, ч. I, с. 109-121.

144. Радаев В. В. Криминалистическая характеристика преступлений и ее использование в следственной практике: Лекция. Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1987, 24 с.

145. Реуцкая И.Е., Бродченко О.И. Психологические особенности допроса несовершеннолетних // Прикладная юридическая психология, 2008, № 3, с. 55-68.

146. Ривман Д.В. Криминальная виктимология. СПб.: Питер, 2002, 304 с.
147. Россинская Е.Р. Криминалистика. Вопросы и ответы: Учеб. пособие для вузов. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000, 351 с.
148. Савельева М.В., Смушкин А.Б. Криминалистика. Учебник. М.: Издательский дом. "Дашков и К". 2009, 608 с.
149. Саїнчин О.С. Криміналістичні умови розкриття умисних вбивств // Правова держава, 2008, № 10, с. 267-273.
150. Салтевский М.В. Тактические основы организации и производства отдельных следственных действий для получения информации от вещей. Лекция 1: Общая характеристика материальных источников и следственных действий для получения информации при расследовании преступлений. Киев: КВШ МВД СССР им. Дзержинского, 1981, 18 с.
151. Салтевский М.В. Тактические основы организации и производства следственных действий и получение информации от вещей: Специализированный курс криминалистики: Учебник / Отв. ред. М.В. Салтевский. Киев: НИиРИО КВШ МВД СССР, 1987, с. 236-237.
152. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): Підруч. Київ: Кондор, 2005, 588 с.
153. Сенаторов М.В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві / За наук. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України В.І. Борисова. Харків: Право, 2006, 208 с.
154. Сенаторов М.В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. юрид. акад. України. Харків, 2005, 20 с.
155. Скорченко П.Т. Взаимодействие следователя, оперативно-розыскных органов и экспертно-криминалистических подразделений в процессе раскрытия преступлений // Криминалистика: Учеб. / Под ред. И.Ф. Пантелеева, Н.А. Селиванова. М.: Юр. лит., 1988, 592 с.
156. Следственные действия: Учеб. для магистров / М. В. Савельева. А. Б. Смушкин. М.: Юрайт, 2012, 273 с.

157. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений / В.К. Лисиченко, В.И. Гончаренко, М.В. Салтевский и др. Киев: Вища шк., Головне вид-во, 1988, 405 с.

158. Соколова Я.А. К вопросу об элементах криминалистической характеристики преступлений, связанных с незаконным лишением свободы // Проблеми законності / Відп. ред. В.Я. Тацій. Харків: [б. в.], 1999, вип. 37, с. 223-226.

159. Соколова Я.А. Основні положення методики розслідування викрадення людини: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / КНУВС. Київ, 2009, 20 с.

160. Справа № 500/4140/13-к, Архів Ізмаїльського міськрайонного суду Одеської області, 2013 р.

161. Справа № 545/322/14-к, Архів Полтавського районного суду Полтавської обл., 2014 р.

162. Справа № 547/20/17, Архів Семенівського районного суду Полтавської обл., 2017 р.

163. Справа № 11кп/791/522/14, Архів Апеляційного суду Херсонської обл., 2014 р.

164. Справа № 1-297/11, Архів Подільського районного суду м. Києва, 2013 р.

165. Справа № 138/1327/14-к, Архів Могилів-Подільського міськрайонного суду Вінницької області, 2014 р.

166. Справа № 161/981/15-к, Архів Луцького міськрайонного суду Волинської обл., 2015 р.

167. Справа № 175/1891/16-к, Архів Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської обл., 2016 р.

168. Справа № 175/5178/15-к, Архів Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської обл., 2017 р.

169. Справа № 1806/10546/12, Архів Ковпаківського районного суду м. Суми, 2013 р.

170. Справа № 1-кп/463/211/14, Архів Личаківського районного суду м. Львова, 2014 р.

171. Справа № 206/1402/13-к, Архів Самарського районного суду м. Дніпропетровська, 2013 р.

172. Справа № 216/335/13- к, Архів Центрально-Міського районний суд міста Кривого Рогу Дніпропетровської обл., 2013 р.

173. Справа № 221/2926/14-к, Архів Волноваського районного суду Донецької обл., 2014 р.

174. Справа № 234/31/15-к, Архів Краматорського міського суду Донецької обл., 2015 р.

175. Справа № 299/1273/16-к, Архів Виноградівського районного суду Закарпатської обл., 2016 р.

176. Справа № 308/842/14-к, Архів Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області, 2014 р.

177. Справа № 423/517/13-к, Архів Попаснянського районного суду Луганської обл., 2013 р.

178. Справа № 431/52/15-к, Архів Старобільського районного суду Луганської обл., 2015 р.

179. Справа № 500/4140/13-к, Архів Ізмаїльського міськрайонного суду Одеської обл., 2013 р.

180. Справа № 559/1560/16-к, Архів Дубенського міськрайонного суду Рівненської обл., 2016 р.

181. Справа № 594/400/15-к, Архів Борщівського районного суду Тернопільської обл., 2015 р.

182. Справа № 61/35111/14-к, Архів Шевченківського районного суду м. Києва, 2015 р.

183. Справа № 629/2160/16-к, Архів Лозівського міськрайонного суду Харківської обл., 2017 р.

184. Справа № 754/14480/15-к, Архів Деснянського районного суду м. Києва, 2015 р.

185. Справа № 761/16628/13-к, Архів Шевченківського районного суду м. Києва, 2013 р.
186. Справа №: 127/29597/13-к, Архів Вінницького міського суду Вінницької обл., 2014 р
187. Справа №1-153/12, Архів Богунського районного суду м. Житомира, 2014 р.
188. Справа №349/235/13-к, Архів Рогатинського районного суду Івано-Франківської області, 2013 р.
189. Степанов В. В. Современные проблемы осмотра места происшествия // Сборник материалов Международной научно-практической конференции «Влияние идей И. Н. Якимова на развитие современной криминалистики», посвященной 130-летию со дня рождения И. Н. Якимова. М.: Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова, юрид. ф-т, 2014, с. 86–91.
190. Степанюк Р.Л. Ситуаційний підхід у формуванні методик розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України // Право і безпека, 2013, № 3 (50), с. 110–115.
191. Степанюк Р. Л. Структура окремих криміналістичних методик розслідування злочинів // Право і Безпека, 2011, № 4 (41), с. 154-158.
192. Таганцев Н. С. Русское уголовное право. Часть Общая. М.: Наука, 1994. URL: <http://window.edu.ru/resource/307/42307/files/gl2.pdf>.
193. Танасевич В.Г. Образцов В. А. О криминалистической характеристики преступлений // ВИ по изучению причин и разработке мер предупреждения преступности. М., 1976, вып. 25, с. 94-104.
194. Техника, тактика, организация и методика расследования преступлений / Под ред. Р.С. Белкина, В.Г. Коломацкого. А.Г. Филиппова. – Волгоград: ВСШ МВС России, 1994, 559 с.
195. Тіщенко В.В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: Монограф. Одеса: Фенікс, 2007, 260 с.
196. Топчій В.В. Взаємодія та координація в діяльності органів внутрішніх справ з виявлення та розкриття злочинів // Науковий вісник

Ужгородського національного університету, серія «Право», 2015, вип. 30 (том 2), с. 165-169.

197. Туляков В.А. Виктимология: социальные и криминологические проблемы. Одесса: Юрид. літ-ра, 2000, 335 с.

198. Тюрин Н.С. Формы оперативно-розыскной и следственной деятельности // Правовые проблемы укрепления российской государственности. Ч. 10: Проблемы уголовного процесса в свете нового Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации / Под ред. Ю. К. Якимовича. Томск: Изд-во Томск. ун-та, 2002, 136-147.

199. Уголовный процесс: Учеб. / Под ред. С.А. Колосовича, Н.А. Зайцевой. М.: ИМЦ-ГУК МВД России, 2003, 235 с.

200. Удалова Л. Д. Деякі проблеми допиту інформатора в кримінальному судочинстві України // Вісник Луганської академії внутрішніх справ, 2003, №1, с. 133-137.

201. Усанов И.В. Проблемы раскрытия и расследования серийных убийств на сексуальной почве. М. Юрлитинформ, 2005, 168 с.

202. Ушатов Д.В. Методика расследования похищения человека, совершенного преступными группами: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Волгоград. акад МВД России. Волгоград, 2004, 25 с.

203. Федоров Ю.Д. Использование специальных знаний при осмотре места происшествия // Пути совершенствования деятельности следственных аппаратов органов внутренних дел: сб. науч. тр. Ташкентской высшей школы МВД СССР. Ташкент, 1987, 118 с.

204. Федченко В. М. Розслідування злочинів слідчою та слідчо-оперативною групою: правові та організаційні засади: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2005, 20 с.

205. Фесенко Є.В. Об'єктивна сторона складу злочину // Кримінальне право України. Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. вузів і фак. / В.А. Андрусів, П.П. Андрушко та ін.; за ред. проф. П.С. Матишевського та ін. Київ : Юрінком Інтер, 1997, с. 133-149.

206. Фуллер Л.Л. Анатомія права / Пер. з англ. Київ: Сфера, 2004, 144 с.
207. Хижняк Є.С. Типові слідчі ситуації при розслідуванні статевих злочинів // Південноукраїнський правничий часопис, 2012, № 4, с. 197-199.
208. Хитра А.Я., Кучер В.О. Взаємодія слідчого та органу дізнання при провадженні кримінальних справ: Курс лекцій. Львів: Львівськ. держ. ун-т внутрішніх справ, 2009, 100 с.
209. Хохряков Г.Ф. Криминология: Учеб. / Отв. ред. В.Н. Кудрявцев. М.: Юристъ, 1999, 511 с.
210. Царегородцев А.М. Ответственность организаторов преступлений. Омск: Омск. высшая школа МВД СССР, 1978, 188 с.
211. Чаплинська Ю.А. Особливості проведення слідчого експерименту: організаційний аспект // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, 2013, № 4, с. 347-353.
212. Чаплинська Ю.А. Слідчий експеримент (організаційний аспект) // Криміналістичний вісник, 2013, № 1(19), с. 43-48
213. Чаплинська Ю.А. Проблемні питання слідчого експерименту // Право і суспільство, 2014, № 1, с. 250-254.
214. Чаплинський К.О. Організаційно-тактичні основи проведення слідчого огляду // Криміналістичний вісник, 2011, № 1(15), с. 22-29.
215. Чаплинський К.О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій: Монограф. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2010, 560 с.
216. Чаплинський К.О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій: Монограф. Дніпропетровськ: Дніпр. держ. ун-т внут. справ; Ліра ЛТД, 2011, 496 с.
217. Чаплинський К.О. Спеціальні знання як об'єкт криміналістичного дослідження // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, 2011, № 2, с. 323-329.
218. Чаплинський К.О. Тактичні прийоми допиту підозрюваного (обвинуваченого) // Науковий вісник Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ, 2008, № 4, с. 266-276.

219. Чаплинський К.О., Мінка П.Я. Розслідування злочинів, вчинених злочинними угрупованнями: Навч. посібник. Дніпропетровськ: Свідлер А.Л., 2009, 225 с.

220. Чельшева О.В. Феськов М.В. Расследование налоговых преступлений: Учеб.-метод. пособие. СПб.: Питер, 2001, 282 с.

221. Шаликов А. Н. Следственные действия по делам о должностных преступлениях: система, характеристика, тактика. М.: Юрлитинформ, 2008, 376 с.

222. Шепитько В.Ю. Криміналістика: Курс лекцій. 2-е изд., перераб. и доп. Харьков: ООО «Одиссей», 2005, 368 с.

223. Шепитько В.Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз): Монограф. Харків: Харків юридичний, 2007, 432 с.

224. Шершньова В.О. Типові слідчі ситуації і програма дій слідчого на початковому етапі розслідування податкових злочинів // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика), 2009, № 21, с. 141-148.

225. Шмонин А.В. Методика расследования преступлений: Учеб. Пособие. М.: ЗАО «Юстицинформ», 2006, 464 с.

226. Шуმიло М.Є. Основні напрями реформування досудового провадження в новому КПК України // Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення: Матер. постійно діючого наук.-практ. Семінару, вип. 2. Харків: Оберіг, 2010, с. 269–276.

227. Эксархопуло А.А. Криміналістика в схемах и иллюстрациях: Учеб. пособие. СПб: Юридический центр Пресс, 2002, 450 с.

228. Яблоков Н.П. Исследование обстоятельств преступных нарушений правил безопасности труда. М.: Юр. лит., 1980, 320 с

229. Яблоков Н.П. Совершенствование методических основ расследования преступлений // Советское государство и право, 1976, №2, С. 67-72.

230. Якимов И.Н. Криминалистика. Уголовная тактика: Практическое пособие. 2-е изд., перераб. и доп. М.: НКВД РСФСР, 1929, 360 с.

231. Якимов И.Н. Криминалистика: руководство по уголовной технике и тактике. М.: НКВД РСФСР, 1925, 430 с.

232. Яковлєв О. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами під час проведення слідчих (розшукових) дій / Науковий часопис Національної академії прокуратури України, 2017, № 1, с. 217-224.

ДОДАТКИ

Додаток А

**Зведена відомість
аналізу матеріалів кримінальних справ (125)
та кримінальних проваджень(87)
по факту незаконного позбавлення волі та викрадення людини,
вчиненого організованою групою**

№	Досліджувані питання	%
1.	Кримінальне провадження розпочато за наступних підстав:	
	1)заяви, листи і повідомлення, що надійшли від громадян	88
	2)повідомлення працівників різних установ та організацій	7
	3)матеріали слідства, виділені з інших кримінальних проваджень	2
	4)матеріали, отримані під час проведення НСРД та розшукових заходів	3
	Особливості розслідування	
1.	Вид ситуації	
	<i>на початковому етапі розслідування</i>	
	1. отримано інформацію про позбавлення волі та викрадення людини групою осіб від очевидців події, виявлено матеріальні сліди злочину, злочинці невідомі	53
	2. отримано інформацію про позбавлення волі та викрадення людини групою осіб від невстановленої особи, конкретні відомості щодо характеру злочину відсутні	21
	3. отримано інформацію про викрадення людини від її родичів після звернення до них викрадачів з певними вимогами	19
	4. злочинці відомі, їх затримано, є достатні фактичні дані, що свідчать про учинення злочину	7
	<i>на подальшому етапі розслідування</i>	
	1. повідомлено про підозру, підозрюваний дає неправдиві показання або відмовляється від дачі показань	61
	2. повідомлено про підозру декільком членам організованої групи, з яких один дає правдиві показання, що викривають інших у злочинній діяльності	35
	3. особі повідомлено про підозру, підозрюваний дає правдиві показання	4
2.	Форми взаємодії працівників різних підрозділів Національної поліції України при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою	

	1) обмін інформацією	93
	2) спільне планування розшукових заходів	76
	3) виконання доручень слідчого про проведення СРД та НСРД	68
	4) спільне використання наявних сил і засобів	51
3.	Проводилися слідчі (розшукові) дії:	
	3.1. Огляд	
	1) проводився	100
	2) не проводився	0
	3.1.1. Види огляду	
	1) місця, де здійснено викрадення людини	100
	2) місця утримання потерпілого	89
	3) житла чи іншого володіння особи	43
	4) предметів і речей	35
	5) документів	27
	6) транспортних засобів	85
	3.2. Допит потерпілого проводився:	
	1) внесення відомостей до ЄРДР	2
	2) до 5 днів	2
	3) до місяця	89
	4) більш ніж через місяць	7
	3.3. Допит свідків і потерпілого був спрямований на з'ясування:	
	1) події злочину, обставин вчинення злочину, характеру дій злочинців	100
	2) причини та умови, що сприяли вчиненню злочину	27
	3) відомостей про минулі взаємини з підозрюваним	14
	4) потерпілі й свідки відмовлялися давати показання або надавали їх не у повному обсязі	24
	3.4. Обшуки:	
	1) проводились	59
	2) не проводились	41
	3.5. допит підозрюваних проводився:	
	1) відразу ж після затримання	73
	2) після закінчення 3 діб після затримання	14
	3) 1 раз	19
	4) більше одного разу	81
	3.6. допит підозрюваних був спрямований на:	
	1) з'ясування події злочину, характер дії кожного співучасника	100
	2) виявлення співучасників злочину	56
	3) з'ясування даних, що мають тактичне значення	31
	4) з'ясування причин та умов, що сприяли вчиненню злочину	23
	3.7. Призначення експертиз	

<i>3.8.1. Види експертиз:</i>		
1) судово-медична		100
2) судово-біологічна експертиза речових доказів		51
3) судово-психіатрична		58
4) балістична		19
5) експертиза холодної зброї		11
6) дактилоскопічна		31
7) інші		23
3.9. Слідчий експеримент:		
1) проводився		100
2) не проводився		0
3.9.1. Слідчий експеримент проводився		
1) за місцем викрадення людини		73
2) за місцем утримання потерпілого		27
3.9.2. Експериментальні дії й дослідницькі випробування проводилися		
1) на подальших етапах розслідування		91
2) за участю безпосередніх виконавців злочину		59
3) за участю організатора групи		17
4) за участю допоміжного персоналу		6
Криміналістична характеристика		
1.Спосіб вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі чи викрадення людини:		100
а) застосування безпосередньо до потерпілого фізичного насильства		84
б) компрометацію й шантажування		14
в) обман		9
г) погрози життю та здоров'ю потерпілого		82
д) пред'являлися конкретні вимоги, які необхідні для його звільнення		74
е) вимоги, які мали матеріальний (фінансовий) характер		82
є) використання різних засобів		
- вогнепальну зброю – з метою психологічного впливу та подолання можливого опору		67
- холодну зброю – з метою психологічного впливу та подолання можливого опору		17
- автотранспортні засоби – для переміщення до місця його утримання		99
2. Підготовка до вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі чи викрадення людини мала місце та полягала у наступному:		89
1) створення (формування) організованої групи		100
2) вибір (пошук) об'єкту злочинного посягання		100

3) збирання інформації про особу потерпілого, її звички, оточення	97
4) складання плану злочину	92
5) добір співучасників злочину та розподіл між ними ролей	86
6) підготовка знарядь й засобів учинення злочину	78
7) облаштування засідки для захоплення особи	29
8) пошук приміщення для подальшого утримання потерпілого у неволі	98
3. Способи приховування:	76
1) зникнення з місця події	100
2) знищення слідів й знарядь злочину	75
3) давання неправдивих свідчень або відмова від дачі показань	92
4) висунення неправдивого алібі	67
5) негативний вплив на свідків й очевидців злочинної події	24
4. Спосіб вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі чи викрадення людини:	
1) повноструктурний	97
2) неповнструктурний	3
5. Дані про обстановку вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі чи викрадення людини:	
5.1. Місце вчинення злочину:	
1) місця проживання	43
приватні будинки	58
квартири	17
дачні кооперативи	5
інше	2
2) місця роботи	24
підприємства	9
установи	13
організації	27
інше	6
3) відкрита місцевість	13
площі	2
вулиці	17
парки	4
сквери	3
інше	1
4) транспортні засоби	9
легкові	48
вантажні	12
5) місця проведення вільного часу й відпочинку	7
розважальні заклади	32
бази відпочинку	14

готелі	2
«зйомні» квартири	8
кафе	1
бари	1
ресторани	2
інше	1
б) спортивно-оздоровчі комплекси	4
оздоровчі центри	5
фітнес-клуби	1
сауни	4
інше	1
5.2. Час вчинення злочину:	
<i>5.2.1. За часом доби:</i>	
1) вранці з 6 до 12 години	20
2) вдень з 12 до 18 години	31
3) ввечері з 18 до 22 години	38
4) вночі з 22 до 6 години	11
<i>5.2.1. За днем тижня:</i>	
1) будні дні	75
2) у вихідні дні	25
<i>5.2.1. Відповідно до пори року:</i>	
1) восени	27
2) взимку	18
3) навесні	31
4) влітку	24
6. «Слідова картина» вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини:	
<i>6.1. Місце знаходження слідів викрадення:</i>	
1) сліди рук	31
2) сліди крові та інших органічних речовин	87
3) сліди знарядь злочину, що використовувалися при вчиненні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, а також безпосередньо самі знаряддя	39
4) сліди від опору потерпілого	13
<i>6.2. Ідеальні сліди, при безпосередньому контакті під час вчинення викрадення:</i>	
1) наявність	73
2) безпосереднього сприйняття	51
3) у вигляді звукової інформації	22
7. Дані про потерпілого:	
<i>7.1. Стать:</i>	
1) чоловіча	77
2) жіноча	23

7.2. Вік:	
1) до 16 років	3
2) 16-25 років	12
3) 25-35 років	11
4) 35-45 років	46
5) понад 45 років	28
7.3. Чи знайомі були раніше потерпілий і злочинець:	
1) так	4
2) ні	96
7.4. Були в стані алкогольного сп'яніння	
1) так	3
2) ні	97
7.5. Сімейний стан:	
1) у шлюбі;	91
2) ні.	9
3) мали дітей	86
7.6. Рід діяльності:	
1) займали певні керівні посади в органах влади й управління	47
2) працюючі	92
3) учні (студенти)	2
4) мали при собі значні грошові кошти, цінності або певні документи	72
7.7. Віктимогенні групи потерпілих	
1) володіють значними грошовими коштами чи майном	41
2) здійснюють підприємницьку діяльність	29
3) не виконали грошові зобов'язання щодо повернення коштів у певні строки	18
4) займаються тривалою злочинною діяльністю і входять до складу кримінальних угруповань	6
5) особи похилого віку	2
6) інші особи	4
8. Дані про осіб, що вчиняють незаконне позбавлення волі та викрадення людини:	
8.1. Стать:	
1) чоловіча	97
2) жіноча	3
8.2. Вік:	
1) 14-18 років	1
2) 18-25 років	6
3) 25-35 років	12
4) 35-45 років	39
5) 40-45 років	35
5) старше 45 років	8

8.3. Освіта:	
1) середня	8
2) середня спеціальна	31
3) базова вища	43
4) вища	15
5) інше	3
8.4. Наявність судимості	
1) так	23
2) ні	77
8.5. Злочин вчинено в стані алкогольного сп'яніння	
1) так	2
2) ні	98
8.6. Злочин вчинено в стані наркотичного сп'яніння	
1) так	0
2) ні	100
8.7. Рід діяльності:	
1) без постійного місця роботи	62
2) працюючі	38
8.8. Сімейний стан:	
1) у шлюбі	76
2) ні	24
8.9. Статус:	
1) виконавці	73
8.10. Сталість організованої групи:	
1) так	62
2) ні	38
8.11. Кількість членів у організованій групі:	
1) 1-2 особи	8
2) 3-4 особи	42
3) 5-6 осіб	36
4) більше 6-ти осіб	14

Додаток Б

**Зведені результати опитувань
працівників прокуратури (104), слідчих (279),
співробітників оперативних підрозділів (239)
та працівників експертних установ (63)
Національної поліції України
стосовно розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення
людини, вчиненого організованою групою**

№	Досліджувані питання	%
1	На якій посаді ви працюєте а) працівник прокуратури б) слідчий в) співробітник оперативні підрозділи г) працівник експертних установ	15 41 35 9
2	Стаж практичної роботи: а) до 3–х років б) від 3 – до 5 років в) від 5 – до 10 років г) більше 10 років	41 29 17 13
3	Чи є, на Вашу думку, особливості у розслідуванні вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини? а) так б) ні	92 8
4	Якщо так, то в чому вони виявляються? а) у специфіці розслідування конкретного складу кримінального правопорушення б) в тактиці слідчих (розшукових) дій г) інше (зазначити)	52 47 1
5	Чи потрібно досліджувати методику розслідування вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини? а) так б) ні	92 8
6	На початковому етапу розслідування вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини, доцільно проводити такі дії: а) огляд місця події б) допит свідків в) призначення експертиз г) негласні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи, спрямовані на встановлення співучасників злочину	47 61 82 100

7	<p>Вкажіть причини (фактори), які впливали на те, що розслідувані Вами злочини залишались нерозкритими: Об'єктивного характеру:</p> <p>а) кримінальне правопорушення вчинено за відсутності очевидців в умовах певного місця та часу (ввечері або вночі, у безлюдному місці і т.п.)</p> <p>б) діяння вчинено досвідченим злочинцем, який застосував певні заходи (ретельна підготовка, кваліфіковані та швидкі дії в процесі вчинення, маскування чи знищення слідів та взагалі участі у злочині, тощо)</p> <p>в) знищення окремих слідів та доказів заінтересованими особами (протидія розслідуванню)</p> <p>Суб'єктивного характеру:</p> <p>а) несвоєчасний виїзд на місце події</p> <p>б) поверхневий огляд місця події</p> <p>в) невикористання науково-технічних засобів при проведенні слідчих дій (огляду місця події, тощо)</p> <p>г) невикористання (недостатнє використання) спеціальних знань у ході проведення огляду місця події</p> <p>д) незадовільне проведення оперативно-розшукових заходів при встановленні злочинця «по гарячих слідах»</p> <p>е) відсутність плану та системи в організації слідства на початковому етапі (не висунення всіх версій; перевірка лише однієї або окремих з них; не проведення або запізнє проведення необхідних слідчих дій, тощо)</p> <p>є) помилки в оцінці наявної інформації та доказів, внаслідок яких були висунуті та перевірялись хибні версії</p> <p>ж) завчасне зупинення кримінального провадження</p> <p>з) інші</p>	<p>79</p> <p>83</p> <p>65</p> <p>34</p> <p>79</p> <p>45</p> <p>24</p> <p>48</p> <p>67</p> <p>39</p> <p>7</p> <p>1</p>
8	<p>Вкажіть, які, на Вашу думку, причини низької якості розслідування досліджуваної категорії кримінальних правопорушень:</p> <p>а) невчасне й поверхнєве проведення слідчих (розшукових) дій</p> <p>б) неналежне процесуальне керівництво досудовим розслідуванням</p> <p>в) небажання потерпілих й свідків співпрацювати зі слідством</p> <p>г) неналежна взаємодія слідчого з оперативними підрозділами</p> <p>д) застаріле технічне забезпечення</p> <p>е) низький фаховий рівень слідчих і працівників оперативних підрозділів</p>	<p>61</p> <p>57</p> <p>53</p> <p>49</p> <p>39</p> <p>21</p>
9	<p>Які слідчі (розшукові) дії слід віднести до найбільш ефективних під час розслідування досліджуваних кримінальних правопорушень</p> <p>а) огляд</p> <p>б) допит потерпілого</p>	<p>81</p> <p>34</p>

	в) допит свідків г) допит підозрюваного д) освідування е) обшуки підозрюваних під час затримання є) одночасний допит раніше допитаних осіб ж) пред'явлення для впізнання з) призначення експертиз і) слідчий експеримент	23 53 11 19 34 23 64 85
10	Яке, на Вашу думку, джерело, з якого найчастіше отримується інформація для висування версій щодо особистості злочинців та проведення слідчих (розшукових) дій: а) допит потерпілих б) допит підозрюваного в) огляд	51 47 71
11	Чи мали місце під час огляду тактичні помилки? а) так б) ні	69 31
12	Які, на Вашу думку, допускаються помилки працівниками правоохоронних органів при ОМП: а) поверхнєве проведення огляду б) несвоєчасність проведення огляду в) недотримання криміналістичних рекомендацій щодо докладного опису обстановки та об'єктів огляду, в наслідок чого відбувається поверхова фіксація виявлених слідів у протоколі огляду місця події без зазначення їх індивідуальних ознак г) ігнорування багатьох слідів, що мають важливе значення у конкретному кримінальному провадженні д) ігнорування записів з камер спостереження е) проведення огляду неповним складом слідчо-оперативної групи є) епізодичне проведення фотографування та відеозапису, оформлення фототаблиць та інших додатків до протоколу омп без дотримання процесуальних вимог та криміналістичних рекомендацій ж) до протоколів огляду місць події всупереч вимогам п. 4 ст. 105 кпк не долучаються фототаблиці. як наслідок, вкрай знижується обсяг доказової інформації за наслідками срд з) відсутність необхідних технічних засобів виявлення слідів злочину и) використання науково-технічних засобів не в повному обсязі і) ігнорування оперативно-розшукової інформації ї) безпідставне звуження меж огляду к) відокремлене, без відповідної взаємодії проведення ОМП слідчим та інспекторами-криміналістами	59 63 63 42 38 28 91 52 19 82 12 77 61

13	<p>Допит підозрюваних за даною категорією проваджень проводився у конфліктних ситуаціях:</p> <p>а) так б) ні</p>	<p>76 24</p>
14	<p>Які, на Вашу думку, конфліктні ситуації, що найчастіше трапляються в ході допиту при розслідуванні вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини:</p> <p>а) дача неправдивих і неповних показань б) відмова від дачі показань в) відсутність психологічного контакту з допитуваним г) постійна зміна показань або заявлення неправдивого алібі д) негативний вплив на сумлінного учасника кримінального процесу</p>	<p>73 32 89 21 16</p>
15	<p>Які, на Вашу думку, найбільш розповсюджені тактичні прийоми допиту:</p> <p>а) встановлення психологічного контакту б) викладання показань у формі вільної розповіді в) постановка запитань г) використання фактора раптовості д) створення уявлення про інформованість слідчого е) спостереження за поведінкою допитуваного є) застосування відеозапису ж) використання у злочинній групі конфліктів й протиріч з) використання різних темпів допиту и) пред'явлення доказів і) приховування меж поінформованості слідчого ї) використання рефлексії допитуваного</p>	<p>100 100 100 24 61 43 28 48 32 29 22 6</p>
16	<p>Які, на Вашу думку, найбільш ефективні тактичні прийоми допиту членів організованої групи:</p> <p>а) психологічний контакт із допитуваним б) пред'явлення доказів в) застосування відеозапису г) створення напруги д) використання в організованій групі конфліктів й протиріч е) спостереження за поведінкою допитуваного</p>	<p>100 73 56 52 48 31</p>
17	<p>Яка Ваша думка стосовно підготовчого етапу до слідчого експерименту:</p> <p>а) обов'язково необхідна ретельна підготовка б) непотрібна ретельна підготовка до експерименту в) можна проігнорувати</p>	<p>68 29 37</p>

18	<p>Які тактичні помилки допускаються слідчими під час проведення слідчого експерименту при розслідуванні вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини:</p> <p>а) відсутність психологічного контакту з особою, чиї показання перевіряються 76</p> <p>б) відсутність умов, максимально наближених до тих, у яких відбувалась злочинна подія 62</p> <p>в) несвоєчасність проведення слідчого експерименту 43</p> <p>г) проведення експериментальних дій за участю декількох підозрюваних 24</p> <p>д) відсутність технічних засобів фіксації процесуальної дії 18</p> <p>е) порушення вимог щодо добору понять 3</p>	
19	<p>Слідчий експеримент проводився у конфліктній ситуації:</p> <p>а) так 64</p> <p>б) ні 36</p>	
20	<p>Для забезпечення ефективного проведення слідчого експерименту при розслідуванні вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини, Вами використовувались тактичні прийоми:</p> <p>а) підтримання психологічного контакту із учасниками експерименту 91</p> <p>б) проведення експериментальних дослідів чи випробувань з кожним членом організованої групи, свідком або потерпілим окремо 82</p> <p>в) спостереження за поведінкою осіб, за участю яких проводяться експериментальні дії 73</p>	
21	<p>Які найбільш розповсюджені цілі слідчого експерименту при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою:</p> <p>а) по встановленню механізму викрадення чи окремих елементів правопорушення 49</p> <p>б) по встановленню послідовності дій щодо незаконного позбавлення волі чи викрадення людини 21</p> <p>в) по встановленню можливості здійснення якої-небудь дії в певних умовах 12</p> <p>г) по встановленню меж поінформованості особи про факти, що цікавлять слідство 15</p> <p>д) по встановленню можливості учинення тих або інших дій за визначений час 2</p> <p>е) по встановленню можливості спостереження або сприйняття якого-небудь факту чи явища 1</p>	
22	<p>Чи існують за місцем роботи методичні рекомендації по розслідуванню незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою:</p>	

	а) так б) ні	6 94
23	Якщо Так, то ким вони підготовлені: а) слідчим управлінням ГУНП б) фахівцями ГУНП в області чи відділі поліції в) ВУЗаами МВС г) інше	0 0 100 0
24	З яких джерел Ви отримуєте інформацію, яку використовуєте при розслідуванні розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою: а) з власного досвіду чи досвіду колег б) з досвіду працівників прокуратури, які раніше розслідували зазначені справи в) з підручників: г) користуєтесь виключно нормативними документами, в тому числі і кодексами, та інтуїцією д) користуюсь знаннями, отриманими під час навчання в вузі е) інше	71 5 3 42 23 6
25	Чи необхідно розроблювати методику розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою: а) так б) ні	87 13

Додаток В

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

*Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати
дисертації:*

1. Д'яковський Г.Л. Зміст та структура криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика), 2015, № 2. с. 51-57.

2. Д'яковський Г.Л. Організація і тактика огляду при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки», 2015, вип. 3-2, т. 4, с. 88-92.

3. Д'яковський Г.Л. Особливості допиту свідків і потерпілих при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою // Науковий вісник публічного та приватного права, 2016, № 2, с. 61-67.

4. Дьяковский Г.Л. Организационно-тактическое обеспечение допроса при расследовании незаконного лишения свободы и похищения человека, совершенного организованной группой // Международный научно-практический журнал «Право и Закон», 2016, № 3, с. 116-120.

5. Д'яковський Г.Л. Окремі питання взаємодії слідчих та оперативних

підрозділів при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою осіб // Науковий вісник публічного та приватного права, 2016, № 6, с. 47-53.

6. Д'яковський Г.Л. Способи вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини як елемент криміналістичної характеристики // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, 2016, № 4, с. 257-262.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Д'яковський Г.Л. Обстановка вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини // Актуальні проблеми розслідування злочинів в сучасних умовах: Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди святкування 10-річчя факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства (Дніпропетровськ, 24 верес. 2015 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015, с. 67-69. (усна доповідь і публікація тез)

8. Д'яковський Г.Л. Слідова картина незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою // Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні: Матер. наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 13 травня 2016 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016, с. 173-175. (усна доповідь і публікація тез)

9. Д'яковський Г.Л. Особливості криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, учиненого організованою злочинною групою // Юридична наука: сучасний стан, перспективи, інновації: Матер. всеукраїнської науково-практичної

конференції (Кривий Ріг, 7 груд. 2016) / Редкол.: Краснощок А. В. (гол. ред.) та ін. Кривий Ріг: КФ ДДУВС, 2016, с. 426-431. (усна доповідь і публікація тез)

10. Д'яковський Г.Л. Особливості використання спеціальних знань при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою // Принципи та стандарти змагального кримінального процесу на досудовому провадженні: Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 7 груд. 2016 р.) / Ред. кол.: О. Ф. Кобзар, В. В. Рогальська, А. Г. Гаркуша. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017, с. 75-78. (усна доповідь і публікація тез)

Додаток Г

АКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Інституту права
та суспільних відносин
Відкритого міжнародного
Університету
розвитку людини «Україна»

А. Л. Терещенко
02 2017 року

АКТ

Про впровадження у наукову діяльність Вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» основних результатів дисертації Д'яковського Г.Л. «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Уклала комісія у складі:

Голови: Заступника директора Інституту права та суспільних відносин університету «Україна» кандидата юридичних наук, доцента Орловської І. Г.

Членів комісії: Заступника директора Інституту права та суспільних відносин університету «Україна» Фаст О.О.

Доцента кафедри цивільного, господарського та кримінального права Інституту права та суспільних відносин університету «Україна» Федоренко Т. В.

Комісія склала цей акт з приводу того, що було розглянуто результати дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему: «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою», яку підготував здобувач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ Д'яковський Г. Л. та на підставі дослідження підготував наукові статті і тези доповідей:

1. Д'яковський Г. Л. Зміст та структура криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2015. – № 2. – С. 51-57.

2. Д'яковський Г. Л. Організація і тактика огляду при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2015. – Випуск 3-2. – Т. 4. – С. 88-92.

3. Д'яковський Г. Л. Особливості допиту свідків і потерпілих при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – № 2. – С. 61-67.

4. Дьяковский Г. Л. Организационно-тактическое обеспечение допроса при расследовании незаконного лишения свободы и похищения человека, совершенного организованной группой / Г. Л. Дьяковский // Международный научно-практический журнал «Право и Закон». – 2016. – № 3. – С. 78-83.

5. Д'яковський Г. Л. Окремі питання взаємодії слідчих та оперативних підрозділів при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою осіб / Г. Л. Д'яковський // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – № 6. – С. 47-53.

6. Д'яковський Г. Л. Способи вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини як елемент криміналістичної характеристики / Г. Л. Д'яковський // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ : Збірник наукових праць. – 2016. – № 4. – С. 273-279.

7. Д'яковський Г. Л. Обстановка вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини / Г. Л. Д'яковський // Актуальні проблеми розслідування злочинів в сучасних умовах : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди святкування 10-річчя факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства (Дніпропетровськ, 24 вересня 2015 р.). – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – С. 67-69.

8. Д'яковський Г. Л. Слідова картина незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні : матеріали наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 13 травня 2016 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. – С. 173-175.

9. Д'яковський Г. Л. Особливості криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, учиненого організованою злочинною групою / Г. Л. Д'яковський // Юридична наука: сучасний стан, перспективи, інновації: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (7 грудня 2016) / Редкол.: Краснощок А. В. (гол. ред.) та ін. – Кривий Ріг: КФ ДДУВС, 2016. – С. 426-431.

10. Д'яковський Г. Л. Особливості використання спеціальних знань при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // Принципи та стандарти змагального кримінального процесу на досудовому провадженні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 7 груд. 2016 р.) / ред. кол. : О. Ф. Кобзар, В. В. Рогальська, А. Г. Гаркуша. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – С. 75-78.

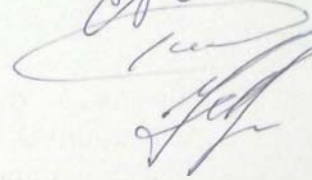
Комісія вважає, що представлені наукові статті та тези доповідей, отримані на основі проведеного дослідження, мають необхідний теоретичний і методологічний рівень та практичну значимість, а також були враховані відділом організації наукової роботи Вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» при проведенні наукових досліджень в Інституті права та суспільних відносин..

Голова комісії:

І. Г. Орловська

Члени комісії

О. О. Фаст

Т. В. Федоренко

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Інституту права
та суспільних відносин
Відкритого міжнародного
Університету
розвитку людини «Україна»

А. Л. Терещенко
2017 року

АКТ

Про впровадження у навчальний процес Вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» основних результатів наукового дослідження Д'яковського Г. Л. «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою»

Уклала комісія у складі:

Голови: Заступника директора Інституту права та суспільних відносин університету «Україна» кандидата юридичних наук, доцента Орловської І. Г.

Членів комісії: Заступника директора Інституту права та суспільних відносин університету «Україна» Фаст О. О.

Доцента кафедри цивільного, господарського та кримінального права Інституту права та суспільних відносин університету «Україна» Федоренко Т. В.

Комісія склала цей акт з приводу того, що було розглянуто результати дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему: «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою», яку підготував здобувач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ Д'яковський Г. Л. та на підставі дослідження підготував наукові статті та тези доповідей:

Д'яковський Г. Л. Зміст та структура криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2015. – № 2. – С. 51-57.

Д'яковський Г. Л. Організація і тактика огляду при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2015. – Випуск 3-2. – Т. 4. – С. 88-92.

Д'яковський Г. Л. Особливості допиту свідків і потерпілих при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого

організованою групою / Г. Л. Д'яковський // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – № 2. – С. 61-67.

Дьяковский Г. Л. Организационно-тактическое обеспечение допроса при расследовании незаконного лишения свободы и похищения человека, совершенного организованной группой / Г. Л. Дьяковский // Международный научно-практический журнал «Право и Закон». – 2016. – № 3. – С. 78-83.

Д'яковський Г. Л. Окремі питання взаємодії слідчих та оперативних підрозділів при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою осіб / Г. Л. Д'яковський // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – № 6. – С. 47-53.

Д'яковський Г. Л. Способи вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини як елемент криміналістичної характеристики / Г. Л. Д'яковський // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ : Збірник наукових праць. – 2016. – № 4. – С. 273-279.

Зазначені наукові статті внесені до списку літератури робочих програм навчальних дисциплін: «Криміналістика» і «Кримінальний процес». Крім того зазначені наукові статті передані до фонду бібліотеки університету та використовуються під час підготовки студентів до семінарських та практичних занять з навчальних дисциплін «Криміналістика» та «Кримінальний процес».

Комісія вважає, що представлені наукові статті, отримані на основі проведеного дослідження мають необхідний теоретичний і методологічний рівень та практичну значимість для підготовки майбутніх юристів.

Голова комісії:

Члени комісії

І. Г. Орловська

О. О. Фаст

Т. В. Федоренко

АКТ
впровадження у навчальний процес та наукову діяльність
Університету митної справи та фінансів
результатів дисертаційного дослідження

м. Дніпро

20 лютого 2017 р.

Комісія у складі:

1. В.о. завідувача кафедри кримінально-правових дисциплін Університету митної справи та фінансів, кандидата юридичних наук, доцента Варави В.В.
2. Професора кафедри кримінально-правових дисциплін Університету митної справи та фінансів, доктора юридичних наук, професора Тертишника В.М.

3. Доцента кафедри кримінально-правових дисциплін Університету митної справи та фінансів, кандидата юридичних наук, доцента Карнаухова О.В.

склала цей акт про те, що комісією розглянуто результати дисертаційного дослідження здобувача кафедри цивільного, господарського та кримінального права Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» Д'яковського Геннадія Леонідовича «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою» на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі права (кандидата юридичних наук) за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність у вигляді наукових статей і тез доповідей на конференціях та семінарах.

Результати дисертаційного дослідження опубліковані в наступних роботах:

1. Д'яковський Г. Л. Зміст та структура криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2015. – № 2. – С. 51-57.

2. Д'яковський Г. Л. Організація і тактика огляду при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2015. – Випуск 3-2. – Т. 4. – С. 88-92.

3. Д'яковський Г. Л. Особливості допиту свідків і потерпілих при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого

організованою групою / Г. Л. Д'яковський // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – № 2. – С. 61-67.

4. Д'яковський Г. Л. Организационно-тактическое обеспечение допроса при расследовании незаконного лишения свободы и похищения человека, совершенного организованной группой / Г. Л. Д'яковський // Международный научно-практический журнал «Право и Закон». – 2016. – № 3. – С. 78-83.

5. Д'яковський Г. Л. Окремі питання взаємодії слідчих та оперативних підрозділів при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою осіб / Г. Л. Д'яковський // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – № 6. – С. 47-53.

6. Д'яковський Г. Л. Способи вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини як елемент криміналістичної характеристики / Г. Л. Д'яковський // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ : Збірник наукових праць. – 2016. – № 4. – С. 273-279.

7. Д'яковський Г. Л. Обстановка вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини / Г. Л. Д'яковський // Актуальні проблеми розслідування злочинів в сучасних умовах : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди святкування 10-річчя факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства (Дніпропетровськ, 24 верес. 2015 р.). – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – С. 67-69.

8. Д'яковський Г. Л. Слідова картина незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні : матеріали наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 13 трав. 2016 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. – С. 173-175.

9. Д'яковський Г. Л. Особливості криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, учиненого організованою злочинною групою / Г. Л. Д'яковський // Юридична наука: сучасний стан, перспективи, інновації: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (7 груд. 2016) / Редкол.: Краснощок А. В. (гол. ред.) та ін. – Кривий Ріг: КФ ДДУВС, 2016. – С. 426-431.

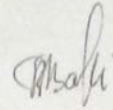
10. Д'яковський Г. Л. Особливості використання спеціальних знань при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // Принципи та стандарти змагального кримінального процесу на досудовому провадженні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 7 груд. 2016 р.) / ред. кол. : О. Ф. Кобзар, В. В. Рогальська, А. Г. Гаркуша. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – С. 75-78.

Зазначені наукові роботи використовуються в навчальному процесі, навчально-методичній та науковій діяльності кафедри кримінально-правових дисциплін Університету митної справи та фінансів, впроваджені до текстів лекцій, семінарських, практичних занять, робочої навчальної програми з тем № 15 «Тактика слідчого огляду та освідування», № 16 «Тактика обшуку», № 18 «Тактика допиту» і № 19 «Тактика пред'явлення для впізнання», № 20 «Слідчий експеримент» навчальної дисципліни «Криміналістика», а також за окремими

темами навчальної дисципліни «Організація розкриття та розслідування злочинів» та рекомендовані до вивчення під час самостійної роботи студентів денної та заочної форм навчання.

Голова комісії:

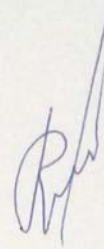
Завідувач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Університету митної справи та фінансів
кандидат юридичних наук, доцент

В.В. Варава

Члени комісії:

Професор кафедри
кримінально-правових дисциплін
Університету митної справи та фінансів
доктор юридичних наук, професор

В.М. Тертишник

Доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
Університету митної справи та фінансів
кандидат юридичних наук, доцент

О.В. Карнаухов

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник начальника ГУНП в
Дніпропетровській області
начальник слідчого управління
поліції

М.В. Куратченко
02 . 2017

АКТ

21 02 . 2017

м. Дніпро

№ 13 / 2017

Про впровадження у практичну діяльність СУ
ГУНП в Дніпропетровській області результатів
наукового дослідження Д'яковського Геннадія
Леонідовича «Криміналістична характеристика
та особливості розслідування незаконного
позбавлення волі та викрадення людини,
вчиненого організованою групою» на здобуття
наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес
та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність

Уклала комісія у складі:

Голови:

*Заступник начальника СУ ГУНП в Дніпропетровській обл.
міліційний поліції Вєсєла Т.П.*

Членів комісії:

- Старший слідчий в одс СУ ГУНП в Дніпропетровській обл.
міліційний поліції Радченко Т.Р.*
- Старший слідчий СУ ГУНП в Дніпропетровській обл.
міліційний поліції Тельня Т.П.*

Комісія відповідно до Положення про організацію проведення НДР і ДКР у системі МВС України, затвердженого наказом МВС України «Про організацію наукової діяльності в системі МВС України» від 15.05.2007 року № 154 склала цей акт з приводу того, що комісією розглянуто результати дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі права (кандидата юридичних наук) на тему: «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою», що підготовлене здобувачем кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії факультету з підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ Д'яковським Геннадієм Леонідовичем, у вигляді наукових статей та тез доповідей:

1. Д'яковський Г. Л. Зміст та структура криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. – 2015. – № 2. – С. 51-57.

2. Д'яковський Г. Л. Організація і тактика огляду при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. – 2015. – Випуск 3-2. – Т. 4. – С. 88-92.

3. Д'яковський Г. Л. Особливості допиту свідків і потерпілих при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // *Науковий вісник публічного та приватного права*. – 2016. – № 2. – С. 61-67.

4. Дьяковский Г. Л. Организационно-тактическое обеспечение допроса при расследовании незаконного лишения свободы и похищения человека, совершенного организованной группой / Г. Л. Дьяковский // *Международный научно-практический журнал «Право и Закон»*. – 2016. – № 3. – С. 78-83.

5. Д'яковський Г. Л. Окремі питання взаємодії слідчих та оперативних підрозділів при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою осіб / Г. Л. Д'яковський // *Науковий вісник публічного та приватного права*. – 2016. – № 6. – С. 47-53.

6. Д'яковський Г. Л. Способи вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини як елемент криміналістичної характеристики / Г. Л. Д'яковський // *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ : Збірник наукових праць*. – 2016. – № 4. – С. 273-279.

7. Д'яковський Г. Л. Обстановка вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини / Г. Л. Д'яковський // *Актуальні проблеми розслідування злочинів в сучасних умовах : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди святкування 10-річчя факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства (Дніпропетровськ, 24 вересня 2015 р.)*. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – С. 67-69.

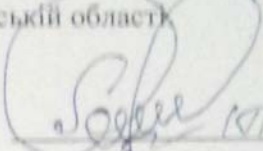
8. Д'яковський Г. Л. Слідова картина незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // *Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні : матеріали наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 13 травня 2016 р.)*. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. – С. 173-175.

9. Д'яковський Г. Л. Особливості криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, учиненого організованою злочинною групою / Г. Л. Д'яковський // *Юридична наука: сучасний стан, перспективи, інновації: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (7 грудня 2016)* / Редкол.: Краснощок А. В. (гол. ред.) та ін. – Кривий Ріг: КФ ДДУВС, 2016. – С. 426-431.

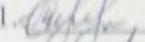
10. Д'яковський Г. Л. Особливості використання спеціальних знань при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // Принципи та стандарти змагального кримінального процесу на досудовому провадженні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 7 груд. 2016 р.) / ред. кол. : О. Ф. Кобзар, В. В. Рогальська, А. Г. Гаркуша. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – С. 75-78.

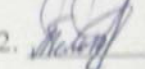
Комісія вважає, що представлені наукові статті та тези доповідей, отримані на основі проведеного дослідження, мають необхідний теоретичний і методологічний рівень та практичну значимість, а також можуть бути впроваджені у діяльність СУ ГУНП в Дніпропетровській області.

Голова комісії:

(Т. А. Беленя)

Члени комісії:

1. (Розгана)

2. (Жука)

АКТ

24 02 2017

м. Дніпро

Про впровадження у практичну діяльність Дніпропетровського НДЕКЦ результатів наукового дослідження Д'яковського Геннадія Леонідовича «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Уклала комісія у складі:

Голови:	заступника директора – завідувача відділу криміналістичних видів досліджень Дніпропетровського НДЕКЦ МВС України П.І. Кумця
членів комісії:	заступника директора – завідувача відділу ІЕТВД та ОД Дніпропетровського НДЕКЦ МВС України А.В. Морохова заступника завідувача відділу криміналістичних видів досліджень Дніпропетровського НДЕКЦ МВС України О.О. Сороки

Комісія відповідно до Положення про організацію проведення НДР і ДКР у системі МВС України, затвердженого наказом МВС України «Про організацію наукової діяльності в системі МВС України» від 15.05.2007 року № 154 склала цей акт з приводу того, що комісією розглянуто результати дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі права (кандидата юридичних наук) на тему: «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою», що підготовлене здобувачем кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії факультету з підготовки фахівців для органів досудового розслідування

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ Д'яковським Геннадієм Леонідовичем, у вигляді наукових статей та тез доповідей:

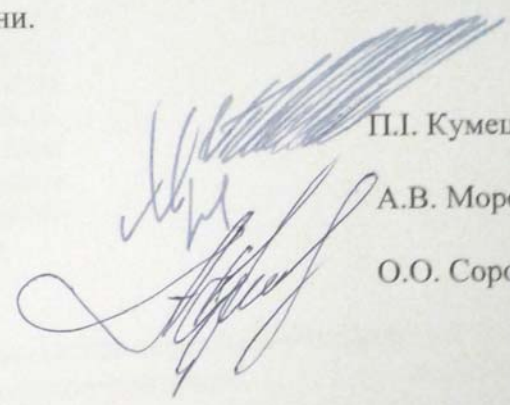
1. Д'яковський Г. Л. Зміст та структура криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. – 2015. – № 2. – С. 51-57.
2. Д'яковський Г. Л. Організація і тактика огляду при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. – 2015. – Випуск 3-2. – Т. 4. – С. 88-92.
3. Д'яковський Г. Л. Особливості допиту свідків і потерпілих при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // *Науковий вісник публічного та приватного права*. – 2016. – № 2. – С. 61-67.
4. Дьяковский Г. Л. Организационно-тактическое обеспечение допроса при расследовании незаконного лишения свободы и похищения человека, совершенного организованной группой / Г. Л. Дьяковский // *Международный научно-практический журнал «Право и Закон»*. – 2016. – № 3. – С. 78-83.
5. Д'яковський Г. Л. Окремі питання взаємодії слідчих та оперативних підрозділів при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою особою / Г. Л. Д'яковський // *Науковий вісник публічного та приватного права*. – 2016. – № 6. – С. 47-53.
6. Д'яковський Г. Л. Способи вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини як елемент криміналістичної характеристики / Г. Л. Д'яковський // *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ : Збірник наукових праць*. – 2016. – № 4. – С. 273-279.
7. Д'яковський Г. Л. Обстановка вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини / Г. Л. Д'яковський // *Актуальні проблеми розслідування злочинів в сучасних умовах : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди святкування 10-річчя факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства (Дніпропетровськ, 24 вересня 2015 р.)*. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – С. 67-69.
8. Д'яковський Г. Л. Слідова картина незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // *Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні : матеріали наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 13 травня 2016 р.)*. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. – С. 173-175.
9. Д'яковський Г. Л. Особливості криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, учиненого організованою злочинною групою / Г. Л. Д'яковський // *Юридична наука: сучасний стан, перспективи, інновації: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (7 грудня 2016) / Редкол.: Краснощок А. В. (гол. ред.) та ін.* – Кривий Ріг: КФ ДДУВС, 2016. – С. 426-431.

10. Д'яковський Г. Л. Особливості використання спеціальних знань при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // Принципи та стандарти змагального кримінального процесу на досудовому провадженні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 7 груд. 2016 р.) / ред. кол. : О. Ф. Кобзар, В. В. Рогальська, А. Г. Гаркуша. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – С. 75-78.

Комісія вважає, що представлені наукові статті та тези доповідей, отримані на основі проведеного дослідження, мають необхідний теоретичний і методологічний рівень та практичну значимість, а також можуть бути впроваджені у діяльність Дніпропетровського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України.

Голова комісії:

Члени комісії:

П.І. Кумець

А.В. Морохов

О.О. Сорока

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
полковник поліції

О.В. Золотоноша

24 02 2017 року

АКТ

Про впровадження у навчальний процес Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ основних результатів дисертаційного дослідження Д'яковського Геннадія Леонідовича «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою»

Уклала комісія у складі:

Голови:

начальника навчально-методичного відділу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ Тюрі Ю.І.

Членів комісії:

завідувача кафедри кримінального права та
кримінології Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ,
доктора юридичних наук, доцента
Пирого І.В.

завідувача кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ, доктора
юридичних наук, доцента Кобзаря О.Ф.

Комісія відповідно до Положення про організацію проведення НДР і ДКР у системі МВС України, затвердженого наказом МВС України «Про організацію наукової діяльності в системі МВС України» від 15.05.2007 року № 154 склала цей акт з приводу того, що комісією розглянуто результати дисертації «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою», що підготовлене здобувачем кафедри цивільного, господарського та кримінального права Вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» Д'яковським Г.Л., у вигляді наукових статей та тез доповідей:

Д'яковський Г. Л. Зміст та структура криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою

групою / Г. Л. Д'яковський // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2015. – № 2. – С. 51-57.

Д'яковський Г. Л. Організація і тактика огляду при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2015. – Випуск 3-2. – Т. 4. – С. 88-92.

Д'яковський Г. Л. Особливості допиту свідків і потерпілих при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – № 2. – С. 61-67.

Дьяковский Г. Л. Организационно-тактическое обеспечение допроса при расследовании незаконного лишения свободы и похищения человека, совершенного организованной группой / Г. Л. Дьяковский // Международный научно-практический журнал «Право и Закон». – 2016. – № 3. – С. 78-83.

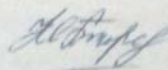
Д'яковський Г. Л. Окремі питання взаємодії слідчих та оперативних підрозділів при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою осіб / Г. Л. Д'яковський // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – № 6. – С. 47-53.

Д'яковський Г. Л. Способи вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини як елемент криміналістичної характеристики / Г. Л. Д'яковський // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ : Збірник наукових праць. – 2016. – № 4. – С. 273-279.

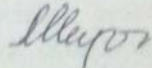
Зазначені наукові статті і тези доповідей внесені до списку літератури робочих програм навчальних дисциплін: «Криміналістика», «Організація розслідування кримінальних правопорушень», «Тактика проведення слідчих (розшукових) дій». Крім того зазначені наукові статті і тези доповідей передані до фонду бібліотеки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, до фонду навчально-методичного кабінету кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії університету та використовуються під час підготовки курсантів і студентів до семінарських та практичних занять з навчальних дисциплін «Організація розслідування кримінальних правопорушень», «Тактика проведення слідчих (розшукових) дій».

Комісія вважає, що представлені наукові статті, отримані на основі проведеного дослідження мають необхідний теоретичний і методологічний рівень та практичну значимість для підготовки майбутніх юристів.

Голова комісії

 Ю.І. Тюрє

Члени комісії:

 І.В. Пиріг

 О.Ф. Кобзар

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
полковник поліції

О.В. Золотоноша
О.В. Золотоноша

21 02 2017 року

АКТ

Про впровадження у наукову діяльність Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ основних результатів дисертаційного дослідження Д'яковського Геннадія Леонідовича «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою»

Уклала комісія у складі:

Голови: начальника відділу організації наукової роботи Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидата юридичних наук, доцента Титаренка О.О.

Членів комісії: старшого наукового співробітника відділу організації наукової роботи Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидата юридичних наук, с.н.с. Березняка В.С.

завідувача відділу докторантури та аспірантури Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктора юридичних наук, доцента Кобзаря О.Ф.

Комісія відповідно до Положення про організацію проведення НДР і ДКР у системі МВС України, затвердженого наказом МВС України «Про організацію наукової діяльності в системі МВС України» від 15.05.2007 № 154 склала цей акт з приводу того, що комісією розглянуто результати дисертації «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою», що підготовлене здобувачем кафедри цивільного, господарського та кримінального права Вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет

розвитку людини «Україна» Д'яковським Г.Л., у вигляді наукових статей та тез доповідей:

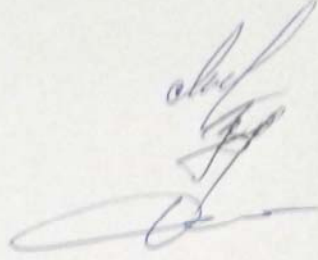
1. Д'яковський Г. Л. Зміст та структура криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. – 2015. – № 2. – С. 51-57.
2. Д'яковський Г. Л. Організація і тактика огляду при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. – 2015. – Випуск 3-2. – Т. 4. – С. 88-92.
3. Д'яковський Г. Л. Особливості допиту свідків і потерпілих при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // *Науковий вісник публічного та приватного права*. – 2016. – № 2. – С. 61-67.
4. Д'яковський Г. Л. Организационно-тактическое обеспечение допроса при расследовании незаконного лишения свободы и похищения человека, совершенного организованной группой / Г. Л. Д'яковський // *Международный научно-практический журнал «Право и Закон»*. – 2016. – № 3. – С. 78-83.
5. Д'яковський Г. Л. Окремі питання взаємодії слідчих та оперативних підрозділів при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою осіб / Г. Л. Д'яковський // *Науковий вісник публічного та приватного права*. – 2016. – № 6. – С. 47-53.
6. Д'яковський Г. Л. Способи вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини як елемент криміналістичної характеристики / Г. Л. Д'яковський // *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ : Збірник наукових праць*. – 2016. – № 4. – С. 273-279.
7. Д'яковський Г. Л. Обстановка вчинення організованою групою незаконного позбавлення волі та викрадення людини / Г. Л. Д'яковський // *Актуальні проблеми розслідування злочинів в сучасних умовах : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди святкування 10-річчя факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства (Дніпропетровськ, 24 вересня 2015 р.)*. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – С. 67-69.
8. Д'яковський Г. Л. Слідова картина незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого організованою групою / Г. Л. Д'яковський // *Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні : матеріали наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 13 травня 2016 р.)*. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. – С. 173-175.
9. Д'яковський Г. Л. Особливості криміналістичної характеристики незаконного позбавлення волі та викрадення людини, учиненого організованою злочинною групою / Г. Л. Д'яковський // *Юридична наука: сучасний стан, перспективи, інновації: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (7 грудня 2016) / Редкол.: Краснощок А. В. (гол. ред.) та ін.* – Кривий Ріг: КФ ДДУВС, 2016. – С. 426-431.
10. Д'яковський Г. Л. Особливості використання спеціальних знань при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, вчиненого

організованою групою / Г. Л. Д'яковський // Принципи та стандарти змагального кримінального процесу на досудовому провадженні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 7 груд. 2016 р.) / ред. кол. : О. Ф. Кобзар, В. В. Рогальська, А. Г. Гаркуша. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – С. 75-78.

Комісія вважає, що представлені наукові статті й тези доповідей, отримані на основі проведеного наукового дослідження, мають необхідний теоретичний і методологічний рівень та практичну значимість, а також були враховані відділом організації наукової роботи Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ при проведенні наукових досліджень.

Голова комісії

Члени комісії:

О.О. Титаренко

В.С. Березняк

О.Ф. Кобзар